

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΠΑΤΡΩΝ**
UNIVERSITY OF PATRAS

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΑΤΡΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΑΙ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥ
ΣΤΙΣ ΣΧΟΛΙΚΕΣ ΜΟΝΑΔΕΣ
ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
(ΣΜΕΑΕ)**

**ΒΑΣΩ ΜΠΟΥΓΑΔΗ
ΣΟΦΙΑ ΠΑΠΙΔΑΚΗ**

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: ΟΥΡΑΝΙΑ ΒΑΛΣΑΜΗ

ΑΘΗΝΑ, 2020

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	4
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	5
ABSTRACT	6
ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	7
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ.....	9
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	12
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	15
1.1 ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	15
1.2 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥ –ΓΕΝΙΚΑ	17
1.3 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥ ΣΕ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ – ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΕΣ/ΚΑΘΗΚΟΝΤΑ ΣΤΙΣ ΣΧΟΛΙΚΕΣ ΜΟΝΑΔΕΣ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ.....	18
1.4 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΩΝ ΣΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΓΕΝΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΤΑ ΚΕΣΥ	20
1.3 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥ ΣΤΙΣ ΣΧΟΛΙΚΕΣ ΜΟΝΑΔΕΣ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	23
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	25
2.1 ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ ΣΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ– ΤΑΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΙΔΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΥΠΟΛΟΙΠΗ ΕΥΡΩΠΗ	25
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	33
3.1 ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	33
3.2 ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥ	37
3.3 ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗ ΑΝΑΛΥΣΗ, ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΙΑ - ΣΧΟΛΙΚΕΣ ΜΟΝΑΔΕΣ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ.....	39
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	49
4.1 ΠΟΣΟΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ	49
4.2 ΒΑΣΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	51
4.3 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ	52
4.4 ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ.....	53
4.5 ΜΕΘΟΔΟΣ – ΠΟΣΟΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ	54
4.6 ΠΙΛΟΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ	57
4.7 ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑΣ.....	58
4.8 ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΡΕΥΝΑΣ	60
4.9 ΠΟΙΟΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΡΟΛΟ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥ ΣΤΙΣ ΣΜΕΑΕ	84
4.10 ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ	88
4.11 ΣΥΝΟΨΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΕΡΕΥΝΑΣ	90
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5	93
5.1 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	93
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι - ΚΕΙΜΕΝΟ ΕΡΕΥΝΑΣ Ι.....	96

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ - ΚΕΙΜΕΝΟ ΕΡΕΥΝΑΣ ΙΙ.....	98
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ – ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΕΡΕΥΝΑΣ	99
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	106

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Ευχαριστούμε θερμά την καθηγήτρια μας κα Ουρανία Βαλσάμη για την υποστήριξη της όλα αυτά τα χρόνια καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών μας καθώς και ως επιβλέπουσα της πτυχιακής μας εργασίας. Ευχαριστούμε επίσης τα μέλη της Εξεταστικής Επιτροπής για τη συμμετοχή τους στην Επιτροπή καθώς και όλους τους Κοινωνικούς Λειτουργούς οι οποίοι συμμετείχαν στην έρευνά μας. Τέλος, θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε από καρδιάς τους γονείς μας για την αμέριστη συμπαράστασή τους όλα τα χρόνια των σπουδών μας.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία διερευνά θεωρητικά το ρόλο του Κοινωνικού Λειτουργού στις Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης (ΣΜΕΑΕ) ενώ παράλληλα γίνεται εστιασμένη χαρτογράφηση πλέον του υπάρχοντος νομοθετικού πλαισίου για ζητήματα Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης (ΕΑΕ) έτσι όπως έχει διαμορφωθεί στην ελληνική επικράτεια.

Επιπρόσθετα, διερευνώνται με εμπειρική έρευνα οι απόψεις και η νοηματοδότηση των Κοινωνικών Λειτουργών αναφορικά με τον ρόλο τους στις Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης τη σχολική περίοδο 2017-2018 αλλά και όσων εργάστηκαν σε ΣΜΕΑΕ κατά το παρελθόν. Είναι τα καθήκοντα τους συμβατά με το καθηκοντολόγιο; Είναι ικανοποιημένοι από τις αρμοδιότητες τους; Πως αντιλαμβάνονται το ρόλο τους και τι ποιοτικές δυσκολίες αντιμετωπίζουν σε σχέση με την άσκηση των καθηκόντων τους; Αυτά είναι μερικά μόνο από τα ερωτήματα που απαντώνται.

Το 68% των συμμετεχόντων στην έρευνα δήλωσε πως τα καθήκοντα του είναι αυτά που πιστεύει ότι θα έπρεπε να έχει ενώ το 71% την ίδια στιγμή πιστεύει πως τα καθήκοντα που έχει ή είχε αναλάβει είναι σύμφωνα με το Καθηκοντολόγιο. Τέλος, στα ποιοτικά χαρακτηριστικά της έρευνας οι ερωτηθέντες δίνουν έμφαση στη διεπιστημονική συνεργασία αλλά και στην ανάγκη να είναι ρόλος τους ξεκάθαρος στο λοιπό εκπαιδευτικό προσωπικό, καθώς και να γίνουν μόνιμοι διορισμοί.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: Κοινωνικοί Λειτουργοί, Σχολεία Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης, ρόλος/καθήκοντα, νομοθετικό πλαίσιο, ποσοτική έρευνα

ABSTRACT

This research studies theoretically the role of Social Workers in Public Greek Schools of Special Education and at the same time the study focuses in the mapping of legal framing in special education as it has been drawn in Greece until now.

In addition to that, the empirical study (quantitative study) tries to show the opinions, beliefs and the meanings of the point of Social Workers who work in the public schools of special education in the school year 2017-2018 including every School Social Worker who worked in the field in the past. Do their duties fit with the official obligations as they exist in the legal frame? Do they express satisfaction with their duties? How do they understand the qualitative difficulties that they face during their work? The previous ones are some of the main questions that this study tries to answer.

The 68% of participants in the research answer that their duties are what exactly should be and the 71% believe that the job duties are according to the legal frame that exists and describes all the duties of School Social Workers in special education in Greece. In the end, among other qualitative characteristics that are emerged is that should be given an emphasis in the scientific co-operation. Moreover, it arises also the need that the role of School Social Workers should be more explicit and clear in the rest of colleagues of other scientific fields, and an adequate number of School Social Workers should be hired in the public sector.

KEY WORDS: Social Workers, Schools of Special Education, role/duties, legal frame, quantitative research

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΑΣΕΠ: ΑΝΩΤΑΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ

ΕΑΕ: ΕΙΔΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

ΕΔΕΑΥ: ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΔΙΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ
ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΚΑΙ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ

ΕΕΕΕΚ: ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ ΕΙΔΙΚΗΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ

ΕΛ.ΣΤΑΤ.: ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΡΧΗ

ISFW: ΕΚΤΕΛΕΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ
ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΚΑΝΕΠ / ΓΣΕΕ: ΚΕΝΤΡΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ / ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΟΜΟΣΠΟΔΙΑ ΕΡΓΑΤΩΝ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΚΕΔΔΥ: ΚΕΝΤΡΑ ΔΙΑΦΟΡΟΓΝΩΣΤΙΚΗΣ ΔΙΑΓΝΩΣΗΣ ΚΑΙ
ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ ΕΙΔΙΚΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΑΝΑΓΚΩΝ

ΚΕΣΥ: ΚΕΝΤΡΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ
ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ

ΚΔΑΥ: ΚΕΝΤΡΑ ΔΙΑΓΝΩΣΗΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΚΑΙ
ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ

ΣΚΛΕ: ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΩΝ
ΕΛΛΑΔΟΣ

ΣΚΛΚ: ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΩΝ ΚΥΠΡΟΥ

ΣΜΕΑΕ: ΣΧΟΛΙΚΕΣ ΜΟΝΑΔΕΣ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

UNESCO: UNITED NATIONS EDUCATIONAL, SCIENTIFIC
AND CULTURAL ORGANIZATION

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

- Πίνακας 1: Αριθμός Κοινωνικών Λειτουργών ανά Τύπο Σχολικής Μονάδας για τα σχολικά έτη 2015 -2016 και 2016-2017..... 42**
- Πίνακας 2: Αριθμός Κοινωνικών Λειτουργών ανά Έτος μεταξύ των ετών 1999 – 2016 οι οποίοι εργάστηκαν σε ΣΜΕΑΕ..... 43**
- Πίνακας 3: Φύλο Κοινωνικών Λειτουργών ανά Τύπο Σχολικής Μονάδας για το σχολικό έτος 2015 – 2016..... 44**
- Πίνακας 4: Κατανομή Φύλου Κοινωνικών Λειτουργών ανά έτος (1999-2016)..45**
- Πίνακας 5: Αριθμός Κοινωνικών Λειτουργών οι οποίοι εργάστηκαν στις ΣΜΕΑΕ από το 1999- 2015 σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ και για Κοινωνικούς Λειτουργούς μεταξύ άλλων ειδικοτήτων..... 46**
- Πίνακας 6: Αριθμός Σχολικών Μονάδων Ειδικής Αγωγής ανά Έτος & Αριθμός Κοινωνικών Λειτουργών ανά Έτος (1999 -2016) σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής..... 47**
- Πίνακας 7: Αριθμός Σχολικών Μονάδων Ειδικής Αγωγής ανά Έτος/ Αριθμός Κοινωνικών Λειτουργών ανά Έτος (1999 -2015) σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ..... 48**
- Πίνακας 8: Αριθμός Ερωτηματολογίων ανά Περιφέρεια με βάση τα απαντηθέντα ερωτηματολόγια στην έρευνα..... 60**
- Πίνακας 9: Κατανομή Ανδρών Κοινωνικών Λειτουργών ανά Τύπο Σχολικής Μονάδας Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης οι οποίοι απάντησαν στην έρευνα..... 61**

Πίνακας 10: Κατανομή Γυναικών Κοινωνικών Λειτουργών ανά Τύπο Σχολικής Μονάδας Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης οι οποίοι απάντησαν στην έρευνα.....	62
Πίνακας 11: Κατανομή Φύλου Κοινωνικών Λειτουργών ανά έτος (1999-2015)	63
Πίνακας 12: Κατανομή ηλικίας συμμετεχόντων στην έρευνα.....	64
Πίνακας 13: Κατοχή Μεταπτυχιακού Τίτλου από τους Συμμετέχοντες στην έρευνα.....	66
Πίνακας 14: Κατοχή Μεταπτυχιακού Τίτλου και Συνάφεια από τους Συμμετέχοντες στην έρευνα.....	67
Πίνακας 15: Εργασία στις ΣΜΕΑΕ το σχολικό έτος 2018 -2019 και στο παρελθόν	68
Πίνακας 16: Καθεστώς Εργασιακής Απασχόλησης από τους Συμμετέχοντες στην έρευνα.....	69
Πίνακας 17: Μήνες Προϋπηρεσίας από τους Συμμετέχοντες στην έρευνα.....	70
Πίνακας 18: Τύπος Σχολικής Μονάδας που υπηρετούν ή υπηρέτησαν οι Συμμετέχοντες στην έρευνα.....	71
Πίνακας 19: Περιφέρειες που υπηρετούν οι Συμμετέχοντες στην έρευνα.....	72
Πίνακας 20: Γνώση του Καθηκοντολογίου.....	73

Πίνακας 21: Καθήκοντα/Αρμοδιότητες από τους Συμμετέχοντες στην έρευνα.....	74
Πίνακας 22: Σύγκλιση καθηκόντων αυτών που έχουν στις ΣΜΕΑΕ σε σχέση με αυτά που θα έπρεπε να έχουν.....	76
Πίνακας 23: Σύγκλιση καθηκόντων αυτών που έχουν στις ΣΜΕΑΕ σε σχέση με αυτά που ορίζει το Καθηκοντολόγιο.....	77
Πίνακας 24: Λόγοι που δεν συμβαδίζουν τα καθήκοντα του Κοινωνικού Λειτουργού.....	78
Πίνακας 25: Αριθμός Κοινωνικών Λειτουργών που αντιμετωπίζουν δυσκολίες.....	80
Πίνακας 26: Δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι Κοινωνικοί Λειτουργοί στις ΣΜΕΑΕ.....	81
Πίνακας 27: Αντληση μέγιστης ικανοποίησης από τους Κοινωνικούς Λειτουργούς στις ΣΜΕΑΕ.....	82
Πίνακας 28: Αντληση ελάχιστης ικανοποίησης από τους Κοινωνικούς Λειτουργούς στις ΣΜΕΑΕ.....	83

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι Κοινωνικοί Λειτουργοί έχουν μεγάλο πεδίο εφαρμογής των επιστημονικών τους γνώσεων σε πολλές και διαφορετικές ομάδες πληθυσμού. Ένα πεδίο στο οποίο εφαρμόζεται η Κοινωνική Εργασία είναι στη τυπική και θεσμοθετημένη εκπαίδευση και συγκεκριμένα στην Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση: στα σχολεία της ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης. Ο ρόλος του Κοινωνικού Λειτουργού στις Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης (ΣΜΕΑΕ) δεν έχει διερευνηθεί επαρκώς και αυτό εξηγείται και από το γεγονός ότι γενικότερα μόλις περίπου την τελευταία δεκαετία θεσμοθετήθηκαν ζητήματα της ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης στην Ελλάδα. Η παρούσα πτυχιακή διερευνά τις απόψεις/αντιλήψεις σε Κοινωνικούς Λειτουργούς οι οποίοι εργάστηκαν τη σχολική περίοδο 2018-2019 σε Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης ή εργάστηκαν κατά το παρελθόν στις ΣΜΕΑΕ. Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να αναδειχθούν όλα εκείνα τα στοιχεία που συνθέτουν τις αντιλήψεις ή μέρος των αντιλήψεων των Κοινωνικών Λειτουργών και να αναδυθούν πτυχές που δεν έχουν φωτιστεί ικανοποιητικά ή ακόμα και καθόλου. Εξάλλου την τελευταία περίπου πενταετία είναι που εντατικοποιήθηκαν οι προσλήψεις αναπληρωτών στην ειδική αγωγή και εκπαίδευση και το 2019 έγινε και ο διαγωνισμός μέσω ΑΣΕΠ για τις μόνιμες προσλήψεις.

Η παρούσα μελέτη διακρίνεται σε πέντε κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται μια σύντομη ιστορική αναδρομή της ιστορίας της Κοινωνικής Εργασίας στην Ελλάδα και στη συνέχεια δίνεται έμφαση στο ρόλο του Κοινωνικού Λειτουργού τόσο στη γενική εκπαίδευση όσο και στην ειδική αγωγή και εκπαίδευση. Μεγάλη έμφαση δίνεται επίσης στο ρόλο του Κοινωνικού Λειτουργού σύμφωνα με το νομοθετικό πλαίσιο της

Ελλάδας ενώ γίνεται και μια απόπειρα για διερεύνηση του ρόλου του Κοινωνικού Λειτουργού στα σχολεία της Κύπρου, αν και ωστόσο όπως διαφάνηκε δεν υπηρετούν Κοινωνικοί Λειτουργοί σε αυτά.

Στο δεύτερο κεφάλαιο δίνεται το στίγμα για την εκπαίδευση τον 18^ο και 19^ο αιώνα για να τοποθετηθεί το πλαίσιο της ιστορικής διάστασης μέσα στο οποίο θα κατανοηθούν καλύτερα οι εξελίξεις αρχικά της γενικής εκπαίδευσης και στη συνέχεια της ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης όχι μόνο στην Ελλάδα αλλά και στην υπόλοιπη Ευρώπη.

Στο τρίτο κεφάλαιο αναλύονται τα σημαντικότερα σημεία της ελληνικής και κυπριακής νομοθεσίας για την ειδική αγωγή ενώ στο δεύτερο μέρος του τρίτου κεφαλαίου γίνεται παρουσίαση ενός μέρους στατιστικών στοιχείων που αφορούν στην ειδική αγωγή και δίνεται μια πρώτη ερμηνεία. Είναι σημαντικό να σημειωθεί πως τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα δόθηκαν στη δημοσιότητα συστηματοποιημένα στατιστικά στοιχεία για το συγκεκριμένο θέμα (και που συγκεκριμένα αφορούν τον αριθμό των Κοινωνικών Λειτουργών που εργάζονται, σε ποιες σχολικές μονάδες εργάζονται, ανά περιφέρεια, τυπικά προσόντα, κλπ.).

Στο τέταρτο κεφάλαιο γίνεται η ανάλυση της εμπειρικής έρευνας και των ζητημάτων που προέκυψαν καθ' όλη τη διάρκεια της έρευνας και αφορούν για παράδειγμα μεθοδολογικά ζητήματα, την πιλοτική έρευνα, ζητήματα δεοντολογίας κλπ. Η έρευνα διεξήχθη με την ηλεκτρονική αποστολή ερωτηματολογίου στις ηλεκτρονικές διευθύνσεις των Δευτεροβάθμιων Διευθύνσεων Εκπαίδευσης του Υπουργείου Παιδείας σε όλη την επικράτεια καθώς και σε συγκεκριμένες σελίδες σε μέσο κοινωνικής δικτύωσης (Facebook) που στόχο είχαν να απαντηθούν από διορισμένους (μόνιμους, αναπληρωτές, ωρομίσθιους) Κοινωνικούς Λειτουργούς. Στόχος της έρευνας αφενός ήταν να χαρτογραφηθούν οι βασικές αντιλήψεις των Κοινωνικών Λειτουργών σχετικά με το ρόλο τους στις ΣΜΕΑΕ και αφετέρου να διαπιστωθεί αν υπάρχει διάσταση απόψεων μεταξύ αυτού που πιστεύουν ότι είναι ο ρόλος τους και αυτού που πραγματικά κάνουν αλλά και σε σύγκριση επίσης με το νομοθετικό πλαίσιο.

Αν και η έρευνα είναι ποσοτική προβλέφθηκαν ερωτήσεις στο ερωτηματολόγιο όπου το ζητούμενο ήταν οι απαντήσεις ανοιχτού τύπου και γενικότερα ενθαρρύνθηκαν να καταγράψουν τις απόψεις τους με απαντήσεις ανοιχτού τύπου σε συγκεκριμένες ερωτήσεις.

Το πέμπτο και τελευταίο κεφάλαιο αφορά εξ ολοκλήρου τα συμπεράσματα της έρευνας. Τέλος, τα παραρτήματα αφορούν στην επιστολή η οποία συνόδευσε το ερωτηματολόγιο αλλά και το ίδιο το ερωτηματολόγιο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

1.1 ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Σύμφωνα με την Εκτελεστική Επιτροπή της Διεθνούς Ομοσπονδίας Κοινωνικής Εργασίας (IFSW) και του Συμβουλίου της Διεθνούς Ένωσης Σχολών Κοινωνικής Εργασίας (IASSW) (2014, http://cdn.ifsw.org/assets/ifsw_63944-8.pdf)

« Η Κοινωνική Εργασία είναι εφαρμοσμένο επάγγελμα αλλά και ακαδημαϊκό πεδίο που προωθεί την κοινωνική αλλαγή και ανάπτυξη, την κοινωνική συνοχή και την ενδυνάμωση και απελευθέρωση των ανθρώπων. Οι αρχές της κοινωνικής δικαιοσύνης, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της συλλογικής ευθύνης και του σεβασμού της διαφορετικότητας είναι κεντρικές στην κοινωνική εργασία, η οποία θεμελιώνεται από τις θεωρίες της κοινωνικής εργασίας, των κοινωνικών επιστημών, των ανθρωπιστικών επιστημών και τη γηγενή γνώση και συνδέει ανθρώπους και δομές για να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις της ζωής αλλά και να ενισχύσει την ευημερία τους. Ο παραπάνω ορισμός μπορεί να διευρυνθεί σε εθνικό ή/και σε περιφερειακό επίπεδο».

Όπως αναφέρεται στον Πάρλαλη (2011), η Κοινωνική Εργασία είναι μία εφαρμοσμένη επιστήμη, η οποία κατά κύριο λόγο διαμορφώνεται και εξαρτάται από το πλαίσιο στο οποίο δημιουργείται, παρά το ότι διακρίνεται από κοινούς σκοπούς, μεθοδολογία και αρχές σε διάφορες χώρες του κόσμου. Για να γίνουν κατανοητοί οι ρόλοι που καλούνται να υπηρετήσουν οι κοινωνικοί λειτουργοί, θα πρέπει να ληφθούν υπόψη όλοι οι ιστορικοί, κοινωνικοί, οικονομικοί, και πολιτικοί παράγοντες που

καθορίζουν τον σχεδιασμό κοινωνικών και προνοιακών πολιτικών και εντέλει συμβάλλουν στην ανάπτυξη της Κοινωνικής Εργασίας.

Η ιστορία της Κοινωνικής Εργασίας, ως επάγγελμα, στον Ελλαδικό χώρο είναι σχετικά σύντομη. Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο καθώς και τον εμφύλιο που ακολούθησε διαμορφώθηκαν οι οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές συνθήκες και οι ιστορικές συγκυρίες, οι οποίες συμπίπτουν χρονικά με την εμφάνιση της Κοινωνικής Εργασίας στην Ελλάδα. Ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού είχε άπειρες υλικές και κοινωνικές ανάγκες, τις οποίες κλήθηκαν να καλύψουν τόσο ξένες και ελληνικές φιλανθρωπικές οργανώσεις όσο και κάποιοι τομείς του κράτους, όπως αναφέρει η Καλούτση (1996 στον Πάρλαλη, 2011:15).

Το 1950 ξεκίνησε η εφαρμογή της Κοινωνικής Εργασίας ως επιστημονική μέθοδος. Παράλληλα με την εξέλιξη του επαγγέλματος αναπτύσσονται και οι προνοιακές υπηρεσίες. Επίσημη αναγνώριση του θεσμού του κοινωνικού λειτουργού στην Ελλάδα έχουμε το 1959 με την έκδοση του ΝΔ 4018/1959 «Περί του θεσμού των Κοινωνικών Λειτουργών» (ΦΕΚ τ. Α΄ 247/12.11.1959), με τον οποίο έρχεται και η κατοχύρωση του επαγγέλματος του κοινωνικού λειτουργού. Σύμφωνα με τον Πάρλαλη (2011) το 1954 ιδρύεται ο Σύνδεσμος Κοινωνικών Λειτουργών Ελλάδας (ΣΚΛΕ) ενώ από το 1956 είναι μέλος της Διεθνούς Συνομοσπονδίας Κοινωνικών Λειτουργών.

Το 1951, για πρώτη φορά, εφαρμόζεται η Κοινωνική Εργασία ως επιστημονική μέθοδος στην Κύπρο στο πρώτο Γραφείο Ευημερίας. Παρόλα αυτά το 1960, με τη σύσταση της Κυπριακής Δημοκρατίας, ξεκίνησαν οι πρώτες επίσημες προσπάθειες να οργανωθούν υπηρεσίες Κοινωνικής Εργασίας. Θεσμοθετημένη εκπροσώπηση της Κοινωνικής Εργασίας σαν επάγγελμα στην Κύπρο αποτέλεσε η ίδρυση του Συνδέσμου Κοινωνικών Λειτουργών Κύπρου (ΣΚΛΚ) το 1966 ενώ από το 1984 είναι μέλος της Διεθνούς Συνομοσπονδίας Κοινωνικών Λειτουργών (Πάρλαλης 2011). Με βάση τον Νόμο 173(1) του 2000 ρυθμίζεται η κατοχύρωση της επιστήμης του κοινωνικού λειτουργού στην Κύπρο (Πάρλαλης, 2011). Η άδεια

ασκήσεως του επαγγέλματος μπορεί να αποκτηθεί από τους απόφοιτους των σχολών Κοινωνικής Εργασίας μετά από αίτηση και εγγραφή τους στο ειδικό Μητρώο Επαγγελματιών Κοινωνικών Λειτουργών του ΣΚΛΚ (Πάρλαλης, 2011)

1.2 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥ –ΓΕΝΙΚΑ

Οι ρόλοι του Κοινωνικού Λειτουργού είναι πολλαπλοί και άμεσα συνυφασμένοι με το πλαίσιο στο οποίο εργάζονται καθώς και το εύρος των αρμοδιοτήτων που τους αναλογούν αναλόγως εμπειρίας ή/και καθηκοντολογίου εφόσον υπάρχει. Τα επαγγελματικά δικαιώματα των κοινωνικών λειτουργών που κατ' επέκταση επηρεάζουν και τον ρόλο που έχουν στο εκάστοτε πλαίσιο που εργάζονται διευθετούνται από το Άρθρο 1 Προεδρικού Διατάγματος 50/1989. Σύμφωνα με αυτό οι πτυχιούχοι των τμημάτων Κοινωνικής Εργασίας μπορούν με τις επιστημονικές γνώσεις τους να εργαστούν αφενός για την «πρόληψη και θεραπεία των κοινωνικών προβλημάτων» και αφετέρου να εργαστούν παράλληλα προς την κατεύθυνση της τροποποίησης προς το συμφέρον του εξυπηρετούμενου του βιοτικού επιπέδου αυτού καθώς και της βελτίωσης της κοινωνικής λειτουργικότητάς του μέσα στην κοινότητα. Η σύνταξη και η επιμέλεια κοινωνικής και ψυχοκοινωνικής μελέτης για τους εξυπηρετούμενους, η διαμόρφωση διάγνωσης και σχεδίου δράσης είναι οι κύριοι άξονες εργασίες του Κοινωνικού Λειτουργού. Τομείς άσκησης της κοινωνικής εργασίας είναι οι κάτωθι:

- Τομέας Κοινωνικής Πρόνοιας,
- ο Τομέας Υγείας,
- ο Τομέας Ψυχικής Υγείας,
- ο Τομέας Κοινωνικής Ασφάλισης,
- ο Τομέας Επαγγελματικού Προσανατολισμού-εργασίας,
- ο Τομέας Εκπαίδευσης ο οποίος θα μας απασχολήσει ιδιαίτερα
- ο Τομέας Πρόληψης και Καταστολής της Παραβατικότητας
- ο Τομέας Κοινωνικής Οργάνωσης και Ανάπτυξης

- ο Τομέας Κοινωνικών Υπηρεσιών στις ένοπλες δυνάμεις

1.3 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥ ΣΕ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ – ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΕΣ/ΚΑΘΗΚΟΝΤΑ ΣΤΙΣ ΣΧΟΛΙΚΕΣ ΜΟΝΑΔΕΣ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Γίνεται ξεκάθαρο πως η άσκηση της Κοινωνικής Εργασίας διαφοροποιείται αναλόγως πλαισίου, επειδή ακριβώς, για παράδειγμα, είναι διαφορετικές οι ανάγκες στο σχολικό πλαίσιο ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης και διαφορετικές σε ένα Κέντρο Ημέρας για άτομα με ψυχική νόσο. Για τις Καλλινικάκη – Κασσέρη (2014:12) η άσκηση της Κοινωνικής Εργασίας στην εκπαίδευση στηρίζεται σε τέσσερις πυλώνες:

1. «εκτίμηση αναγκών»
2. «άμεση παρέμβαση» στην σχολική κοινότητα
3. «συμβουλευτική»
4. «εκπόνηση προγραμμάτων» με διασυνδεδετικό χαρακτήρα

Για την Κατσαμά (2014) οργανωμένη σχολική κοινωνική υπηρεσία λειτουργεί από το 1985 όχι όμως στη γενική εκπαίδευση αλλά στην ειδική αγωγή και επιλεγμένα σε κάποια ιδιωτικά σχολεία και η ίδια τονίζει πως οι Κοινωνικοί Λειτουργοί στην εκπαίδευση έχουν ένα φάσμα καθηκόντων το οποίο κινείται σε πολλά επίπεδα. Πιο συγκεκριμένα:

1. Στηρίζουν παιδιά με αναπηρίες
2. Παρεμβαίνουν σε κακοποιημένα παιδιά
3. Είναι ο διασυνδεδετικός κρίκος μεταξύ σχολείου και οικογένειας
4. Παρέχουν υπηρεσίες δικτύωσης με φορείς όπου και όποτε χρειάζεται

5. Παρέχουν συμβουλευτική υποστήριξη
6. Έχουν ενεργό ρόλο υλοποιώντας προγράμματα πρόληψης από ουσίες
7. Ασχολούνται με τους μαθητές/τριες που εγκαταλείπουν το σχολείο καθώς και γενικότερα με το φαινόμενο της σχολικής διαρροής

Οι μαθητές που φοιτούν στις ΣΜΕΑΕ έχουν μια σειρά από ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Για τον Heward (2011:7)

“Ο όρος *παιδιά με ειδικές ανάγκες*¹ αφορά σε παιδιά που αντιμετωπίζουν δυσκολίες στη μάθηση, καθώς και σε εκείνα των οποίων η επίδοσή είναι τόσο υψηλή που απαιτούνται τροποποιήσεις το αναλυτικό πρόγραμμα και τη διδασκαλία ώστε να αξιοποιήσουν πλήρως το δυναμικό τους. Έτσι, ο όρος *παιδιά με ειδικές ανάγκες* είναι ένας περιεκτικός όρος που αναφέρεται σε παιδιά με μαθησιακή και/ή συμπεριφορικά προβλήματα, παιδιά με σωματικές αναπηρίες ή αισθητηριακές διαταραχές και παιδιά που είναι χαρισματικά σε νοητικό επίπεδο ή έχουν κάποιο ειδικό ταλέντο”.

Σύμφωνα με το Δελτίο Τύπου της ΕΛΣΤΑΤ για τις ΣΜΕΑΕ (ΕΛΣΤΑΤ, Δελτίο Τύπου, 6/12/2019), κατά το σχολικό έτος 2017-2018, προκύπτουν τα παρακάτω στοιχεία για τον αριθμό των εγγεγραμμένων μαθητών κατά κατηγορία ειδικής εκπαιδευτικής ανάγκης.

Στο σύνολό τους οι εγγεγραμμένοι μαθητές φτάνουν τους 10.956 με τη συντριπτική πλειοψηφία των αρρένων, οι οποίοι ανέρχονται στους 7.338 έναντι 3.618 θηλέων.

Ειδικότερα καταγράφηκαν:

- Με νοητική υστέρηση, 3.900 μαθητές
- Με αυτισμό, 3.350 μαθητές
- Με πολλαπλές αναπηρίες, 1.422 μαθητές
- Με μαθησιακές δυσκολίες, 650 μαθητές
- Με συναισθηματικά κοινωνικά και ψυχικά προβλήματα, 575 μαθητές
- Με κινητικά προβλήματα, 478 μαθητές
- Με κώφωση ή βαρηκοΐα, 330 μαθητές

¹ Η πλάγια υπογράμμιση είναι του συγγραφέα.

- Με ΔΕΠΥ, 139 μαθητές
- Με Τύφλωση ή Αμβλυωπία, 112 μαθητές

1.4 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΩΝ ΣΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΓΕΝΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΤΑ ΚΕΣΥ

Έτσι όπως ορίζεται το πλαίσιο παροχής έργου μέσω του καθηκοντολογίου από τους Κοινωνικούς Λειτουργούς στις ΣΜΕΑΕ έτσι ορίζεται και για τη Γενική Εκπαίδευση. Στο Άρθρο 3 του Τεύχους Β΄ του ΦΕΚ 3032/04.09.2017 δημοσιεύεται η απόφαση του Υπουργού Κωνσταντίνου Γαβρόγλου στις 4 Σεπτεμβρίου 2017 (Μαρούσι) και αναφέρονται τα καθήκοντα και αρμοδιότητες του κλάδου ΠΕ30 Κοινωνικών Λειτουργών.

Ο Κοινωνικός Λειτουργός κλάδου ΠΕ30 αναλαμβάνει υποστηρικτικό ρόλο στα σχολεία και είναι αρμόδιος για την εφαρμογή της Κοινωνικής Εργασίας. Προωθεί την ανάπτυξη των μαθητών σε ψυχοκοινωνικό και γνωστικό επίπεδο με βασική αρχή στην εκπαιδευτική διαδικασία τις ίσες ευκαιρίες και τα ίσα δικαιώματα.

Σκοπός της παρέμβασής του είναι να ενδυναμώνει τους μαθητές και τις οικογένειές τους και να τους καθοδηγεί σε χρήσιμες επιλογές.

Επικεντρώνεται, λοιπόν:

- Σε παράγοντες που παρεμποδίζουν την ομαλή φοίτηση των μαθητών στο σχολείο και επηρεάζουν τη μελέτη τους στο σπίτι αλλά και τη συμμετοχή και την επίδοσή τους στο σχολείο. Αυτοί οι παράγοντες μπορεί να είναι κοινωνικοί, οικονομικοί, πολιτισμικοί, περιβαλλοντικοί ή και οικογενειακοί.

- Σε παράγοντες, είτε οικογενειακούς είτε κοινωνικούς, που τυχόν να περιθωριοποιεί και αποκλείει το παιδί από τη δικαιωματική του συμμετοχή σε κοινωνικές και ψυχαγωγικές δραστηριότητες.

- Στη δημιουργία ισχυρών δεσμών ανάμεσα στους μαθητές με σκοπό να φροντίζουν και να προστατεύουν ο ένας τον άλλο και εκτός σχολείου στα πλαίσια κοινωνικής δικαιοσύνης και αλληλεγγύης.

Επεμβαίνει όπου κρίνει ότι είναι αναγκαίο και ενημερώνει τους μαθητές για διάφορα κοινωνικά θέματα (σχολικός εκφοβισμός, σεβασμός στη διαφορετικότητα, κοινωνική συναναστροφή κ.α.).

Αναλαμβάνει το σχεδιασμό και την εφαρμογή προγραμμάτων πρόληψης, καθοδηγεί σε εκπαιδευτικό επίπεδο τους μαθητές που αποφασίζουν να εγκαταλείψουν το σχολείο ενώ επικοινωνεί με αρμόδιους φορείς για να περιοριστεί το φαινόμενο της σχολικής διαρροής.

Αναλαμβάνει τη διασύνδεση των οικογενειών με φορείς και υπηρεσίες κοινωνικής πρόνοιας και υποστήριξης.

Ενημερώνει, συμβουλεύει, και υποστηρίζει τόσο τους μαθητές και τις οικογένειές τους όσο και το εκπαιδευτικό προσωπικό του σχολείου.

Πιο συγκεκριμένα:

1. Μεσολαβεί μεταξύ του σχολείου, των οικογενειών και των αρμόδιων φορέων και υπηρεσιών που σχετίζονται με το παιδί και την οικογένεια, για τις ανάγκες που τυχόν τους παρουσιάζονται.

2. Εκτελεί το καθήκον του τηρώντας το απόρρητο σε χώρους ειδικά διαμορφωμένους που διαθέτουν και τον κατάλληλο υλικοτεχνικό εξοπλισμό που χρειάζεται για το έργο του.

3. Κάνει λήψη του κοινωνικού ιστορικού κάθε μαθητή σε συνεργασία με την οικογένειά του και παρεμβαίνει όπου κρίνει ότι είναι αναγκαίο για την εναρμόνιση του μαθητή στο σχολικό περιβάλλον.

4. Υποστηρίζει συνεχώς τους μαθητές που πιθανόν να αντιμετωπίζουν προσωπικά ή άλλης φύσεως προβλήματα.

5. Συνεργάζεται με επαγγελματικούς συμβούλους και αρμόδιους φορείς για τη σωστή προετοιμασία των μαθητών σχετικά με τον επαγγελματικό ή κοινωνικό τους προσανατολισμό που ακολουθούν μετά την αποφοίτησή τους.

6. Παρέχει συμβουλευτική υποστήριξη στους μαθητές και τις οικογένειές τους με σκοπό τη θετική τους στάση απέναντι στο σχολικό θεσμό αλλά και την αντιμετώπιση προσωπικών ή κοινωνικών προβλημάτων κάθε μαθητή.

7. Ενημερώνει τους μαθητές, τους γονείς και το προσωπικό του σχολείου για το δικαίωμά τους σε υποστηρικτικές υπηρεσίες και και παροχές, με συγκεντρώσεις που οργανώνει.

8. Επισκέπτεται τις οικογένειες των μαθητών σε προκαθορισμένα ραντεβού ενώ έχει τη δυνατότητα να τους συνοδεύσει σε διάφορες υπηρεσίες, αν κριθεί αναγκαίο, μετά από συνεννόηση με τον διευθυντή.

9. Συνεργάζεται με φορείς που επικροτεί το έργο τους όπως για παράδειγμα κέντρα ψυχικής υγείας, κέντρα πρόληψης κλπ.

10. Ενημερώνει αρμόδιες κοινωνικές υπηρεσίες του οικείου Δήμου και τις αρμόδιες Δικαστικές αρχές σε περίπτωση που πέσουν στην αντίληψή του στοιχεία ενδοοικογενειακής βίας, παραμέλησης ή άλλα σοβαρά προβλήματα σε κάποιον μαθητή.

11. Αναφέρεται σε θέματα των αρμοδιοτήτων του μέσω εκθέσεων που συντάσσει, μετά από γραπτές αιτήσεις γονέων ή υπηρεσιών και τις παραδίδει στον διευθυντή.

12. Οργανώνει ενημερωτικά προγράμματα ευαισθητοποίησης των εκπαιδευτικών, των γονέων και των μαθητών με σκοπό την προαγωγή της πρόληψης σε συνεργασία με τον Ψυχολόγο.

Το 2002 ιδρύονται τα ΚΕΔΔΥ (Κέντρα Διαφορογνωστικής Διάγνωσης Και Υποστήριξης Ειδικών Εκπαιδευτικών Αναγκών τα οποία μετονομάστηκαν σε ΚΕΣΥ (Κέντρα Εκπαίδευσης και Συμβουλευτικής Υποστήριξης) με τον Ενιαίο Κανονισμό λειτουργίας των ΚΕΣΥ (ΦΕΚ 5614 – 13/12/2008). Επιπρόσθετα το σχολικό έτος, 2017 -2018 εφαρμόζεται για πρώτη φορά στα Ειδικά Δημοτικά Σχολεία της Ελλάδας υποχρεωτικό βωρο. Το τελευταίο πρακτικά σημαίνει πως αντί για 12:25 οι μαθητές/τριες σχολάνε στις 13:15. Ενώ σε όλα τα ειδικά Δημοτικά Σχολεία και Ειδικά Νηπιαγωγεία παρέχεται η δυνατότητα λειτουργίας ολόημερου προγράμματος έως τις 16:00. Επίσης, η φοίτηση στα ΕΕΕΕΚ είναι 4 έτη στο Γυμνάσιο και 4 στο Λύκειο (ΦΕΚ 2103 19/6/17 Τεύχος Β).

1.3 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥ ΣΤΙΣ ΣΧΟΛΙΚΕΣ ΜΟΝΑΔΕΣ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Από το 1974 υπάρχει νομοθετική ρύθμιση (ΝΔ 195/1974) για την ύπαρξη Κοινωνικών Λειτουργών στα σχολεία ωστόσο μοιάζει ανενεργή μιας και οι Κοινωνικοί Λειτουργοί έχουν θέση από το 1985 στα ειδικά σχολεία και όχι στα τυπικής αγωγής δημόσια (Κατσαμά, 2014). Όπως ήδη ειπώθηκε και λίγο παραπάνω ένας από τους τομείς άσκησης της Κοινωνικής Εργασίας είναι αυτός της άσκησης της Κοινωνικής Εργασίας στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Ειδικότερα, σε ό,τι αφορά στον ρόλο που έχουν οι Κοινωνικοί Λειτουργοί σε σχέση με τα καθήκοντα και τις αρμοδιότητες τους στις Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής αυτά περιγράφονται στην Απόφαση με αριθμό φύλλου 449/3 Απριλίου 2007, το γνωστό στους επαγγελματίες κοινωνικούς λειτουργούς που εργάζονται στα ειδικά σχολεία ως

«Καθηκοντολόγιο». Οι Κοινωνικοί Λειτουργοί ως Ειδικό Εκπαιδευτικό Προσωπικό των ΣΜΕΑΕ στην Ελλάδα έχουν τα εξής καθήκοντα:

1. Έχουν ρόλο διασύνδεσης ό,τι αφορά στο τρίπτυχο σχολείο-οικογένεια-κοινωνικοί φορείς
2. Συντάσσουν/επικαιροποιούν το κοινωνικό ιστορικό του μαθητή
3. Στηρίζουν τους μαθητές είτε ατομικά είτε ομαδικά
4. Προετοιμάζουν όσους πρόκειται να αποφοιτήσουν
5. Συνεργάζονται με σχολικούς συμβούλους και άλλες υπηρεσίες
6. Ενημερώνουν γονείς για παροχές τις οποίες δικαιούνται
7. Επισκέπτονται τις οικογένειες των μαθητών/μαθητριών
8. Συντάσσουν εκθέσεις

Είναι σημαντικό να ειπωθεί πως δεκατέσσερα έτη μετά τη Διακήρυξη της Σαλαμάνκα - για πρώτη φορά στην εκπαιδευτική ιστορία της Ελλάδας – καθιερώθηκε η υποχρέωση της πολιτείας για δωρεάν παροχή εκπαίδευσης σε μαθητές/μαθήτριες με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες με το Νόμο 3699/2008 (Σταμέλος et.al. 2015). Ωστόσο από το 2000 η «Επιτροπή για την Αξιολόγηση των Προγραμμάτων της Εκπαιδευτικής Πολιτικής» είχε εντάξει μεταξύ άλλων τη «Νέα προσέγγιση στα θέματα της Ειδικής Αγωγής» σύμφωνα με έγγραφο της Επιτροπής (Σταμέλος et.al. 2015).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

2.1 ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ ΣΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ– ΤΑΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΙΔΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΥΠΟΛΟΙΠΗ ΕΥΡΩΠΗ

Στο πρώτο κεφάλαιο διερευνήθηκε ο ρόλος του Κοινωνικού Λειτουργού με έμφαση στις αρμοδιότητες στο σχολικό περιβάλλον της ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης όσο έγινε και μια αναφορά και στο σχολικό περιβάλλον της γενικής εκπαίδευσης. Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται επίσης αναφορά στην ιστορική ευρωπαϊκή διάσταση της εκπαίδευσης εν γένει αλλά και στην ειδική αγωγή και εκπαίδευση στην Ελλάδα και στην Ευρώπη.

Χωρίς να είναι στους στόχους της εργασίας η αναφορά σε ιστορικά στοιχεία για τα σχολικά συστήματα της Ευρώπης συνολικά, και ειδικά της Ελλάδας, και κατ' επέκταση της ειδικής αγωγής είναι σημαντικό έστω επιγραμματικά, να οριστεί η απαρχή των εκπαιδευτικών συστημάτων στην υπόλοιπη Ευρώπη και στην Ελλάδα έτσι ώστε να κατανοήσουμε πως φτάσαμε στα εκπαιδευτικά συστήματα της ειδικής αγωγής στην Ελλάδα.

Για τον μελετητή των συστημάτων εκπαίδευσης στην Ευρώπη τον Andy Green (2010) ο 19^{ος} αιώνας είναι αιώνας ορόσημο γιατί σήμανε την απαρχή της σχολικής εκπαίδευσης στις δυτικές κοινωνίες με κρατική υποστήριξη, με την Πρωσία να διαδραματίζει πρωτεύοντα ρόλο στην εθνική εκπαίδευση έχοντας αναπτύξει ένα σχολικό σύστημα από τον 18ο αιώνα. Μάλιστα η Πρωσία εφάρμοσε την υποχρεωτική πρωτοβάθμια εκπαίδευση (Green, 2010) ενώ στην Αγγλία υπήρξε καθυστέρηση ως προς αυτό. Στη Γαλλία το 1882 η πρωτοβάθμια εκπαίδευση έγινε υποχρεωτική για όλους, ομοίως και για την Αγγλία μετά το 1882, ενώ στις ΗΠΑ κάθε πολιτεία είχε το δικό της εκπαιδευτικό σύστημα χωρίς να υπάρχει ενιαία πολιτική (Green, 2010). Ωστόσο αυτό που διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο για την σχολική και θεσμοθετημένη εκπαίδευση είναι οι «εκκλησίες και

θησκευτικές κοινότητες» (Green, 2010). Οι βαθμιαίες εξελίξεις στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση αν και υπάρχει συσχέτιση με τις απαιτήσεις της βιομηχανίας και την εκβιομηχάνιση εν γένει δεν προσδιορίστηκαν μόνο από αυτές ενώ διαφορές υπάρχουν και διαφοροποιήσεις μεταξύ των εθνών (Green, 2010). Σημαντικό είναι επίσης να αναφερθεί πως από μια μαρξιστική οπτική για τους Bowles & Gintis (1976, 178 -179 στον Green, 2010:127) στόχος των σχολικών εκπαιδευτικών συστημάτων δεν ήταν να εκπαιδεύσει με νέες τεχνικές δεξιότητες όσους εργάζονταν ή επρόκειτο να εργαστούν στον βιομηχανικό τομέα αλλά να τους «εκπαιδεύσει» στα νέα ήθη και έθιμα της εργασίας (από την παραδοσιακή οικογενειακή μορφή εργασίας στην βιομηχανία) πχ στη συμμόρφωση, πειθαρχία, ρουτίνα κλπ.

Στην Ελλάδα η δεκαετία του 1980 αποτέλεσε την αφετηρία για την εδραίωση της εκπαίδευσης στην Ειδική Αγωγή ως μέρος του συνολικού εκπαιδευτικού συστήματος της χώρας με την ειδική αγωγή να αποτελεί πλέον «αναπόσπαστο μέρος του εκπαιδευτικού συστήματος...» (Συριοπούλου - Δελλή, 2003:10-11). Ενδιαφέροντα ιστορικά στοιχεία δίνουν το στίγμα της κάθε εποχής για τους τελευταίους τρεις αιώνες στην ελληνική πραγματικότητα σκιαγραφώντας παράλληλα και τις τάσεις της κάθε εποχής αναφορικά με την αναπηρία.

Ακολουθώντας τη χρονική διάκριση που κάνει η Συριοπούλου – Δελλή (2003) διακρίνει έξι περιόδους. Στην πρώτη περίοδο από το 1834-1922 δεν υπάρχει κάποια φροντίδα για τα άτομα με αναπηρία ενώ αντιμετωπίζονται με κοινωνικό αποκλεισμό ενώ μεγαλύτερης αποδοχής χρήζουν τα άτομα με κινητικές και αισθητηριακές δυσκολίες. Τη δεύτερη περίοδο 1922-1940 αρχίζει να διαφαίνεται ένα ενδιαφέρον για την εκπαίδευση των ατόμων με αναπηρίες με παρεμβάσεις του Δημήτρη Γληνού και της Ρόζας Ιμβριώτη που είναι μέλη του Εκπαιδευτικού Ομίλου (Ιμβριώτη 1985, στο Συριοπούλου - Δελλή, 2003:17) ενώ ιδρύεται και το Πρότυπο Ειδικό Σχολείο Αθηνών Π.Ε.Σ.Α. με διευθύντρια τη Ρόζα Ιμβριώτη (Συριοπούλου - Δελλή, 2003:18). Η τρίτη περίοδος 1940 -1960 χαρακτηρίζεται από διεκδίκηση δικαιωμάτων από τις οικογένειες των

ατόμων με αναπηρία (Syriopoulou 1996 στο Συριοπούλου - Δελλή, 2003:19) ενώ ιδρύεται και το πρώτο Κέντρο Ψυχικής Υγιεινής (1956) στην Αθήνα αλλά και μια σειρά από ιδρύματα τα οποία είναι γνωστά μέχρι σήμερα όπως είναι «Ο Φάρος Τυφλών» με έτος ίδρυσης το 1946 (Συριοπούλου - Δελλή, 2003). Στην τέταρτη περίοδο 1960 -1975 «δρομολογούνται σημαντικές εξελίξεις στο χώρο, καθώς εδραιώνεται η κρατική θεώρηση, πως τα άτομα με ειδικές ανάγκες είναι ικανά να συμβάλουν, σε κάποιο μέτρο, στη γενική οικονομική ζωή και στην παραγωγική διαδικασία» (Συριοπούλου - Δελλή, 2003:21). Στην πέμπτη χρονική περίοδο 1975 -1980 στο νέο Σύνταγμα του 1975 με το άρθρο 16 παρ. 3 κατοχυρώνεται το δικαίωμα στην εκπαίδευση για τα άτομα με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες (Συριοπούλου - Δελλή, 2003). Η έκτη και τελευταία χρονική περίοδος που διακρίνει 1980 – 2003 διακρίνεται από τις νομοθετικές ρυθμίσεις που λαμβάνουν χώρα όπως με το Νόμο 1143/81 για την Ειδική Αγωγή και Επαγγελματική Εκπαίδευση αλλά και στη συνέχεια από το Νόμο 1566/85 ο οποίος εντάσσει στο εκπαιδευτικό σύστημα και την Ειδική Αγωγή όπως και το Νόμο 2817/2000 για την ίδρυση των Κέντρων Διάγνωσης Αξιολόγησης και Υποστήριξης (ΚΔΑΥ) (Συριοπούλου - Δελλή, 2003). Θα μπορούσε κανείς να προσθέσει και μία έβδομη περίοδο η οποία με αφορμή το Νόμο 3699/2008 «Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση ατόμων με αναπηρία ή με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες» καθιστά υποχρέωση της πολιτείας τη δωρεάν εκπαίδευση για τα άτομα με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες.

Για τις Λαμπροπούλου & Παντελιάδου (2000:157) η δεκαετία του 1960 και η διεκδίκηση πολιτικών και κοινωνικών δικαιωμάτων στις Η.Π.Α επηρέασε και την εκπαίδευση με το διάλογο να ανοίγει για την «...ενσωμάτωση [στις ΗΠΑ] και στην Ευρώπη για ένταξη των μαθητών με ειδικές ανάγκες στα σχολεία της γενικής εκπαίδευσης...». Εξάλλου, για τις Λαμπροπούλου & Παντελιάδου η δεκαετία του 1960 είναι η εποχή της αμφισβήτησης του «ιατρικο-παθολογικού» μοντέλου ενώ την ίδια στιγμή στην Ελλάδα δεν έχει ανοίξει ο δημόσιος διάλογος για την ένταξη σε αντίθεση με τις δεκαετίες 1970 και 1980 τόσο σε σχολεία των Η.Π.Α όσο και της Ευρώπης ψηφίζονται νόμοι που επιτρέπουν την ένταξη των

μαθητών/μαθητριών με ειδικές ανάγκες στα σχολεία. Στην Ελλάδα σταθμός ορόσημο είναι ο Νόμος 1143/1981 όπου το άρθρο 3 του νόμου αναφέρει πως «...η Ειδική Αγωγή παρέχεται μόνον σε ειδικά σχολεία, ειδικές τάξεις και ιδρύματα.» (Λαμπροπούλου & Παντελιάδου, 2000:161) ενώ πλέον από το 1990 διαφαίνεται η μεταστροφή στο δικαίωμα του να είναι κανείς διαφορετικός καθώς και η ανάγκη για συνεκπαίδευση (inclusion) ενώ την ίδια στιγμή ψηφίζονται νόμοι που διευκολύνουν τη πρόσβαση των τόμων με ειδικές ανάγκες στην εκπαίδευση (Λαμπροπούλου & Παντελιάδου, 2000:161, 165-166). Ωστόσο στην Ελλάδα παρατηρούνται καθυστερήσεις στην Νομοθεσία ενώ διαφαίνεται το κενό «...στην έλλειψη στρατηγικής για την εξέλιξη της Ειδικής Αγωγής» (Λαμπροπούλου & Παντελιάδου, 2000).

Δύο δεκαετίες μετά και σύμφωνα με την Ετήσια Έκθεση για την Εκπαίδευση 2017-2018 (Μέρος Β΄) του Κέντρου Ανάπτυξης Εκπαιδευτικής Πολιτικής (ΚΑΝΕΠ/ΓΣΕΕ) ...στην Ελλάδα η Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση, μεταξύ άλλων εκπαιδεύσεων, «...δεν έχουν ακόμα επιτύχει να θεσμοθετήσουν ένα **συμπληρωματικό**, αλλά ισότιμο & αυτόνομο, στρατηγικό σχεδιασμό για την ανάπτυξή τους» (Ετήσια Έκθεση για την Εκπαίδευση 2017-2018, 2018). Αν και η έκθεση δεν παραβλέπει να επισημάνει το κοινωνικό γίνεσθαι και την οικονομική κρίση και κοινωνική εξαθλίωση καταγράφει μία αύξηση των σχολείων που υποδέχονται παιδιά με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες (Ετήσια Έκθεση για την Εκπαίδευση 2017-2018, 2018). Εξάλλου, σύμφωνα με την Ετήσια Έκθεση για την Εκπαίδευση 2017-2018 (Μέρος Α΄) του Κέντρου Ανάπτυξης Εκπαιδευτικής Πολιτικής (ΚΑΝΕΠ/ΓΣΕΕ) παρατηρούνται στην Ελλάδα (στοιχεία του 2016) ανισότητες και μάλιστα οι «μεγαλύτερες ανισότητες» μεταξύ των κρατών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2018:9) «...ως προς την πρόσβαση στην εκπαίδευση των ατόμων με περιορισμό/αναπηρία ηλικίας από 16 ετών & άνω, με το βαθμό εκπροσώπησης τους να μειώνεται σημαντικά καθώς αυξάνεται το επίπεδο εκπαίδευσης».

Σημαντικό βήμα της διεθνούς κοινότητας στην κατεύθυνση της αναγνώρισης και προάσπισης των δικαιωμάτων των παιδιών και της πρόσβασης στην εκπαίδευση μαθητών/μαθητριών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες είναι η Διακήρυξη της Σαλαμάνκα. Το Υπουργείο Εκπαίδευσης της Ισπανίας και η UNESCO διοργάνωσαν στη Σαλαμάνκα το 1994 μια συνάντηση με συμμετέχοντες από 25 διαφορετικές χώρες και αποτέλεσμα αυτής της συνάντησης ήταν η Διακήρυξη της Σαλαμάνκα (1994) που υιοθετήθηκε τόσο από τους διοργανωτές όσο και από τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών που σκοπό έχει να προασπίσει τα δικαιώματα των παιδιών στην πρόσβαση στην εκπαίδευση και ειδικά των παιδιών που έχουν ειδικές ανάγκες με σύνθημα την «Εκπαίδευση για Όλους» (The Salamanca Statement and Framework for Action on Special Needs Education, 1994). Δύο χρόνια αργότερα ψηφίζεται η Χάρτα του Λουξεμβούργου (1996) όπου εκεί δίνεται έμφαση στις ίσες ευκαιρίες των μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες σε όλες τις εκφάνσεις της ανθρώπινης ζωής.

Στην Θεματική Έκδοση του Ευρωπαϊκού Φορέα Ειδικής Αγωγής (2003) με τίτλο «*Ειδική Αγωγή στην Ευρώπη*» παρουσιάζονται συνοπτικά οι κατηγορίες της ειδικής αγωγής στα ευρωπαϊκά κράτη με τις κύριες τάσεις να είναι τρεις: Η πρώτη τάση είναι εκείνες οι πολιτικές και πρακτικές που εντάσσουν τους μαθητές/μαθήτριες με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στα σχολεία γενικής εκπαίδευσης. Η δεύτερη τάση αφορά εκείνες τις ευρωπαϊκές χώρες που έχουν μία «πολλαπλότητα προσεγγίσεων στην ένταξη» και ουσιαστικά πρόκειται για την εμπλοκή των δύο συστημάτων (γενικής και ειδικής εκπαίδευσης). Η τρίτη τάση αφορά εκείνες τις χώρες που οι μαθητές/μαθήτριες με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες φοιτούν σε ειδικά σχολεία και δεν εντάσσονται στα σχολεία γενικής εκπαίδευσης, ενώ υπάρχει και ξεχωριστή νομοθεσία για τα δύο εκπαιδευτικά συστήματα. Αν και η Ελλάδα σύμφωνα με την Θεματική Έκδοση του Ευρωπαϊκού Φορέα Ειδικής Αγωγής εντάσσεται στην πρώτη τάση ωστόσο θα τολμούσαμε να υποστηρίξουμε – και με δεδομένο ότι έχουν περάσει 15 έτη από εκείνη την έκδοση του Ευρωπαϊκού Φορέα Ειδικής Αγωγής πως η τάση που χαρακτηρίζει την Ελλάδα, αυτή τη χρονική συγκυρία, είναι μικτή εμπλοκή των δύο συστημάτων προς όφελος των μαθητών μαθητριών με ειδικές

εκπαιδευτικές ανάγκες. Αφενός, υπάρχουν τα τμήματα ένταξης και παράλληλης στήριξης στα γενικά σχολεία των μαθητών αυτών αφετέρου υπάρχουν ειδικά σχολεία στα οποία φοιτούν οι μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες ενώ παράλληλα υπάρχει και η αντίστοιχη νομοθεσία που ορίζει θέματα ειδικής αγωγής. Αν και οι ορισμοί μπορεί να διαφέρουν από χώρα σε χώρα αναφορικά με τους διαφορετικούς τύπους αναγκών ωστόσο μοιάζει να είναι κοινή βάση σχεδόν σε όλες τις χώρες η απομάκρυνση από την ιατρο-κεντρική προσέγγιση της αναπηρίας και των ειδικών εκπαιδευτικών αναγκών (Ειδική Αγωγή στην Ευρώπη, 2003:9). Τάσεις και βήματα για πρόοδο στα ευρωπαϊκά κράτη μπορούν να συνοψιστούν ως εξής: α) διευρυνμένος ρόλος ειδικής αγωγής ταυτόχρονα με την γενική εκπαίδευση, β) νομοθετικό πλαίσιο που ενισχύει την εφαρμογή της ειδικής αγωγής στο γενικό σχολείο, γ) επιλογή του εκπαιδευτικού ιδρύματος από γονείς δ) αλλαγή μοντέλου, από το ψυχο-ιατρικό στο μοντέλο που δίνει έμφαση στην εκπαίδευση ωστόσο διαφαίνεται ο κίνδυνος της ανάγκης για «μετρήσιμα» αποτελέσματα και στον χώρο της εκπαίδευσης με όρους αγοράς (Ειδική Αγωγή στην Ευρώπη, 2003).

Στην Ελλάδα, οι Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης είναι αρμοδιότητα του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων και διακρίνονται ως εξής:

- Σχολικές Μονάδες Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης
- Ειδικά Νηπιαγωγεία
- Ειδικά Δημοτικά
- Σχολικές Μονάδες Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης
- Ειδικά Γυμνάσια
- Ειδικά Λύκεια
- Ειδικά Επαγγελματικά Γυμνάσια/ΤΕΕ Α΄ και Β΄ Βαθμίδας
- Ειδικά Επαγγελματικά Λύκεια/ΤΕΕ Α΄ και Β΄ Βαθμίδας
- Εργαστήρια Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης/ΕΕΕΕΚ

Ανησυχία προκαλεί το πόρισμα του *Συνηγόρου του Πολίτη* (με θέμα «Προβλήματα στην υλοποίηση του δικαιώματος στην εκπαίδευση των παιδιών με αναπηρία ή/και με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες» (Καρύδης et. al. 2015). Το πόρισμα είναι αποτέλεσμα εργασίας εξαιτίας των αναφορών που έχει λάβει κατά περιόδους ο *Συνηγός του Πολίτη* από γονείς και φορείς και αυτό που ουσιαστικά εμφανίζεται ξανά και ξανά είναι η «χρόνια υπο-χρηματοδότηση της ΕΑΕ...»² (2015:2). Πιο συγκεκριμένα, στο πόρισμα του *Συνηγόρου του Πολίτη*, (Καρύδης et. al., 2015) υπογραμμίζεται πως ενώ στην γενική αγωγή υπάρχουν μόνιμοι εκπαιδευτικοί δεν συμβαίνει το ίδιο και με την ειδική αγωγή που είθισται να καλύπτονται οι πάγιες ανάγκες από προσωρινό προσωπικό (αναπληρωτές καθηγητές) αλλά και χωρίς διάθεση να δημιουργηθούν οργανικές θέσεις. Ως εκ τούτου, τα σχολεία ειδικής αγωγής δεν ανοίγουν στην ώρα τους – σε αντίθεση με αυτά της γενικής αγωγής – και ως αποτέλεσμα αυτού υπάρχει

«παραβίαση του δικαιώματος στην εκπαίδευση των μαθητών με αναπηρία/ε.α.ε. σε πάγια βάση, και τη σταθερή διάκριση εις βάρος τους στη βάση της αναπηρίας» (Καρύδης et al., 2015:4)

Οι συντάκτες της έκθεσης του *Συνηγόρου του Πολίτη* δεν παραβλέπουν να σημειώσουν τα προβλήματα στα Τμήματα Ένταξης των Γενικών Σχολείων (μη λειτουργίας αυτών, καθυστερημένη έναρξη κλπ.) όπως και στην παράλληλη στήριξη (μη έγκριση όλων των αιτημάτων, καθυστερήσεις κλπ.) (Καρύδης et. al. 2015). Αναφερόμενος στις Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης που μας ενδιαφέρουν ιδιαίτερα ομοίως και εκεί υπάρχουν σοβαρά ζητήματα όπως για παράδειγμα δεν υπάρχει έγκαιρη έναρξη λειτουργίας και σε κάποιες περιπτώσεις υπάρχει και αναστολή, δεν γίνονται προσλήψεις εκπαιδευτικού προσωπικού όπως και με τις δεξιότητες που απαιτούνται ενώ προβλήματα υπάρχουν και στα σχολεία πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης της ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης (Καρύδης et. al. 2015). Αξίζει να σημειωθεί μας και το θέμα το οποίο μελετά η πτυχιακή είναι η διερεύνηση του ρόλου του Κοινωνικού

² Η υπογράμμιση είναι από τους συντάκτες του πορίσματος και μεταφέρθηκε αυτούσια.

Λειτουργού στις Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης πως υπο-εκπροσωπούνται στα ειδικά σχολεία (τουλάχιστον μέχρι και το σχολικό έτος 2014 -2015) λόγω σοβαρών κενών που παρατηρούνται ενώ και άλλες ειδικότητες προσωπικού όπως ψυχολόγοι, εργοθεραπευτές, φυσιοθεραπευτές κλπ. (Καρύδης et. al., 2015). Σημαντικό εύρημα του Συνηγόρου του Πολίτη είναι πως το πρόβλημα εντοπίζεται όχι μόνο στην οικονομική κρίση που είναι δυσβάσταχτη έτσι και αλλιώς και που δυσχεραίνει τις ελλείψεις αλλά «...στην κατανομή του συνόλου των πιστώσεων από το Υπουργείο Παιδείας...»³ (Καρύδης et al. 2015:17).

Στην πολύ πρόσφατη έκθεση της European Agency Statistics on Inclusive Education (2017:8) περιλαμβάνονται ποσοτικά και ποιοτικά στοιχεία για το πόσοι παρακολουθούν την γενική εκπαίδευση και πόσοι δεν φοιτούν σε αυτή, πόσοι φοιτούν σε σχολεία ειδικής αγωγής, όπως επίσης έμφαση δίνεται στην προσβασιμότητα και στην τοποθέτηση των μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Ωστόσο, διαπιστώνει κανείς εύκολα με υπο-σημείωση που υπάρχει στην δημοσιευμένη έκθεση πως η Αυστρία, η Βουλγαρία, η Ελλάδα και η Ιταλία δεν περιλαμβάνονται σε αυτή την έκθεση (European Agency Statistics on Inclusive Education, 2017), οπότε αυτό δείχνει εν μέρει – εκτός και αν συντρέχουν άλλοι λόγοι – αδυναμία της ελληνικής πλευράς να παρέχει αξιόπιστα στοιχεία για την ειδική αγωγή. Ωστόσο, η Κύπρος φαίνεται να ανταποκρίθηκε καλύτερα αφού συμπεριλαμβάνεται στην έκθεση αυτή μαζί με ακόμα εικοσιεννιά (29) χώρες αν και η Κύπρος αξίζει να σημειωθεί πως δεν προσλαμβάνει Κοινωνικούς Λειτουργούς για τα ειδικά σχολεία. Εξάλλου την αδυναμία παροχής ποσοτικών στοιχείων που αφορούν στην Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση από ελληνικής πλευράς ενισχύεται και από το γεγονός πως για πρώτη φορά στις 31 Οκτωβρίου του 2017 δόθηκαν στη δημοσιότητα με τη μορφή δελτίου τύπου πλήρη και αναλυτικά στοιχεία για την Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση από την Ελληνική Στατιστική Αρχή (2017).

³ Η υπογράμμιση είναι από τους συντάκτες του πορίσματος και μεταφέρθηκε αυτούσια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

3.1 ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Στιο 3^ο Κεφάλαιο εξετάζεται διεξοδικά το νομοθετικό πλαίσιο σε Ελλάδα και Κύπρο. Γίνεται μια πρώτη χαρτογράφηση της νομοθεσίας όπου μαζί με την αναφορά στην ιστορική διάσταση που έγινε νωρίτερα συμπληρώνεται σιγά σιγά το ιστορικό και νομοθετικό πλαίσιο για την ειδική αγωγή δίνοντας έμφαση στα σημαντικά σημεία κάθε Νόμου και αυτά τα οποία αφορούν την παρούσα εργασία. Επιπρόσθετα, γίνεται μία δευτερογενής ανάλυση των στατιστικών δεδομένων που δημοσιοποίησε η Ελληνική Στατιστική Αρχή και αντλούνται σημαντικά στοιχεία και για τους Κοινωνικούς Λειτουργούς που εργάζονται στις ΣΜΕΑΕ.

Πρώτος νόμος από μια σειρά νόμων που θα ακολουθήσουν μετέπειτα χρονικά είναι ο **Νόμος 1143/81 «Περί Ειδικής Αγωγής, Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαιδύσεως, Απασχολήσεως και Κοινωνικής Μεριμνης των αποκλινόντων εκ του φυσιολογικού ατόμων και άλλων τινών εκπαιδευτικών διατάξεων»**. Για πρώτη φορά ορίζεται η υποχρέωση του κράτους στην παροχή ειδικής αγωγής και ειδικής επαγγελματικής εκπαίδευσης σε όσους την έχουν ανάγκη. Ουσιαστικά με το Νόμο 1143/81 χρησιμοποιείται ο όρος «αποκλίνοντα άτομα» και η ανάγκη παροχής εκπαίδευσης στα άτομα αυτά. Επιπρόσθετα, με το άρθρο 4 ορίζεται πως η ειδική εκπαίδευση παρέχεται τόσο σε δημόσια σχολεία όσο και σε ιδιωτικά και καθίσταται υποχρεωτική η φοίτηση για τα άτομα αυτά (υποχρεωτική εκπαίδευση για άτομα ηλικίας 6-17 ετών). Οι Κοινωνικοί Λειτουργοί συμμετέχουν στην διαγνωστική ομάδα ενώ εκτός από την κινητή διαγνωστική ομάδα, άλλος τρόπος άσκησης της διάγνωσης είναι οι ιατρο-παιδαγωγικές υπηρεσίες, οι σχολικοί ψυχολογικοί σταθμοί (άρθρο 7). Τέλος, ορίζονται τέσσερις ειδικοί επιθεωρητές Ειδικών Σχολείων (άρθρο 15).

Δεύτερος νόμος στη σειρά είναι ο **Νόμος 1566/85 «Δομή και Λειτουργία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις»**. Ουσιαστικά με το νόμο αυτό διευθετούνται ζητήματα λειτουργίας της τυπικής εκπαίδευσης. Πολύ σημαντικό είναι πως γίνεται απαλοιφή του όρου “αποκλίνοντα άτομα” και δίνεται έμφαση αντί στον χαρακτηρισμό του ατόμου στην «ανάπτυξη των διανοητικών και ψυχοσωματικών δυνάμεων των μαθητών». Κύρια θέματα που ορίζει ο νόμος 1566/85 είναι ο σκοπός της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, ζητήματα προσχολικής αγωγής (άρθρο 3), δημοτικής εκπαίδευσης (άρθρο 4), ζητήματα δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης – γυμνάσια – (άρθρο 5), για τα λύκεια (άρθρο 6), για τα πολυκλαδικά λύκεια (άρθρο 7), ίδρυση, οργάνωση και λειτουργία λυκείων (άρθρο 8). Τα υπόλοιπα άρθρα ορίζουν θέματα λειτουργίας, εκπαιδευτικού προσωπικού, διορισμών, αποζημιώσεων, διοικητικού προσωπικού, επανίδρυσης του παιδαγωγικού ινστιτούτου, επιμόρφωσης εκπαιδευτικών, λειτουργία πειραματικών σχολείων κλπ. Τονίζεται επίσης για άλλη μια φορά όπως και με τον προηγούμενο νόμο ότι είναι υποχρέωση της πολιτείας για την παροχή της δωρεάν πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (άρθρο 2). Το άρθρο που ενδιαφέρει ιδιαίτερα την παρούσα πτυχιακή εργασία είναι το άρθρο 32 που ξεκαθαρίζει ζητήματα ειδικής αγωγής και ορίζεται για πρώτη φορά πως η ειδική εκπαίδευση παρέχεται είτε σε σχολεία τυπικής εκπαίδευσης είτε σε ειδικές τάξεις ή τμήματα που λειτουργούν μέσα στα τυπικά σχολεία είτε σε ειδικά σχολεία είτε σε ειδικές επαγγελματικές σχολές και τμήματα. Το άρθρο 33 ορίζει ζητήματα διάγνωσης, φοίτησης και προγραμμάτων ενώ με το άρθρο 34 ορίζεται πως αποκλειστικός φορέας για παροχή ειδικής επαγγελματικής εκπαίδευσης είναι το Υπουργείο Παιδείας.

Ο τρίτος σε χρονολογική σειρά Νόμος είναι ο **2817/2000 «Εκπαίδευση των ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και άλλες διατάξεις»**. Στο νόμο αυτό ουσιαστικά εισάγεται ο όρος «ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες» και νοούνται τα άτομα με σωματικές, διανοητικές, ψυχολογικές, συναισθηματικές και κοινωνικές ιδιαιτερότητες ενώ ορίζεται το Υπουργείο Παιδείας ως αποκλειστικός πάροχος της ειδικής εκπαίδευσης (άρθρο 1). Στο άρθρο 1 ορίζεται και η υποχρεωτικότητα της γνώσης της

νοηματικής γλώσσας σε περίπτωση που κάποιος θα τοποθετηθεί σε ΣΜΕΑ κωφών και βαρηκόων, τα Κέντρα Διάγνωσης Αξιολόγησης και Υποστήριξης (ΚΔΑΥ) θεσμοθετούνται σε κάθε νομό με κύριο σκοπό την έρευνα και διάγνωση των δυσκολιών που εμφανίζουν οι μαθητές (άρθρο 2) - σε κάθε ΚΔΑΥ υποχρεωτικά υπάρχει Κοινωνικός Λειτουργός, ο αριθμός τροποποιείται αναλόγως νομού-. Στα υπόλοιπα άρθρα ορίζονται ζητήματα οργάνωσης σχολικών μονάδων, θέματα προσωπικού κλπ.

Ο τέταρτος στη σειρά και πολύ σημαντικός Νόμος είναι ο **3699/2008 «Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση ατόμων με αναπηρία ή με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες»** ο οποίος θεσπίστηκε μόλις πριν 10 έτη και ουσιαστικά πλέον είναι σημείο αναφοράς. Με το άρθρο 1 αυτού του νόμου δεσμεύεται η πολιτεία να παρέχει ένα σύνολο εκπαιδευτικών υπηρεσιών που θα αναβαθμίζεται και αποτελεί δέσμευση της πολιτείας σε συνέχεια των προηγούμενων νόμων η δωρεάν ειδική αγωγή και εκπαίδευση. Ο νόμος ορίζει επίσης ως υποχρέωση της πολιτείας στην παροχή ίσων ευκαιριών στην εργασία και την ανεξάρτητη διαβίωση στα άτομα με αναπηρία. Ο όρος «Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση» (ΕΑΕ) αντικαθιστά τον όρο «Ειδική Αγωγή». Επίσης, ορίζεται ως «διάγνωση» η εκπαιδευτική αξιολόγηση των μαθητών. Τα υπόλοιπα άρθρα του νόμου ορίζουν την οργάνωση της ΕΑΕ, τους μαθητές με αναπηρία και με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, την αξιολόγηση και διάγνωση των μαθητών από τα ΚΕΔΔΥ, την διαδικασία διάγνωσης, ζητήματα φοίτησης, θέματα ατόμων με κώφωση, τύφλωση και αυτισμό. Ομοίως, το άρθρο 8 του 3699/2008 ορίζει τις Σχολικές Μονάδες και πιο συγκεκριμένα ορίζει τις Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης (ΣΜΕΑΕ). Πιο αναλυτικά, ΣΜΕΑΕ ορίζονται:

- i. τα νηπιαγωγεία ΕΑΕ καθώς και τα τμήματα πρώιμης παρέμβασης, εντός των νηπιαγωγείων και μέχρι το 7^ο έτος όπως ορίζει ο νόμος,
- ii. τα δημοτικά σχολεία έως το 14^ο έτος
- iii. τα γυμνάσια ΕΑΕ μέχρι το 19^ο έτος
- iv. τα λύκεια ΕΑΕ μέχρι το 23^ο έτος

- v. τα ειδικά επαγγελματικά γυμνάσια (εγγράφονται απόφοιτοι δημοτικού)
- vi. τα ειδικά επαγγελματικά λύκεια (εγγράφονται απόφοιτοι επαγγελματικού γυμνασίου και ειδικών και γενικών γυμνασίων και λυκείων)
- vii. την ειδική επαγγελματική σχολή (εγγράφονται απόφοιτοι επαγγελματικού γυμνασίου και ειδικού γυμνασίου)
- viii. τα Εργαστήρια Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης (ΕΕΕΕΚ) (εγγράφονται απόφοιτοι δημοτικών σχολείων γενικής ή ειδικής εκπαίδευσης)

Εν συντομία, να ειπωθεί πως τα υπόλοιπα άρθρα αφορούν στην εποπτεία σχολικών μονάδων, διοίκηση σχολικών μονάδων, ίδρυση και οργάνωση ΚΕΔΔΥ (είναι το άρθρο 12 όπου ορίζει μεταξύ άλλων ειδικοτήτων πως τοποθετείται προσωπικό της ειδικότητας ΠΕ30 – Κοινωνικών Λειτουργών), Επιλογή Σχολικών Συμβούλων για την ΕΑΕ, Τμήμα ΕΑΕ του ΠΙ, ζητήματα εκπαιδευτικού προσωπικού, προσθήκη νέων κλάδων εκπαιδευτικών, τυπικά προσόντα αυτών, αναπληρωτές εκπαιδευτικοί ΕΑΕ, υπηρεσιακά συμβούλια, μετεκπαίδευση και τέλος ίδρυση ΣΜΕΑΕ, Γενική Γραμματεία Δια Βίου Μάθησης, κ.ά. διατάξεις.

Σε συνέχεια όλων των προηγούμενων νόμων έρχεται να προστεθούν δύο ακόμα άρθρα διαφορετικών νόμων αντίστοιχα. Ο πρώτος **Νόμος 4115/2013 «Οργάνωση και λειτουργία Ιδρύματος Νεολαίας και Δια Βίου Μάθησης και Εθνικού Οργανισμού Πιστοποίησης Προσόντων και Επαγγελματικού Προσανατολισμού και άλλες διατάξεις»** με το άρθρο **39 «Θέματα Πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης»** παρ. 2γ. που ιδρύονται ΕΔΕΑΥ και υποχρεωτικά υπάρχει σε κάθε ΕΔΕΑΥ ένας ψυχολόγος, ένας κοινωνικός λειτουργός, ένας ειδικός εκπαιδευτικός του τμήματος ένταξης με σκοπό τη διαγνωστική εκπαιδευτική αξιολόγηση και παροχή υποστηρικτικού ρόλου στις εκπαιδευτικές ανάγκες των μαθητών. Ο δεύτερος **Νόμος ο 4186/2013 (ΦΕΚ 193/2013)** έρχεται με το άρθρο 28 να καταστήσει σαφές πως τα ΚΕΔΔΥ έχουν την αποκλειστική αρμοδιότητα και ευθύνη ζητημάτων που αφορούν «κατάταξη, εγγραφή, μετεγγραφή και

φοίτηση» στις σχολικές μονάδες ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης όπως και η γνωμάτευση των ΚΕΔΔΥ και των Ιατροπαιδαγωγικών Κέντρων έχει μόνιμη ισχύ.

Τέλος, ο **Νόμος 4452/2017** «Ρύθμιση θεμάτων του Κρατικού Πιστοποιητικού Γλωσσομάθειας, της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδας και άλλες διατάξεις» με το **άρθρο 11 «Ρύθμιση θεμάτων ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης»** ρυθμίζει θέματα αριθμού μαθητών στο τμήμα ένταξης.

3.2 ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥ

Αφού διερευνήσαμε τη νομοθεσία στην Ελλάδα σε αυτό το σημείο θα διερευνηθεί η νομοθεσία στην Κύπρο. Με βάση την ετήσια έκθεση του 2016 του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού της Κύπρου, η Δημοτική Εκπαίδευση θέτει, ως πρώτη βαθμίδα της εκπαίδευσης, τις απαραίτητες βάσεις για την ανάπτυξη των παιδιών σε κάθε επίπεδο. Γι' αυτό τον λόγο καταβάλλονται συνεχώς προσπάθειες συνεχούς βελτίωσης της Δημοτικής Εκπαίδευσης, εκ της Διευθύνσεως. Ταυτόχρονα επιδιώκει τον συνεχή εκσυγχρονισμό διδακτικών μεθόδων, τη βελτίωση των ενισχυτικών προγραμμάτων της Ειδικής Εκπαίδευσης και γενικότερα τη δημιουργία υποδομών για ποιοτικότερη εκπαίδευση.

Πιο συγκεκριμένα, από τριών ετών έως και την ολοκλήρωση των σπουδών τους τα δημόσια σχολεία, παρέχουν στα παιδιά με ειδικές ανάγκες ειδική αγωγή και εκπαίδευση. Από τον Σεπτέμβριο του 2001, το Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού εφαρμόζει τους Νόμους του 1999 έως 2014 «Περί Αγωγής και Εκπαίδευσης Παιδιών με Ειδικές Ανάγκες» καθώς και τους Κανονισμούς του 2011 και 2013 «Περί Αγωγής και Εκπαίδευσης Παιδιών με Ειδικές Ανάγκες». Στα πλαίσια αυτών των Νόμων παρέχεται η απαραίτητη στήριξη και βοήθεια σε κάθε βαθμίδα εκπαίδευσης (Προ-

δημοτικής, Δημοτικής, Μέσης, Ανώτερης και Ανώτατης). Η εξέλιξη και η κατάρτιση των παιδιών σε κάθε τομέα και μέχρι το σημείο που είναι αυτό δυνατό αποτελούν το σημαντικότερο στόχο. Δωρεάν φοίτηση σε δημόσιο σχολείο με παροχές ειδικής αγωγής αλλά και κάθε άλλη διευκόλυνση δικαιούνται παιδιά με ειδικές ανάγκες εάν αυτό κριθεί απαραίτητο από τις Επαρχιακές Επιτροπές Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης. Παρέχονται επίσης Ειδική Αγωγή και Λογοθεραπεία καθώς και Ατομικό Πρόγραμμα Εκπαίδευσης ειδικά προσαρμοσμένο και με την κατάλληλη υποδομή για παιδιά νηπιαγωγείου ή δημοτικού που φοιτούν σε τάξεις κάποιου συνηθισμένου σχολείου. Σε συνηθισμένες τάξεις Δημοτικών Σχολείων και Νηπιαγωγείων, φοίτησαν 3561 μαθητές με ειδικές ανάγκες τη σχολική χρονιά 2015-2016. Είναι, λοιπόν, δυνατή η φοίτηση και η στήριξη ενός παιδιού με ειδικές ανάγκες σε Ειδική Μονάδα κάποιου συνηθισμένου σχολείου καθώς προβλέπεται ειδική αγωγή και εκπαίδευση γι' αυτό. Στα συνηθισμένα σχολεία της Κύπρου και σε ειδικά διαμορφωμένους και λειτουργικούς χώρους εντάσσονται οι Ειδικές Μονάδες. Τα παιδιά με ειδικές ανάγκες που φοίτησαν τη σχολική χρονιά 2015-2016 ανέρχονται στα 519 ενώ παγκύπρια λειτούργησαν 92 Ειδικές Μονάδες σε Δημοτικά Σχολεία και Νηπιαγωγεία. Για περιπτώσεις παιδιών με πολλαπλές αναπηρίες λειτουργούν παγκύπρια εννέα Ειδικά Σχολεία, στα πλαίσια της ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης, στα οποία το σχολικό έτος 2015-2016 φοίτησαν 385 παιδιά. Ειδικούς Εκπαιδευτικούς όλων των ειδικοτήτων συναντάμε στα Ειδικά σχολεία (Εκπαιδευτικοί Ειδικών Μαθησιακών, Νοητικών, Λειτουργικών και Προσαρμοστικών Δυσκολιών, Κωφών, Τυφλών, Ειδικής Γυμναστικής, Μουσικοθεραπείας, Εργοθεραπείας, Λογοθεραπείας, Ακουσολογίας, Εκπαιδευτικής Ψυχολογίας και Φυσιοθεραπείας), ενώ παραχωρούνται και εκπαιδευτικοί και από τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Τη σχολική χρονιά 2015-2016 φάνηκε να απασχολούνται 640 εκπαιδευτικοί διαφόρων ειδικοτήτων σε συνηθισμένες τάξεις Νηπιαγωγείων και Δημοτικών Σχολείων, σε Ειδικές Μονάδες και σε Ειδικά Σχολεία με σκοπό την στήριξη παιδιών με ειδικές ανάγκες που φοίτησαν αυτή τη σχολική χρονιά. Επιπλέον, στήριξη στα παιδιά που φοίτησαν σε Ειδικά Σχολεία παρείχαν και 31 εκπαιδευτικοί από τη Μέση Γενική και Μέση Τεχνική Εκπαίδευση. Διάφορες ανάγκες καλύφθηκαν από

κονδύλια τα οποία συμπεριλήφθηκαν στους Προϋπολογισμούς του 2016 για την Ειδική Αγωγή (π.χ. αγορά εξοπλισμού, αναπροσαρμογές σχολικών κτιρίων, προσλήψεις βοηθητικού προσωπικού, δωρεάν μεταφορά παιδιών με ειδικές ανάγκες στα Ειδικά Σχολεία, εργοδότηση και επιμόρφωση εκπαιδευτικού προσωπικού κ.α.).

Όσον αφορά την εργασία των κοινωνικών λειτουργών στα Ειδικά σχολεία της Κύπρου, σε ηλεκτρονική επικοινωνία που είχαμε (Μπουγάδη, 2018) με το Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού της Κύπρου στις 24 Απριλίου του 2018 λάβαμε την εξής απάντηση:

«Σας ενημερώνω ότι δεν εργοδοτούνται Κοινωνικοί Λειτουργοί στα Ειδικά Σχολεία. Οι Κοινωνικοί Λειτουργοί οι οποίοι εξυπηρετούν τις οικογένειες οποιουδήποτε παιδιού εργοδοτούνται από τις Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας οι οποίες υπάγονται στο Υπουργείο Εργασίας στο οποίο μπορείτε να αποταθείτε.»

Ως εκ τούτου, η αρχική σκέψη για συγκριτική μελέτη μεταξύ Ελλάδας και Κύπρου δεν ευοδώθηκε λόγω της μη ύπαρξης νομοθετικού πλαισίου το οποίο και να προβλέπει την εργασία Κοινωνικών Λειτουργών στις σχολικές μονάδες ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης.

3.3 ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗ ΑΝΑΛΥΣΗ, ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΙΑ - ΣΧΟΛΙΚΕΣ ΜΟΝΑΔΕΣ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Το ποσοστό μαθητών με Ειδικές Εκπαιδευτικές Ανάγκες στην Ελλάδα σε ειδικά σχολεία ήταν <1% (Ειδική Αγωγή στην Ευρώπη, 2003). Όταν η ένταξη αποτελεί συνήθης πρακτική τότε εκεί εμφανίζονται και

θετικά νοηματοδοτημένες στάσεις γονέων (Ειδική Αγωγή στην Ευρώπη, 2003). Τα στοιχεία αυτά αφορούσαν το 2003.

Η Ελληνική Στατιστική Αρχή έδωσε στη δημοσιότητα με δελτίο τύπου στατιστικά στοιχεία, για πρώτη φορά στην ιστορία, στις 31/10/2017 για τις σχολικές χρονιές 2014 – 2015 και 2015 -2016 για τις εξής κατηγορίες:

- Για την βαθμίδα εκπαίδευσης και τον τύπο σχολικής μονάδας
- Για την περιφέρεια
- Για την κατηγορία ειδικής εκπαιδευτικής ανάγκης
- Για τον αριθμό των εγγεγραμμένων μαθητών ανά φύλο και ανά κατηγορία ειδικής εκπαιδευτικής ανάγκης
- Για τον αριθμό του Διδακτικού και Ειδικού Βοηθητικού Προσωπικού ανά κατηγορία

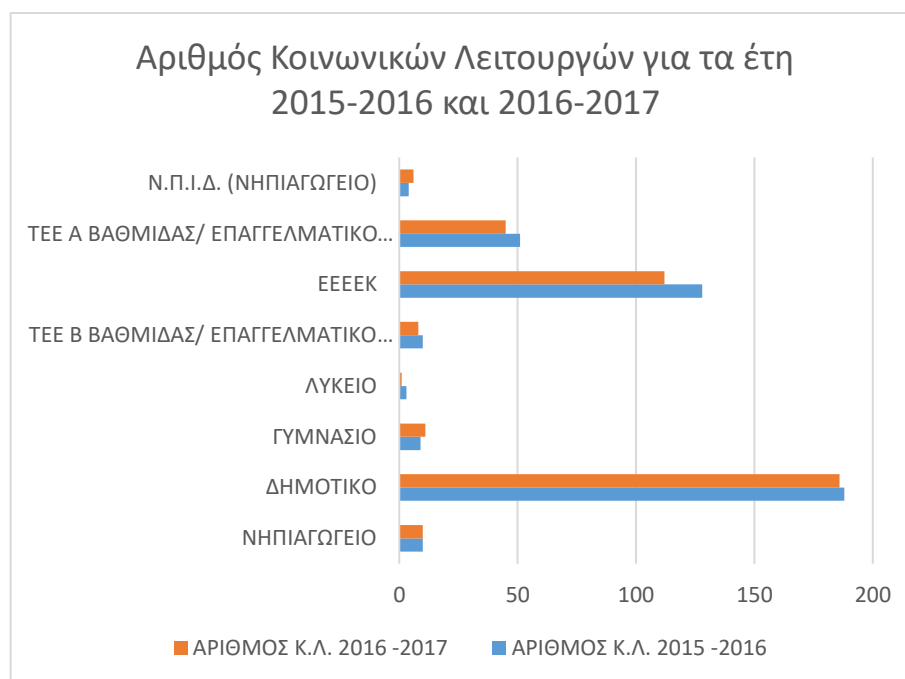
Ομοίως, ένα χρόνο μετά, στις 7/12/2018 με νέο δελτίο τύπου δίνει στοιχεία για τις ΣΜΕΑΕ για το σχολικό έτος 2016-2017 και για όλες τις παραπάνω κατηγορίες. Η Ελληνική Στατιστική Αρχή για τα χρονικά διαστήματα 1999 έως 2016 έχει συλλέξει πρωτογενή στοιχεία για τις Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης. Τα στοιχεία αυτά που έχει συλλέξει δεν είναι τα ίδια για όλες τις σχολικές χρονιές. Πρακτικά αυτό σημαίνει πως υπάρχει μια προοδευτική αύξηση της συλλογής στοιχείων, δηλαδή κάθε χρόνο συλλέγονται περισσότερα στοιχεία πχ. για περισσότερες κατηγορίες. Ενδεικτικά αναφέρουμε μερικές αντιπροσωπευτικές κατηγορίες για τις οποίες η ΕΛΣΤΑΤ συγκέντρωσε στοιχεία που αφορούν:

- Αριθμό Σχολικών Μονάδων ανά Τύπο και ανά Περιφέρεια
- Διδακτικό Προσωπικό ανά Τύπο Σχολικής Μονάδας (Μεταπτυχιακό, Φύλο, Περιφέρεια, Κλάδος, Ειδικότητα)
- Ειδικό Εκπαιδευτικό Προσωπικό και Ειδικό Βοηθητικό Προσωπικό ανά Τύπο Σχολικής Μονάδας, ανά Περιφέρεια (Φύλο, Καθεστώς Εργασίας κλπ.)

- Μαθητές ανά Τύπο Σχολικής Μονάδας (Φύλο, Περιφέρεια, Κατηγορία Ειδικής Εκπαιδευτικής Ανάγκης)

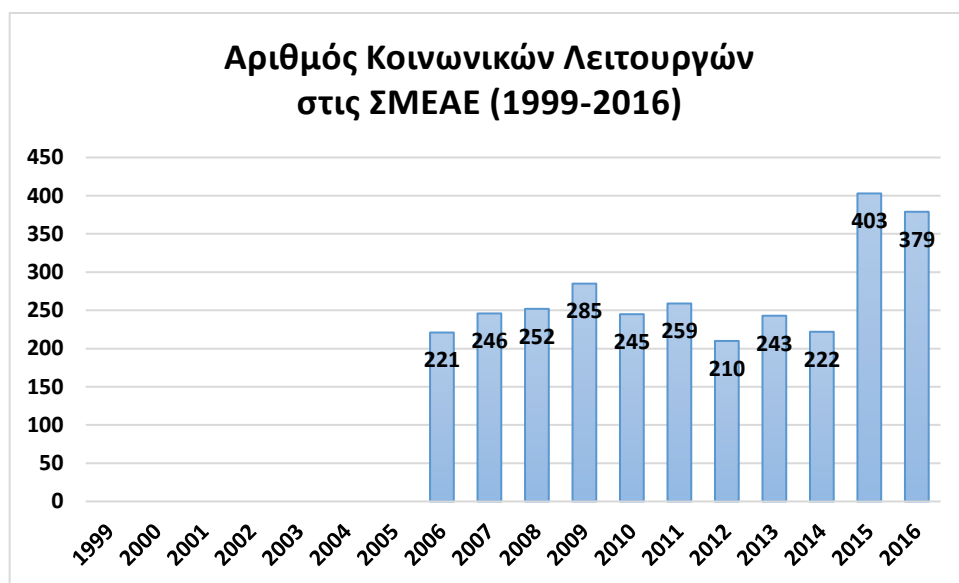
Επειδή ακριβώς υπάρχουν δεδομένα ανά έτος για τους Κοινωνικούς Λειτουργούς έγινε μία **δευτερογενή ανάλυση των στοιχείων** αφού τα συγκεντρώσαμε ανά έτος για την ειδικότητα των Κοινωνικών Λειτουργών (ωστόσο διαφοροποιείται η ποσότητα των δεδομένων γιατί όπως ειπώθηκε τα δεδομένα είναι σαφώς πλουσιότερα ποσοτικά και ποιοτικά με το πέρασμα των χρόνων). Στη συνέχεια ακολουθούν πολύ ενδιαφέροντα δεδομένα για τους Κοινωνικούς Λειτουργούς έτσι όπως προέκυψαν από τη δευτερογενή ανάλυση που έγινε στο πλαίσιο της έρευνας μας από τα πρωτογενή στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ.

Πίνακας 1⁴: Αριθμός Κοινωνικών Λειτουργιών ανά Τύπο Σχολικής Μονάδας για τα σχολικά έτη 2015 -2016 και 2016-2017
 (<http://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SED41/->)

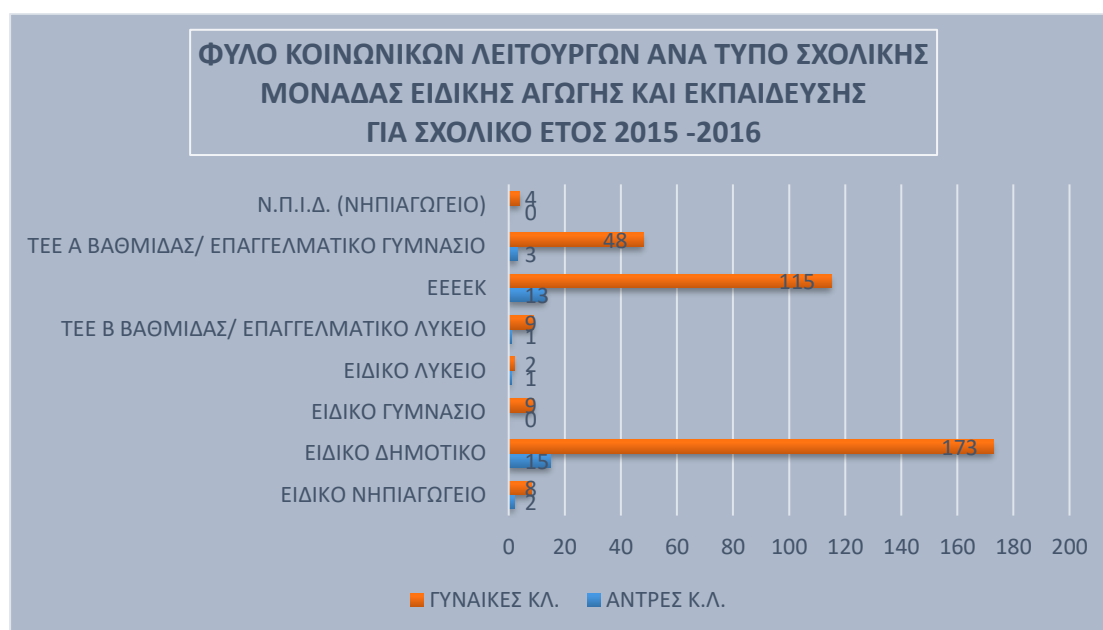
⁴ Ο Πίνακας δημιουργήθηκε με βάση τα στατιστικά στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής και συγκεκριμένα με βάση το αρχείο 05Α1 που αφορά σε στοιχεία και για Κοινωνικούς Λειτουργούς μεταξύ άλλων επαγγελματιών
<http://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SED41/->

Πίνακας 2: Αριθμός Κοινωνικών Λειτουργών ανά Έτος μεταξύ των ετών 1999 – 2016 οι οποίοι εργάστηκαν σε ΣΜΕΑΕ⁵

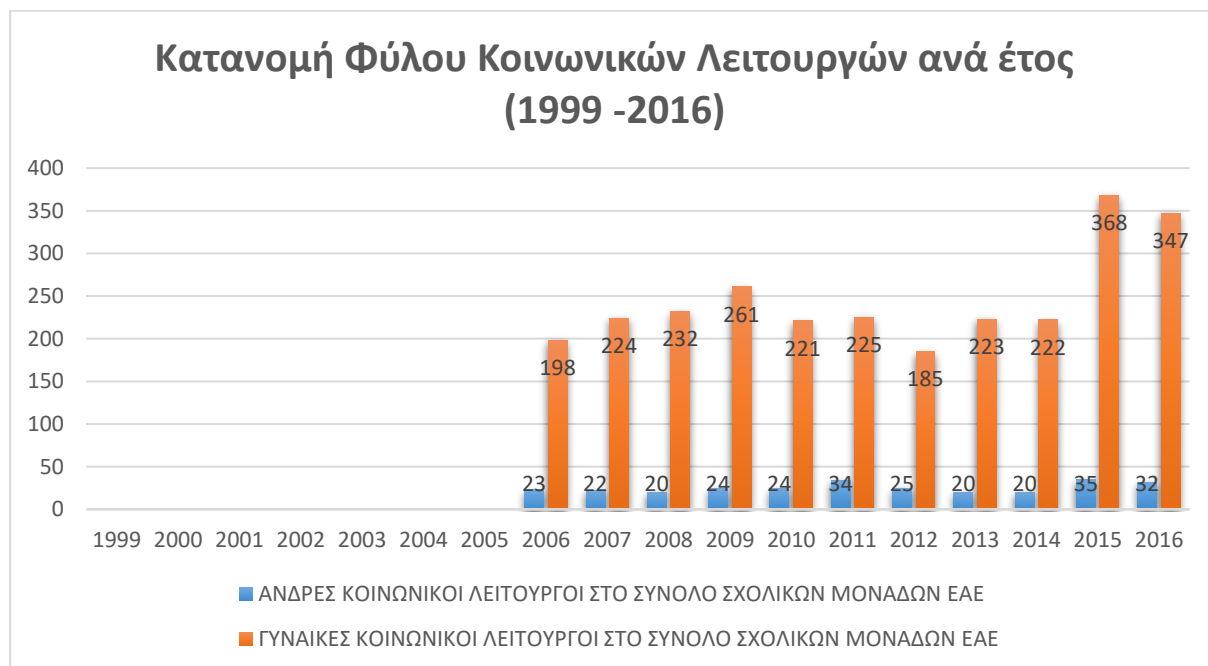
⁵ Ο Πίνακας δημιουργήθηκε με βάση τα στατιστικά στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής για τα έτη 2006-2016 <http://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SED41/->

Πίνακας 3⁶: Φύλο Κοινωνικών Λειτουργών ανά Τύπο Σχολικής Μονάδας για το σχολικό έτος 2015 - 2016
 (<http://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SED41/->)

⁶ Ο Πίνακας δημιουργήθηκε με βάση τα στατιστικά στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής και συγκεκριμένα με βάση το αρχείο 05Α1 που αφορά σε στοιχεία και για Κοινωνικούς Λειτουργούς μεταξύ άλλων ειδικοτήτων <http://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SED41/->

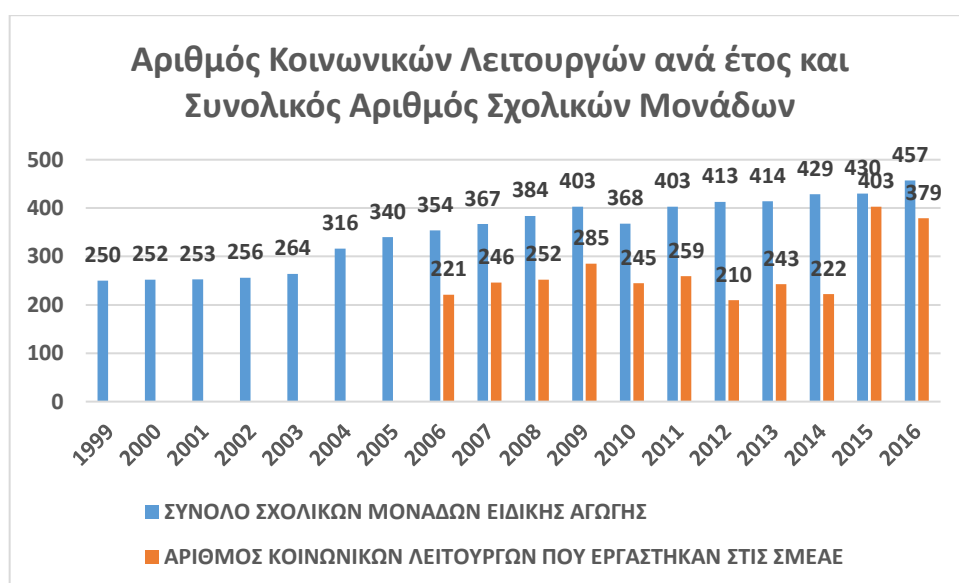
Πίνακας 4: Κατανομή Φύλου Κοινωνικών Λειτουργών ανά έτος (1999-2016)

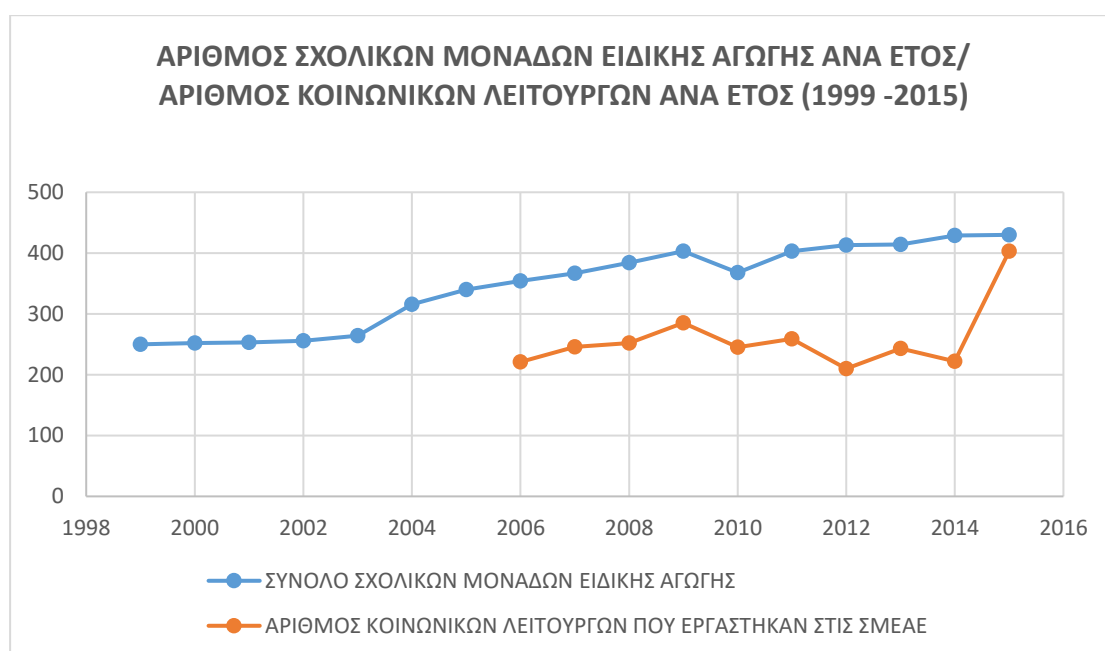
Πίνακας 5: Αριθμός Κοινωνικών Λειτουργιών οι οποίοι εργάστηκαν στις ΣΜΕΑΕ από το 1999- 2015 σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ και για Κοινωνικούς Λειτουργούς μεταξύ άλλων ειδικοτήτων <http://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SED41/>- (δεν υπάρχουν αριθμητικά στοιχεία από την ΕΛΣΤΑΤ για την ειδικότητα των Κοινωνικών Λειτουργών τα έτη 1999 -2005)

Πίνακας 6: Αριθμός Σχολικών Μονάδων Ειδικής Αγωγής ανά Έτος & Αριθμός Κοινωνικών Λειτουργών ανά Έτος (1999 -2016) σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής <http://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SED41/2015> (δεν υπάρχουν αριθμητικά στοιχεία από την ΕΛΣΤΑΤ για την ειδικότητα των Κοινωνικών Λειτουργών τα έτη 1999 -2005)

Πίνακας 7: Αριθμός Σχολικών Μονάδων Ειδικής Αγωγής ανά Έτος/ Αριθμός Κοινωνικών Λειτουργών ανά Έτος (1999 -2015) σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ
<http://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SED41/->

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

4.1 ΠΟΣΟΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

Το πρώτο μέρος της εργασίας που αφορά στη θεωρητική παρουσία της Κοινωνικής Εργασίας στην Ελλάδα και του θεσμικού πλαισίου της Κοινωνικής Εργασίας στις ΣΜΕΑΕ ορίστηκε τι είναι η κοινωνική εργασία, οι ρόλοι του κοινωνικού λειτουργού στα σχολεία γενικής εκπαίδευσης και ειδικότερα στις ΣΜΕΑΕ. Έγινε επίσης μια πολύ σύντομη ιστορική αναδρομή στα εκπαιδευτικά συστήματα της Ευρώπης ενώ αναφέρθηκε διεξοδικά η νομοθεσία σε Ελλάδα και Κύπρο. Τέλος, έγινε δευτερογενής ανάλυση στα δεδομένα που παρήχθησαν από την Ελληνική Στατιστική Αρχή για τους Κοινωνικούς Λειτουργούς και τις ΣΜΕΑΕ. Στο δεύτερο μέρος της εργασίας παρουσιάζονται και αναλύονται τα δεδομένα στο πλαίσιο της κοινωνικής έρευνας που διεξήχθη στους Κοινωνικούς Λειτουργούς που εργάστηκαν στις ΣΜΕΑΕ για το σχολικό έτος 2018 -2019 ή εργάστηκαν σε ΣΜΕΑΕ κατά τα παρελθόντα σχολικά έτη.

Οι Κοινωνικοί Λειτουργοί εργάζονται στα δημόσια σχολεία ως βοηθητικό εκπαιδευτικό προσωπικό στην ειδική αγωγή και εκπαίδευση. Το ζητούμενο της έρευνας είναι πως οι ίδιοι οι κοινωνικοί λειτουργοί που εργάζονται ή εργάστηκαν σε ΣΜΕΑΕ αντιλαμβάνονται τον ρόλο τους και τα καθήκοντά τους στο σχολικό περιβάλλον. Στο κεφάλαιο αυτό ακολουθεί η μεθοδολογία της έρευνας και η ανάλυση της ποσοτικής έρευνας σύμφωνα με τις απαντήσεις των κοινωνικών λειτουργών που εργάζονται στις Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης ή έχουν εργαστεί κατά το παρελθόν τουλάχιστον μία φορά σε κάποια από αυτές.

Για την Κυριαζή (2001:45-46) οι ποσοτικές μέθοδοι βρίσκουν πεδίο εφαρμογής όταν απαιτείται ο έλεγχος συγκεκριμένων θεωρητικών υποθέσεων για το υπό έρευνα πεδίο ενώ όταν το θεωρητικό υπόβαθρο είναι

«γενικό και ρευστό» οι ποιοτικές μέθοδοι φαίνεται να ταιριάζουν καλύτερα στο κοινωνικό φαινόμενο που μελετάται. Η παρούσα μελέτη έχει ως στόχο να καταγράψει το πώς βλέπουν οι ίδιοι κοινωνικοί λειτουργοί τον ρόλο τους και να καταγράψει ανάγκες σχετικά πάντα με το ρόλο του Κοινωνικού Λειτουργού στις ΣΜΕΑΕ. Η παρούσα έρευνα δεν έχει σκοπό να γενικεύσει τα αποτελέσματα αλλά να αποτελέσει έναυσμα για το σχεδιασμό περαιτέρω ερευνών και να συνδράμει στη συζήτηση για το ρόλο του Κοινωνικού Λειτουργού στις ΣΜΕΑΕ αναδεικνύοντας τάσεις.

Στην Ελλάδα διαφαίνεται να μην έχουν γίνει παρόμοιες μελέτες για το ρόλο των Κοινωνικών Λειτουργών στις ΣΜΕΑΕ που πρακτικά σημαίνει πως δεν έχει μελετηθεί το συγκεκριμένο θέμα και δεν υπάρχουν αρκετά θεωρητικά ή ακόμα και εμπειρικά δεδομένα τα οποία θα μπορούσαμε να στηριχθούμε εννοιολογικά επαρκώς. Ωστόσο έγινε δευτερογενής χρήση των στατιστικών στοιχείων που έχουν δημοσιοποιηθεί όπως για παράδειγμα από την Ελληνική Στατιστική Αρχή και επιπλέον αυτό που πρωτίστως ενδιέφερε είναι ουσιαστικά να γίνει μια απογραφή των βασικών θεμάτων που διαφαίνονται να απασχολούν τους Κοινωνικούς Λειτουργούς σε σχέση με το Ρόλο και τα καθήκοντα/αρμοδιότητες που καλούνται να φέρουν εις πέρας σε ένα σχολείο ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης. Με την απογραφή των βασικών θεμάτων που αναδύονται τόσο από τις τυπικά μετρήσιμες απαντήσεις τους όσο και από τις ανοιχτές ερωτήσεις που ερωτήθηκαν (τις 2 τελευταίες ερωτήσεις) δίνεται η ευκαιρία να απαντήσουν ελεύθερα σε ότι τους απασχολεί, με το υπό έρευνα θέμα, έτσι ώστε στο μέλλον να αξιοποιηθεί το υλικό για περαιτέρω έρευνα και μια πιο σφιχτή μεθοδολογία τόσο σε επίπεδο κατασκευής ερωτηματολογίου όσο και σε επίπεδο ανάλυσης. Εξάλλου, επειδή σκοπός δεν ήταν η γενίκευση των συμπερασμάτων με δεδομένο πως αν θέλαμε γενίκευση θα έπρεπε να σταθούμε στην αποστολή του ερωτηματολογίου μόνο στις επίσημες ηλεκτρονικές διευθύνσεις που παρέχει το Υπουργείου Παιδείας αλλά και να περιοριστούμε μόνο σε όσους εργάζονται το τρέχον σχολικό έτος στις ΣΜΕΑΕ και όχι να αποσταλεί και στον ΣΚΛΕ ή/και να αναρτηθεί σε σελίδες στο Facebook που συγκεντρώνουν το ενδιαφέρον Κοινωνικών Λειτουργών που εργάζονται στις ΣΜΕΑΕ (αλλά και άλλων συναφών

επαγγελματιών). Αν και ο προσδιορισμός του πληθυσμού είναι το πρώτο βήμα στην οργάνωση της έρευνας (Κυριαζή, 2001) και ο πληθυσμός της έρευνας ήταν σαφώς οι Κοινωνικοί Λειτουργοί που εργάζονται στις ΣΜΕΑΕ το σχολικό έτος 2018 -2019 αλλά και όσοι εργάστηκαν στο παρελθόν στις ΣΜΕΑΕ ως εκ τούτου δεν επιτρέπεται η γενίκευση των αποτελεσμάτων με δεδομένο πως θα έπρεπε να γίνει μία έρευνα χρησιμοποιώντας σχετικές λίστες από το Υπουργείο Παιδείας με όσους Κοινωνικούς Λειτουργούς εργάζονται το σχολικό έτος 2018 -2019 και να ερωτηθούν όλοι για να εξαχθούν ασφαλή συμπεράσματα ή να επιλεχθεί η απλή τυχαία δειγματοληψία εφόσον είναι μικρός ο πληθυσμός (Κυριαζή, 2001). Η γενίκευση των αποτελεσμάτων θα επιτρεπόταν μόνο δηλαδή αν ακολουθούντα αυστηρά η μεθοδολογία της τυχαίας δειγματοληψίας από τους καταλόγους που έχει στη διάθεσή του το Υπουργείου Παιδείας και στο οποίο εργάζονται οι Κοινωνικοί Λειτουργοί στις ΣΜΕΑΕ. Με δεδομένο λοιπόν πως ο πληθυσμός των Κοινωνικών Λειτουργών για το 2018-2019 δεν ξεπερνά περίπου τους 400 (τα τελευταία στοιχεία είναι μέχρι και το έτος 2016-2017 όπου ο πληθυσμός των Κοινωνικών Λειτουργών δεν ξεπερνά τους 379) επειδή κάτι τέτοιο είναι οικονομικά αδύνατο αλλά και εμπίπτει σε άλλου είδους έρευνες δεν προτιμήθηκε αυτή η διαδικασία καθώς δεν ταιριάζει και με τους στόχους μιας πτυχιακής εργασίας.

4.2 ΒΑΣΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Ο αριθμός των απαντηθέντων ερωτηματολογίων ανέρχεται στα 82 ερωτηματολόγια. Στον παρακάτω πίνακα αναφέρονται αναλυτικά ο αριθμός απαντηθέντων ερωτηματολογίων ανά περιφέρεια. Ο κύριος όγκος των ερωτηματολογίων προήλθε από τις περιφέρειες Αττικής, Κεντρικής Μακεδονίας, Δυτικής Ελλάδας, Στερεάς Ελλάδας κ.ο.κ. Ένα πρώτο εύρημα που διαφαίνεται με μια πρώτη ματιά είναι πως οι γυναίκες υπερτερούν κατά συντριπτική πλειοψηφία έναντι των ανδρών (76 απαντημένα

ερωτηματολόγια από γυναίκες κοινωνικούς λειτουργούς έναντι μόλις 6 απαντημένων από άνδρες κοινωνικούς λειτουργούς)

4.3 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

Η παρούσα πτυχιακή εξετάζει τις απόψεις/εμπειρίες των Κοινωνικών Λειτουργών που εργάζονται στις Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής ή έχουν εργαστεί τουλάχιστον μία φορά κατά το παρελθόν. Αρχικά έγινε μία σύντομη επισκόπηση της βιβλιογραφίας και στη συνέχεια κατασκευάστηκε ένα απλό στη κατανόηση και σχετικά εύκολο ερωτηματολόγιο στη συμπλήρωση έτσι ώστε να επιτευχθεί η όσο το δυνατόν μεγαλύτερη ανταπόκριση από τους Κοινωνικούς Λειτουργούς κατανοώντας πως η συμπλήρωση ενός μακροσκελούς και περίπλοκου ερωτηματολογίου μπορεί να αποτελούσε αποτρεπτικό παράγοντα στο να απαντήσουν οι ερωτώμενοι δεδομένου και του φόρτου εργασίας που έχουν στο σχολικό περιβάλλον. Το ηλεκτρονικό ερωτηματολόγιο κατασκευάστηκε με στόχο να είναι όσο το δυνατόν απλό και σύντομο, με κλειστού τύπου ερωτήσεις κατά κύριο λόγο αλλά και δύο ανοιχτές ερωτήσεις όπου εκεί μπορούσαν οι συμμετέχοντες να εκφράσουν τις αντιλήψεις τους σχετικά με το ρόλο του Κοινωνικού Λειτουργού στις ΣΜΕΑΕ ή και οτιδήποτε άλλο έκριναν πως είναι σημαντικό αναφορικά με το γενικότερο προβληματισμό που ανάκυπτε από την έρευνα. Το ερωτηματολόγιο περιλαμβάνει δημογραφικά στοιχεία (φύλο, ηλικία, σπουδές και μήνες προϋπηρεσίας) και στη συνέχεια διερευνά τις αντιλήψεις των Κοινωνικών Λειτουργών σχετικά με το ρόλο, τα καθήκοντα και τις αρμοδιότητές τους στις ΣΜΕΑΕ. Συνολικά 82 συμμετέχοντες απάντησαν και συνολικά 82 ερωτηματολόγια βρέθηκαν σωστά συμπληρωμένα. Το ερωτηματολόγιο κατασκευάστηκε σύμφωνα με τις δυνατότητες (αλλά και τους περιορισμούς) που παρέχει το ερευνητικό εργαλείο google forms. Αυτό πρακτικά σημαίνει πως ενώ είναι ένα εργαλείο χωρίς οικονομική επιβάρυνση για τη χρήση του και σχετικά εύκολο στη χρήση ωστόσο δεν θα πρέπει να έχει κάποιος ερευνητής απαιτήσεις σε επίπεδο επιλογών ενώ οι δυνατότητες για την επιλογή κλίμακας είναι σαφώς περιορισμένες. Ωστόσο, για ερευνητικά ερωτήματα που απαιτούν σαφήνεια και γρήγορα μετρήσιμα

αποτελέσματα είναι μια ιδανική επιλογή! Παρακάτω, θα δοθούν περισσότερες διευκρινήσεις επί του θέματος.

4.4 ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

Κεντρικό ερώτημα της παρούσας έρευνας είναι πώς αντιλαμβάνονται οι ίδιοι οι κοινωνικοί λειτουργοί τον ρόλο τους στις Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης; Αυτό θα διερευνηθεί ποσοτικά (δηλαδή με ερωτηματολόγιο με κλειστές στην πλειοψηφία τους ερωτήσεις) ενώ έχει ήδη προηγηθεί η διερεύνηση του ρόλου των Κοινωνικών Λειτουργών στις ΣΜΕΑΕ σε θεωρητικό επίπεδο και με έμφαση στη νομοθεσία. Ομοίως έχει διερευνηθεί θεωρητικά ο ρόλος των Κοινωνικών Λειτουργών σύμφωνα με τα επαγγελματικά τους δικαιώματα.

Κύριος στόχος της παρούσας εργασίας είναι αφενός να διερευνηθεί το τυπικό του θέματος δηλαδή ποια είναι σύμφωνα και με τη νομοθεσία (συμπεριλαμβανομένου του καθηκοντολογίου, των γενικών επαγγελματικών δικαιωμάτων κλπ.) οι αρμοδιότητες των Κοινωνικών Λειτουργών και αφετέρου να διερευνηθεί με ερωτηματολόγιο κατά πόσο αυτές οι αρμοδιότητες βρίσκουν σύμφωνους τους ίδιους Κοινωνικούς Λειτουργούς ή/και αν υπάρχει ακόμα και σύγκρουση μεταξύ αυτών που υποδεικνύει το καθηκοντολόγιο με αυτό που καταπιάνονται εν τέλει.

1) Ποιος είναι ο ρόλος των κοινωνικών λειτουργών στις σχολικές μονάδες ειδικής αγωγής σύμφωνα με τη νομοθεσία; (θεωρητική προσέγγιση)

2) Ποιος είναι ο ο ρόλος των κοινωνικών λειτουργών στις σχολικές μονάδες ειδικής αγωγής σύμφωνα με το καθηκοντολόγιο; (ερευνητική)

3) Οι Κοινωνικοί Λειτουργοί στις ΣΜΕΑΕ πιστεύουν ότι ο ρόλος τους είναι σύμφωνος α) με το Καθηκοντολόγιο και σύμφωνος β) με τις αντιλήψεις/ απόψεις των ίδιων για τον ρόλο τους; (ερευνητική)

Οι αρχικές μας υποθέσεις συνοψίζονται ως εξής:

Υπόθεση 1: Υπάρχει διάσταση απόψεων μεταξύ αυτού που πιστεύουν ότι είναι ο ρόλος τους στις Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης και αυτού που εν τέλει βιώνουν καθημερινά στα σχολεία που εργάζονται ως ρόλο.

Υπόθεση 2: Υπάρχει διάσταση απόψεων μεταξύ αυτού που πιστεύουν ότι είναι ο ρόλος τους στις Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης και αυτό που ορίζει η νομοθεσία.

4.5 ΜΕΘΟΔΟΣ – ΠΟΣΟΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

Η επιλογή της ποσοτικής μεθόδου έγινε με γνώμονα κυρίως τη δυνατότητα προσβασιμότητας σε Κοινωνικούς Λειτουργούς οι οποίοι ήδη εργάζονται στο σχολικό περιβάλλον ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης ή εργάστηκαν κατά το παρελθόν. Η ηλεκτρονική αποστολή του συνδέσμου για την συμπλήρωση του ερωτηματολογίου έγινε την περίοδο 22 Μαΐου 2018 – 22 Ιουνίου 2018 στους εξής πληθυσμούς:

- Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης στην Ελλάδα - σύμφωνα με τις ηλεκτρονικές διευθύνσεις έτσι όπως ήταν αναρτημένες τον Μάιο του 2018 στην επίσημη ιστοσελίδα του Υπουργείου Παιδείας
- Σύνδεσμος Κοινωνικών Λειτουργών Ελλάδας ΝΠΔΔ (ΣΚΛΕ) - σύμφωνα με τις ηλεκτρονικές διευθύνσεις που υπήρχαν στην επίσημη ιστοσελίδα του ΣΚΛΕ)
- Σε δύο σελίδες στο Facebook όπου απευθύνονται και σε Κοινωνικούς Λειτουργούς - Σύλλογος Ειδικού Εκπαιδευτικού Προσωπικού Ειδικής Αγωγής Αττικής και Κοινωνικός Λειτουργός - Κοινωνική Εργασία

Ο κύριος όγκος αποστολής του συνδέσμου για τη συμπλήρωση του ηλεκτρονικού ερωτηματολογίου έγινε στις 400 και πλέον ηλεκτρονικές διευθύνσεις των ΣΜΕΑΕ του Υπουργείου Παιδείας όπου και στάλθηκαν σε κάθε διεύθυνση ξεχωριστά συνοδευόμενο το ερωτηματολόγιο από μία επιστολή (βλ. Παράρτημα). Ομοίως, στον Σύνδεσμο Κοινωνικών Λειτουργών στάλθηκε το ερωτηματολόγιο με επιστολή για το σκοπό της έρευνας. Τέλος, ανέβηκε σε δύο σελίδες στο Facebook όπως αναφέρθηκαν παραπάνω. Σχετικά με την αποστολή του ερωτηματολογίου στις σχολικές μονάδες αυτό δεν προϋποθέτει σχετική γραπτή άδεια από το Υπουργείο Παιδείας καθώς και τη φυσική παρουσία των ερευνητριών στα σχολεία αλλά δεν απαιτείται και εξ ορισμού η φυσική μας παρουσία στα σχολεία (μία τέτοια διαδικασία είναι εξαιρετικά χρονοβόρα και συνήθως δίνεται άδεια για υποψήφιους διδάκτορες ή μετα-διδάκτορες). Επιπρόσθετα, ακόμα και στην περίπτωση που υπήρχε η δυνατότητα φυσικής παρουσίας στα σχολεία κάτι τέτοιο θα απέκλειε τα σχολεία που βρίσκονται εκτός της Αθήνας για λόγους οικονομικούς των ερευνητριών (έξοδα μετάβασης, διαμονής κλπ.). Ως εκ τούτου, επιλέχτηκε η επιλογή της ηλεκτρονικής αποστολής του ερωτηματολογίου και η κατασκευή μέσω του Google Forms και η χρήση του ανώνυμου ερωτηματολογίου με τους περιορισμούς που προκύπτουν. Επιπλέον, το ερωτηματολόγιο ανέβηκε σε δύο σελίδες στο Facebook με λήπτες Κοινωνικούς Λειτουργούς - από τους προσωπικούς μας λογαριασμούς.

Οι περιορισμοί της έρευνας προκύπτουν αφενός από την ίδια τη μέθοδο. Η αποστολή του ηλεκτρονικού ερωτηματολογίου μας επέτρεψε να άρουμε τους γεωγραφικούς περιορισμούς και να μην περιοριστούμε μόνο στην Περιφέρεια Αττικής. Αν και η ποσοτική έρευνα έχει συνδεθεί με τον εντοπισμό τάσεων και σε κάποιες φορές γενικεύσεων - όταν έχει ακολουθηθεί πολύ αυστηρή μεθοδολογία και συγκεκριμένα μεθοδολογικά εργαλεία στον εκάστοτε ερευνώμενο πληθυσμό - ωστόσο δε έχει συνδεθεί με τη πλήρη ελευθερία στις απαντήσεις των ερωτώμενων λόγω της ύπαρξης κλειστών απαντήσεων. Οπότε ο παραπάνω περιορισμός είναι ένας σημαντικός περιορισμός και έγινε προσπάθεια μετριασμού του περιλαμβάνοντας επίσης δύο (2) ανοιχτές ερωτήσεις. Μάλιστα, οι ανοιχτές

ερωτήσεις αποτέλεσαν μια πολύ ευχάριστη έκπληξη και σε αριθμό απαντήσεων αλλά και στην ανάδυση πλούσιου σε ποιότητα ποιοτικού υλικού. Ουσιαστικά αναδύθηκε πλούσιο ερευνητικό υλικό που σε διαφορετική περίπτωση θα χάνονταν μόνο από τη χρήση κλειστού τύπου απαντήσεων.

Όπως ήδη αναφέρθηκε οι ερωτώμενοι βρέθηκαν με την αποστολή ηλεκτρονικού ταχυδρομείου στα κατάλληλα δίκτυα (σχολικές μονάδες ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης, ΣΚΛΕ, σελίδες στο Facebook). Επειδή ακριβώς, η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου δεν γίνεται για παράδειγμα με μία πρόσωπο με πρόσωπο συνέντευξη (πχ συμπλήρωση ερωτηματολογίου και χρήση κάλπης) αυτό συνεπάγεται και κάποιους περιορισμούς ως προς το ποιος συμπληρώνει το ερωτηματολόγιο. Στα θετικά συγκαταλέγεται το γεγονός πως αρχικά και αφού είχε συγκεντρωθεί το 50% των απαντήσεων (περίπου 40 ερωτηματολόγια) του συνόλου των ερωτηματολογίων αποφασίσαμε να σταλεί και στα υπόλοιπα προαναφερθέντα δίκτυα. Για αυτόν ακριβώς τον περιορισμό του ποιος μπορεί να συμπληρώσει το ερωτηματολόγιο αποφασίστηκε να προσθέσουμε την ερώτηση *Είστε κάτοχος πτυχίου Κοινωνικής Εργασίας; και Έχετε εργαστεί στο παρελθόν ή εργάζεστε αυτή τη σχολική περίοδο σε Σχολική Μονάδα Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης ως Κοινωνική/ός Λειτουργός;* Αυτές οι ερωτήσεις εξυπηρετούν στο να γίνονται συνυπεύθυνοι οι ερωτώμενοι και έτσι διασφαλίζεται το ελάχιστο της εγκυρότητας και αξιοπιστίας.

Οι ερωτήσεις του ερωτηματολογίου περιλαμβάνουν ερωτήσεις για τα δημογραφικά (φύλο, ηλικία, μήνες προϋπηρεσίας, σπουδές, τύπος σχολικής μονάδας, περιφέρεια εργασίας), ερωτήσεις σχετικά με το καθηκοντολόγιο και τις αρμοδιότητες που έχουν, ερωτήσεις για τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν, τι τους ικανοποιεί περισσότερο ως Κοινωνικοί Λειτουργοί στις ΣΜΕΑΕ, τι τους ικανοποιεί λιγότερο ως Κοινωνικοί Λειτουργοί στις ΣΜΕΑΕ και τέλος ενθαρρύνονται να εκφράσουν οτιδήποτε πιστεύουν για τις αρμοδιότητες και τον ρόλο τους στις ΣΜΕΑΕ στην ανοιχτή ερώτηση.

Ένας ακόμη περιορισμός αφορά στην επιλογή της πλατφόρμας google forms. Πράγματι, είναι ένα πολύ εύχρηστο και αποδοτικό εργαλείο, δωρεάν στη χρήση του ωστόσο δεν παρέχει πληθώρα επιλογών στην επιλογή της διαβάθμισης των απαντήσεων (της κλίμακας) και ως εκ τούτου επιλέχτηκε σε κάθε ερώτηση η διαβάθμιση ή η επιλογή εκείνη που ταίριαζε και ήταν πιο κοντά σε αυτό που θέλαμε να διατυπώσουμε. Ένας επιπλέον περιορισμός που προκύπτει επίσης από την επιλογή της συγκεκριμένης πλατφόρμας είναι το γεγονός πως για να απαντηθεί το ερωτηματολόγιο από υποψήφιους ερωτώμενους απαιτούνταν ηλεκτρονικός λογαριασμός στο gmail. Αυτό πρακτικά σημαίνει πως όλοι όσοι απάντησαν διέθεταν λογαριασμό gmail και πως αποκλείστηκαν όσοι δεν διέθεταν λογαριασμό στην πλατφόρμα αυτή. Επιπρόσθετα, δόθηκε μεγάλη έμφαση στην ανωνυμία. Αν και υπήρχε η δυνατότητα να έχουμε στη διάθεσή μας τις διευθύνσεις ηλεκτρονικού ταχυδρομείου των συμμετεχόντων απορρίφθηκε εξ αρχής αυτή η δυνατότητα γιατί κάτι τέτοιο ενδέχεται να ταυτοποιήσει τους συμμετέχοντες και για δεοντολογικούς λόγους απορρίφθηκε ως επιλογή καθώς ζητήματα δεοντολογίας θα ανακινούνταν με μία τέτοια απόφαση. Η συγκεκριμένη εφαρμογή (google forms) όχι μόνο άρει τους γεωγραφικούς περιορισμούς αλλά επίσης παρέχεται δωρεάν και είναι σχετικά εύκολη στη κατασκευή του ερωτηματολογίου και στην επεξεργασία των αποτελεσμάτων.

4.6 ΠΙΛΟΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

Για τη δημιουργία του ερωτηματολογίου ερωτήθηκαν 2-3 Κοινωνικοί Λειτουργοί οι οποίοι ήδη εργάζονται στις ΣΜΕΑΕ και ζητήσαμε αφενός να συμπληρώσουν το υπό κατασκευή ερωτηματολόγιο αφετέρου να συνδράμουν με τις γνώσεις τους στην ορθή και στοχευμένη διατύπωση των ερωτήσεων. Το ερωτηματολόγιο κατασκευάστηκε με γνώμονα να είναι σύντομο, απλό, πλήρως κατανοητό χωρίς περιττές ερωτήσεις που μπορεί να κουράσουν τους ερωτώμενους. Πριν από την κατασκευή του ερωτηματολογίου συμβουλευτήκαμε και τη νομοθεσία

λαμβάνοντας υπόψη πλήρως το ήδη υπάρχον καθηκοντολόγιο καθώς αλλά και τις παρατηρήσεις των Κοινωνικών Λειτουργών που ήδη εργάζονται στις ΣΜΕΑΕ.

4.7 ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑΣ

Όπως ήδη έχει ειπωθεί η κατασκευή του ερωτηματολογίου έγινε με την βοήθεια της πλατφόρμας Google Forms. Μεγάλη προσοχή δόθηκε στα ζητήματα δεοντολογίας. Η απάντηση στο ερωτηματολόγιο είναι ανώνυμη. Αυτό πρακτικά σημαίνει πως αν και υπήρχε η δυνατότητα από το ερευνητικό εργαλείο της google για αποθήκευση του ατομικού ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (email) του κάθε συμμετέχοντα δεν επιλέχθηκε αυτή η δυνατότητα γιατί όχι μόνο δεν προσφέρει τίποτα στην έρευνα αλλά εγείρει και σοβαρά ζητήματα δεοντολογίας καθώς άρει αφενός την ανωνυμία αφετέρου τη δυνατότητα της μη ταυτοποίησης.

Παρακάτω ακολουθούν οι 22 ερωτήσεις του ερωτηματολογίου:

- 1) Παρακαλούμε πολύ επιλέξτε το φύλο σας.
- 2) Παρακαλούμε πολύ επιλέξτε την ηλικία σας.
- 3) Είστε κάτοχος πτυχίου Κοινωνικής Εργασίας;
- 4) Είστε κάτοχος Μεταπτυχιακού Τίτλου Σπουδών;
- 5) Αν έχετε απαντήσει ΝΑΙ ΣΤΗΝ ΕΡΩΤΗΣΗ 4, το μεταπτυχιακό σας έχει συνάφεια στην Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση; (αν έχετε απαντήσει όχι στην ερώτηση 4, προχωρήστε κατευθείαν στην ερώτηση 6)
- 6) Έχετε εργαστεί στο παρελθόν ή εργάζεστε αυτή τη σχολική περίοδο σε Σχολική Μονάδα Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης ως Κοινωνική/ός Λειτουργός;
- 7) Με ποιο καθεστώς εργάζεστε ως Κοινωνική Λειτουργός;
- 8) Πόσους μήνες/πόσα έτη προϋπηρεσίας έχετε στις Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης ως Κοινωνική/ός Λειτουργός;

9) Σε ποιο τύπο Σχολικής Μονάδας Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης εργάζεστε τώρα ή έχετε εργαστεί ως Κοινωνική/ός Λειτουργός; (επιλέξατε τον πιο πρόσφατο τύπο)

10) Σε ποια περιφέρεια έχετε εργαστεί ή εργάζεστε τώρα ως Κοινωνική/ός Λειτουργός στις Σχολικές Μονάδες Ειδική Αγωγής και Εκπαίδευσης; (επιλέξατε την πιο πρόσφατη περιφέρεια)

11) Έχετε διαβάσει το καθηκοντολόγιο για τους Κοινωνικούς Λειτουργούς έτσι όπως ορίζεται από το Νόμο;

12) Ποια είναι τα καθήκοντα/ αρμοδιότητες που έχετε αναλάβει ή είχατε αναλάβει ως Κοινωνική/Κοινωνικός Λειτουργός στις Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης; (δυνατότητα πολλαπλών απαντήσεων)

13) Συμβαδίζουν τα καθήκοντα/αρμοδιότητες που έχετε ή είχατε στην Σχολική Μονάδα Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης σε σχέση με αυτά που κατά την γνώμη σας θα έπρεπε να έχετε (σε κλίμακα 1-5, με 1 τη χαμηλότερη βαθμολογία, αν δεν συμβαδίζουν καθόλου, και 5 την υψηλότερη, αν συμβαδίζουν απόλυτα)

14) Η ερώτηση αυτή να απαντηθεί ΜΟΝΟ από όσους έχουν απαντήσει ΝΑΙ στη ερώτηση 11. Συμβαδίζουν τα καθήκοντα/αρμοδιότητες που έχετε ή είχατε στη Σχολική Μονάδα Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης σύμφωνα με το Καθηκοντολόγιο (σε κλίμακα 1-5, με 1 τη χαμηλότερη βαθμολογία, αν δεν συμβαδίζουν καθόλου, και 5 την υψηλότερη, αν συμβαδίζουν απόλυτα);

15) Αν εκτιμάται πως δεν συμβαδίζουν τα καθήκοντα/αρμοδιότητες που έχετε ή είχατε αναλάβει ως Κοινωνική/ός Λειτουργός στις Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης για ποιον/ποιους λόγους συμβαίνει αυτό; (δυνατότητα πολλαπλών επιλογών)

16) Αντιμετωπίζετε/είχατε αντιμετωπίσει δυσκολίες κατά την άσκηση των καθηκόντων σας ως Κοινωνική/ός Λειτουργός; (σε κλίμακα 1-5, με 1 τη χαμηλότερη βαθμολογία, αν συμφωνείτε ότι δεν αντιμετωπίζετε/αντιμετωπίζατε καθόλου δυσκολίες και 5, αν συμφωνείτε ότι αντιμετωπίζετε/αντιμετωπίζατε απόλυτα δυσκολίες)

17) Ποιες είναι/ήταν οι πιο συχνές δυσκολίες κατά την άσκηση των καθηκόντων σας ως Κοινωνική/ός Λειτουργός στις ΣΜΕΑΕ; (δυνατότητα απάντησης πολλαπλών επιλογών)

18) Τι σας ικανοποιεί/ικανοποιούσε περισσότερο από την εμπειρία σας ως Κοινωνική/ός Λειτουργός στις Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης;

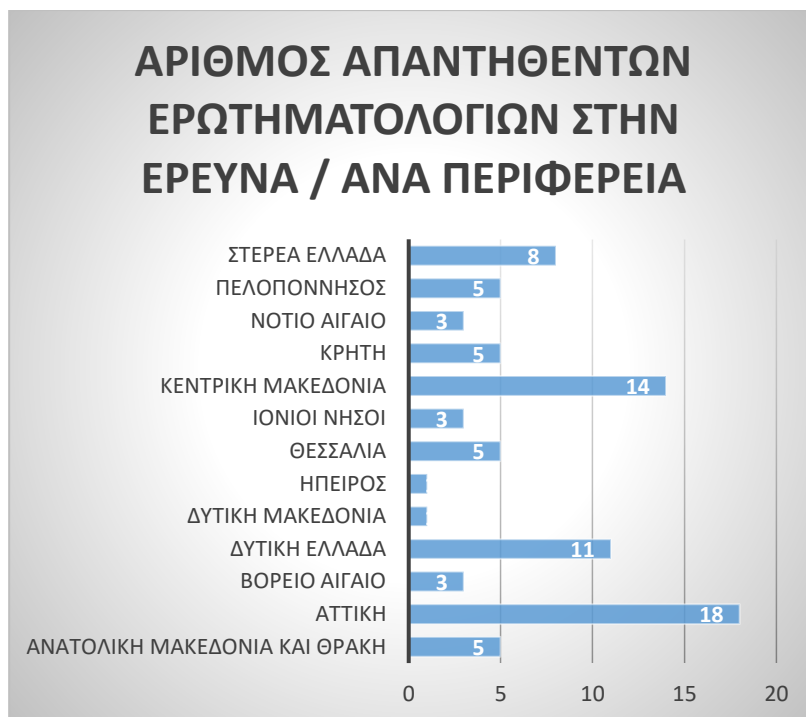
19) Τι σας ικανοποιεί/ικανοποιούσε λιγότερο από την εμπειρία σας ως Κοινωνική/ός Λειτουργός στις Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης;

20) Παρακαλούμε πολύ εδώ μπορείτε να αναφέρετε οτιδήποτε θέλετε σχετικά με το ρόλο του Κοινωνικού Λειτουργού στις Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης.

21) Παρατηρήσεις/ Σχόλια

4.8 ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΡΕΥΝΑΣ

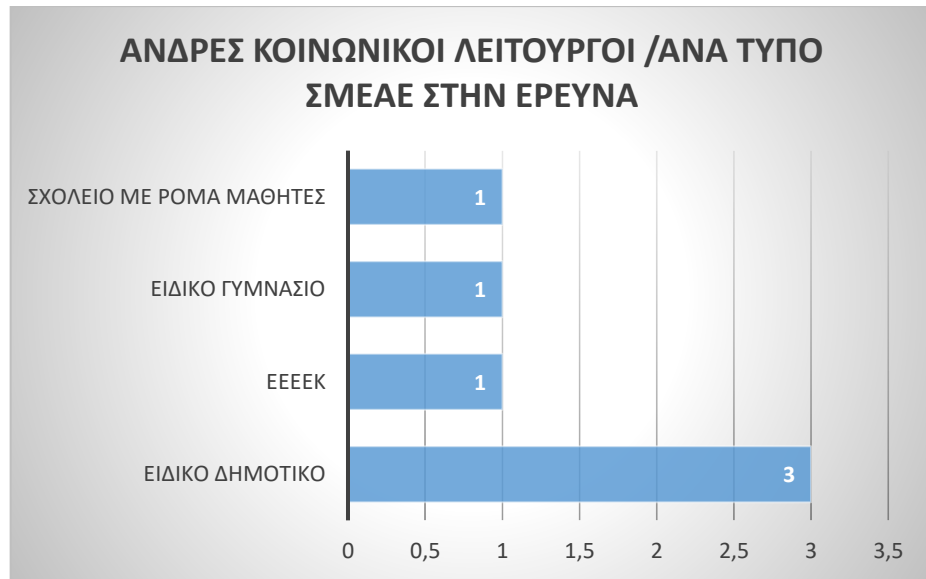
Πριν ξεκινήσουμε την ανάλυση της έρευνας σύμφωνα με τις ερωτήσεις του ερωτηματολογίου γίνεται μια γεωγραφική χαρτογράφηση των απαντηθέντων ερωτηματολογίων με βάση την τοποθεσία/περιφέρεια που δήλωσαν οι ίδιοι οι συμμετέχοντες της έρευνας. Συνεπώς, διαφαίνεται πως ο κύριος όγκος των ερωτηματολογίων προέρχεται κυρίως από τέσσερις (4) Περιφέρειες: Αττική (18 ερωτηματολόγια), Κεντρική Μακεδονία (14), Δυτική Ελλάδα (11), Στερεά Ελλάδα (8).

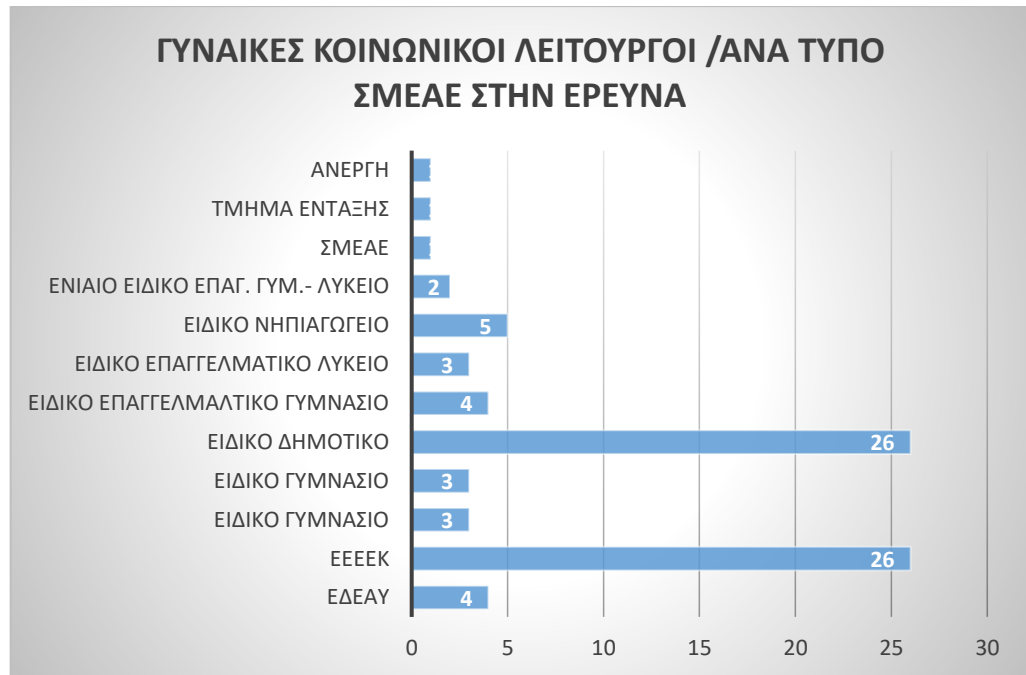
Πίνακας 8: Αριθμός Ερωτηματολογίων ανά Περιφέρεια με βάση τα απαντηθέντα ερωτηματολόγια στην Έρευνα

Επιπρόσθετα, οι πίνακες που ακολουθούν είναι κατά άνδρες/γυναίκες ανά τύπο ΣΜΕΑΕ στην έρευνα.

Η πλειοψηφία των ανδρών εργάζεται σε Ειδικό Δημοτικό Σχολείο.

Πίνακας 9: Κατανομή Ανδρών Κοινωνικών Λειτουργών ανά Τύπο Σχολικής Μονάδας Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης οι οποίοι απάντησαν στην έρευνα

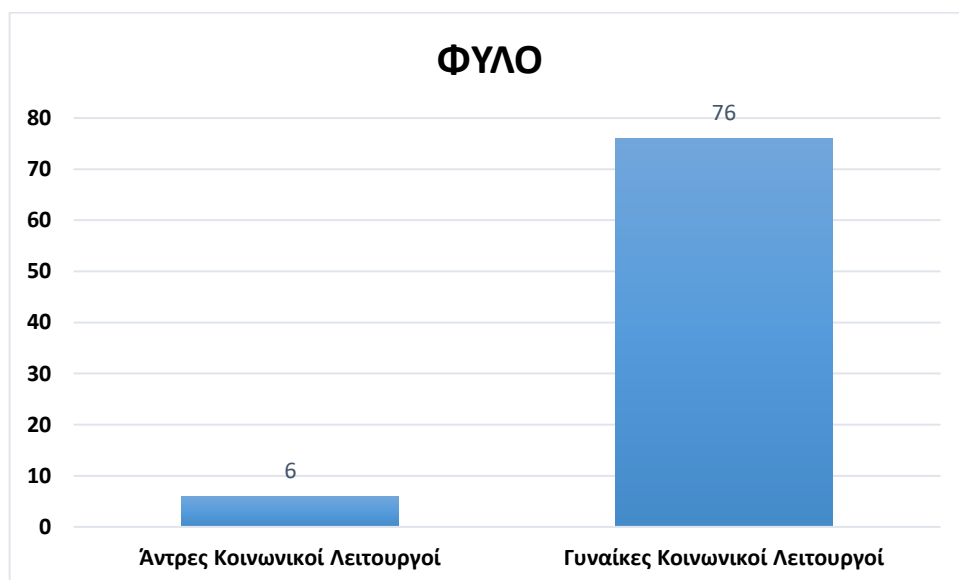

Πίνακας 10: Κατανομή Γυναικών Κοινωνικών Λειτουργών ανά Τύπο Σχολικής Μονάδας Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης οι οποίοι απάντησαν στην έρευνα

Η πλειοψηφία των γυναικών Κοινωνικών Λειτουργών που απάντησαν στο ερωτηματολόγιο εργάζονται είτε σε ειδικά δημοτικά σχολεία (26 ερωτηματολόγια) είτε σε ΕΕΕΚ (26).

Ξεκινώντας λοιπόν με την ανάλυση των δεδομένων της έρευνας στην πρώτη ερώτηση διερευνάται το φύλο των ερωτηθέντων και οι 76 από τους 82 συμμετέχοντες Κοινωνικούς Λειτουργούς είναι γυναίκες! Σε ποσοστό 92.6% δηλαδή υπερτερούν οι γυναίκες.

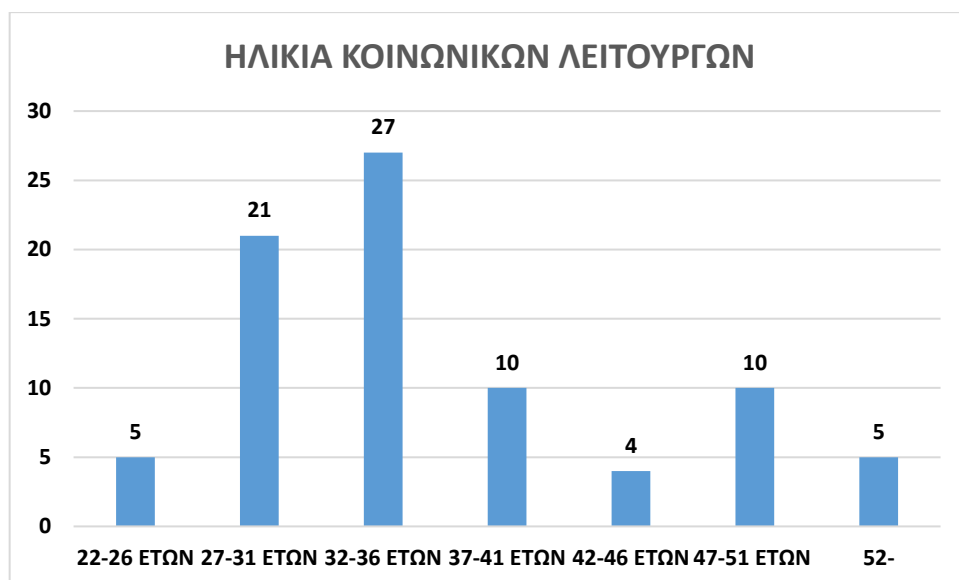
1) Παρακαλούμε πολύ επιλέξτε το φύλο σας.

Το 92% των συμμετεχόντων στην έρευνα είναι γυναίκες.

Πίνακας 11: Κατανομή Φύλου συμμετεχόντων στην έρευνα

2) Στη δεύτερη ερώτηση η ηλικία των ερωτηθέντων έχει ως εξής:

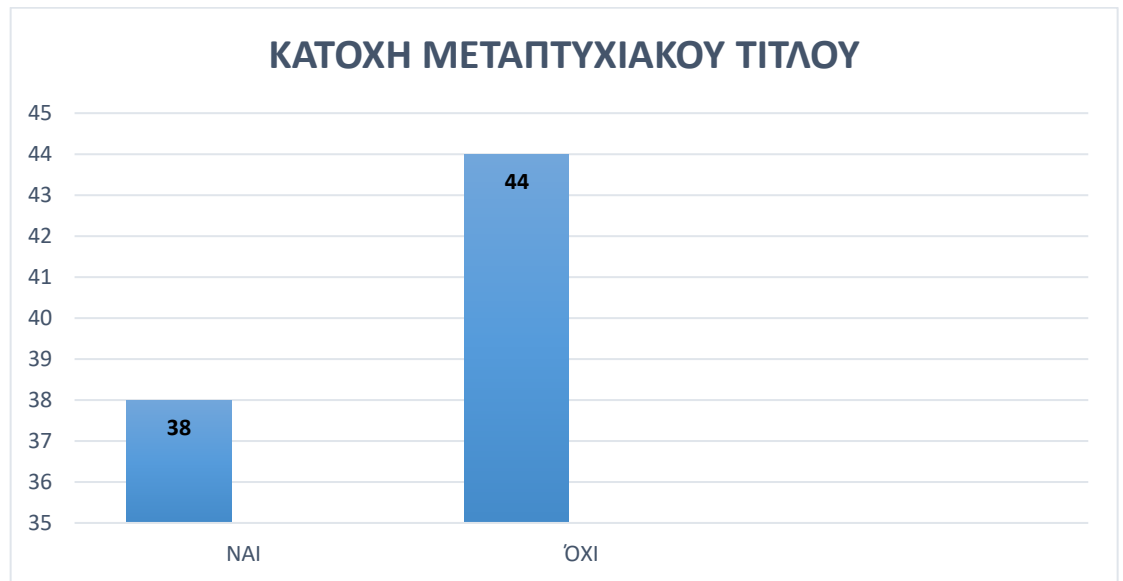
Πίνακας 12: Κατανομή ηλικίας συμμετεχόντων στην έρευνα

Εδώ είναι εμφανές ότι οι ηλικιακές κατηγορίες 32-36 ετών και 27-31 ετών υπερτερούν των υπολοίπων κατηγοριών. Μάλιστα το γεγονός πως πρόκειται για νεαρές ηλικίες αυτό εξηγείται από το γεγονός πως τα τελευταία έτη έγιναν και γίνονται προσλήψεις αναπληρωτών.

3) Είστε κάτοχος πτυχίου Κοινωνικής Εργασίας;

Η Τρίτη ερώτηση επιβεβαιώνει – σύμφωνα με τις απαντήσεις των συμμετεχόντων – πως το 100% όσων συμμετείχαν στην έρευνα έχουν πτυχίο Κοινωνικής Εργασίας. Αυτή η ερώτηση έγινε κυρίως για να αποτραπούν απαντήσεις από συμμετέχοντες που δεν είναι Κοινωνικοί Λειτουργοί. Αν και αρχικά το ερωτηματολόγιο στάλθηκε στις επίσημες ηλεκτρονικές διευθύνσεις της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης που είναι στην ιστοσελίδα του Υπουργείου Παιδείας (2015) ωστόσο επειδή το ημερολόγιο αναρτήθηκε και σε ιστοσελίδες του Facebook που προσελκύουν Κοινωνικούς Λειτουργούς αλλά είναι ανοικτές και προς κάθε ενδιαφερόμενο θέλαμε να «διασφαλίσουμε» κατά κάποιο τρόπο τη συμμετοχή μόνο Κοινωνικών Λειτουργών.

4) Είστε κάτοχος Μεταπτυχιακού Τίτλου Σπουδών;

Πίνακας 13: Κατοχή Μεταπτυχιακού Τίτλου από τους Συμμετέχοντες στην Έρευνα

Στην 4^η ερώτηση το 53% των συμμετεχόντων δεν είναι κάτοχοι μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών ενώ το 47% είναι κάτοχοι μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών.

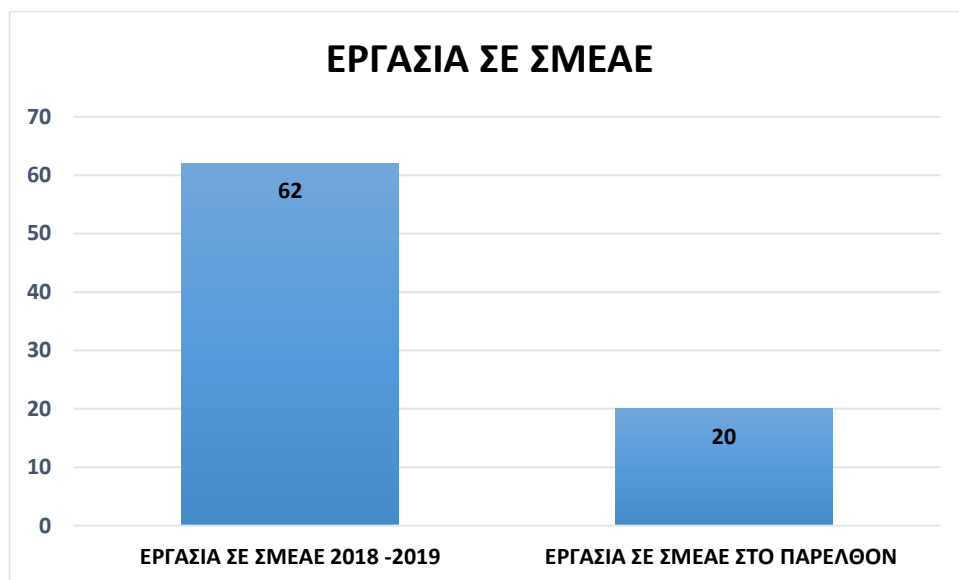
5) Αν έχετε απαντήσει ΝΑΙ ΣΤΗΝ ΕΡΩΤΗΣΗ 4, το μεταπτυχιακό σας έχει συνάφεια στην Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση; (αν έχετε απαντήσει όχι στην ερώτηση 4, προχωρήστε κατευθείαν στην ερώτηση 6)

Πίνακας 14: Κατοχή Μεταπτυχιακού Τίτλου και Συνάφεια από τους Συμμετέχοντες στην έρευνα

Στην 5^η ερώτηση διερευνάται η συνάφεια του μεταπτυχιακού τίτλου διπλώματος με την Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση (ΕΑΕ). Αυτό που γνωρίζουμε ήδη από την προηγούμενη ερώτηση είναι πως το 47% (38 συμμετέχοντες) έχει μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών ωστόσο το 71% (27 συμμετέχοντες) από αυτούς που δήλωσαν ότι έχουν μεταπτυχιακό είναι συναφές με την ΕΑΕ και επί του συνόλου το 32% των συμμετεχόντων στην έρευνα έχει συνάφεια με την ΕΑΕ.

6) Έχετε εργαστεί στο παρελθόν ή εργάζεστε αυτή τη σχολική περίοδο σε Σχολική Μονάδα Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης ως Κοινωνική/ός Λειτουργός;

Πίνακας 15: Εργασία στις ΣΜΕΑΕ το σχολικό έτος 2018 -2019 και στο παρελθόν

Από τους 82 συμμετέχοντες το 75% (62 συμμετέχοντες) την σχολική περίοδο 2018-2019 εργάζονταν στις ΣΜΕΑΕ ενώ το υπόλοιπο 25% (20 συμμετέχοντες) έχουν εργαστεί στο παρελθόν σε ΣΜΕΑΕ.

7) Έχετε εργαστεί στο παρελθόν ή εργάζεστε ως Κοινωνική/ός Λειτουργός σε Σχολική Μονάδα Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης ως:

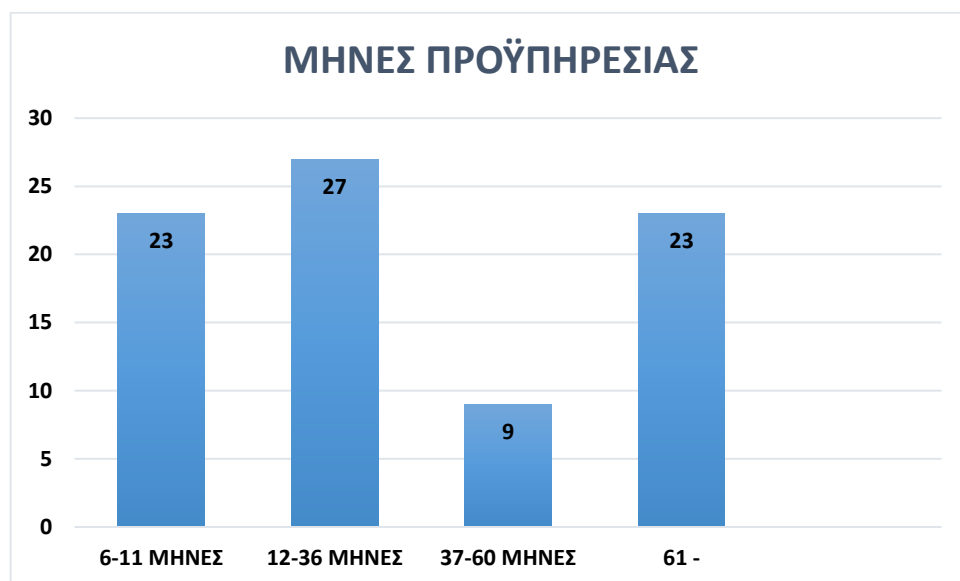

Πίνακας 16: Καθεστώς Εργασιακής Απασχόλησης από τους Συμμετέχοντες στην έρευνα

Ενδιαφέρον παρουσιάζει το καθεστώς εργασιακής απασχόλησης αν και δεν αποτελεί έκπληξη πως το 74% (61 συμμετέχοντες) εργάζονται ως αναπληρωτές καθώς τα τελευταία έτη υπήρξαν κάθε χρόνο προσλήψεις αναπληρωτών χωρίς ωστόσο να έχει γίνει κάποιος διαγωνισμός ΑΣΕΠ⁷. Το 23% εργάζονται ως μόνιμοι ενώ περίπου το 3% εργάζονται ως ωρομίσθιοι.

⁷ Το 2019 προκηρύχθηκε διαγωνισμός ΑΣΕΠ για μόνιμες προσλήψεις εκπαιδευτικών στην ειδική αγωγή και εκπαίδευση.

8) Πόσους μήνες/πόσα έτη προϋπηρεσίας έχετε στις Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης ως Κοινωνική/ός Λειτουργός;

Πίνακας 17: Μήνες Προϋπηρεσίας από τους Συμμετέχοντες στην έρευνα

Το 33% των συμμετεχόντων στην έρευνα φαίνεται να έχει 12-36 μήνες ανεργίας και ακολουθούν με ισοψηφία όσοι έχουν εμπειρία 6-11 μήνες και άνω των 61 μηνών εμπειρία με 28% αντίστοιχα ποσοστά και από 23 συμμετέχοντες η κάθε ηλικιακή κατηγορία. Τέλος, το 10% εργάζεται πάνω από 3 έτη έως 60 μήνες στην ειδική αγωγή και εκπαίδευση.

9) Σε ποιο τύπο Σχολικής Μονάδας Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης εργάζεστε τώρα ή έχετε εργαστεί ως Κοινωνική/ός Λειτουργός; (επιλέξατε τον πιο πρόσφατο τύπο)

Πίνακας 18: Τύπος Σχολικής Μονάδας που υπηρετούν ή υπηρέτησαν οι Συμμετέχοντες στην έρευνα

Οι τύποι σχολικής μονάδας που συγκεντρώνουν την πλειοψηφία των συμμετεχόντων είναι το Ειδικό Δημοτικό σε ποσοστό 34% (28 συμμετέχοντες) και σε ποσοστό 31% το ΕΕΕΚ (26 συμμετέχοντες). Σε ποσοστό 7% έχουν επιλέξει το Ειδικό Επαγγελματικό Γυμνάσιο και σε ποσοστό 6% το Ειδικό Νηπιαγωγείο.

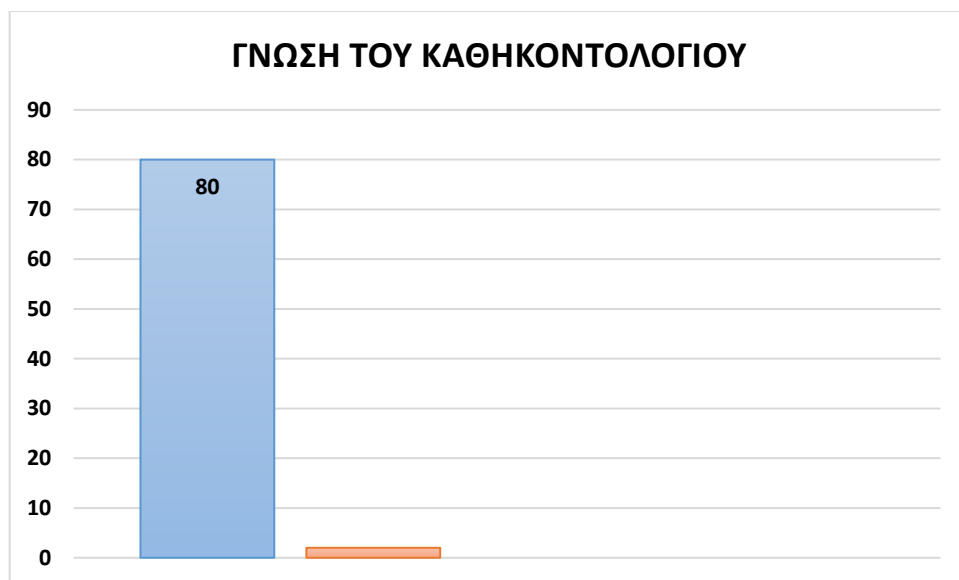
10) Σε ποια περιφέρεια έχετε εργαστεί ή εργάζεστε τώρα ως Κοινωνική/ός Λειτουργός στις Σχολικές Μονάδες Ειδική Αγωγής και Εκπαίδευσης; (επιλέξατε την πιο πρόσφατη περιφέρεια)

Πίνακας 19: Περιφέρειες που υπηρετούν οι Συμμετέχοντες στην έρευνα

Το 22% των συμμετεχόντων που απάντησαν εργάζονται στην Αττική, το 17% στην Κεντρική Μακεδονία, το 13.5% στη Δυτική Ελλάδα, το 10% στην Στερεά Ελλάδα, και από 6% στην Ανατολική Μακεδονία και Θράκη, στη Θεσσαλία, στην Κρήτη και στην Πελοπόννησο. Ακολουθούν οι λοιπές περιφέρειες με χαμηλότερα ποσοστά.

11) Έχετε διαβάσει το καθηκοντολόγιο για τους Κοινωνικούς Λειτουργούς έτσι όπως ορίζεται από το Νόμο;

Πίνακας 20: Γνώση του Καθηκοντολογίου

Το 97.5% δηλώνει πως έχει γνώση του Καθηκοντολογίου έτσι όπως αυτό ορίζεται από το νόμο.

12) Ποια είναι τα καθήκοντα/ αρμοδιότητες που έχετε αναλάβει ή είχατε αναλάβει ως Κοινωνική/ός Λειτουργός στις Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης; (δυνατότητα πολλαπλών απαντήσεων)

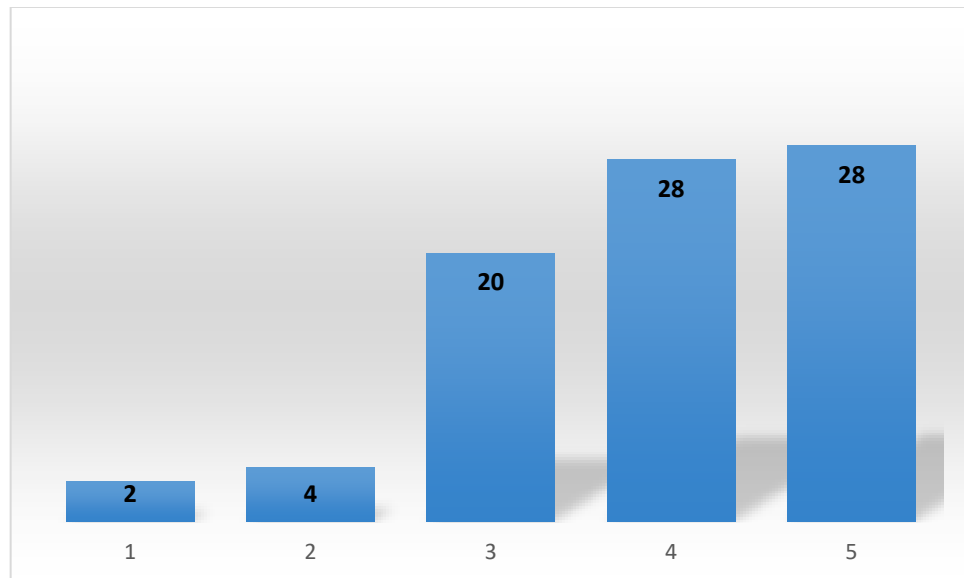

Πίνακας 21: Καθήκοντα/Αρμοδιότητες από τους Συμμετέχοντες στην έρευνα

Στην ερώτηση τώρα που αφορά στα καθήκοντα και στις αρμοδιότητές δόθηκε στους συμμετέχοντες δυνατότητα πολλαπλών απαντήσεων. Η συντριπτική πλειοψηφία δηλαδή το 96% των συμμετεχόντων απάντησε πως η *λήψη/επικαιροποίηση του κοινωνικού ιστορικού* καθώς και η *επικοινωνία με τους γονείς* είναι στα βασικά τους καθήκοντα ενώ ακολουθεί με μικρή διαφορά η *συμβουλευτική γονέων* και η *στήριξη των μαθητών* σε ποσοστό 92.5%. Το 90% επέλεξε τη σύνταξη των εκθέσεων, το

85% επέλεξε επίσης την παρατήρηση των μαθητών ως βασικό καθήκον, ενώ ακολουθεί ως επόμενη επιλογή σε ποσοστό 80% η συνεργασία με σχολικούς συμβούλους, οι προγραμματισμένες επισκέψεις στις οικογένειες των μαθητών σε ποσοστό 72%, η μετάβαση μαθητών σε ποσοστό 70%, το 63% έχει επιλέξει ως καθήκοντα τη συμμετοχή στο σχεδιασμό θεραπευτικών προγραμμάτων και τη συνοδεία σε υπηρεσίες.

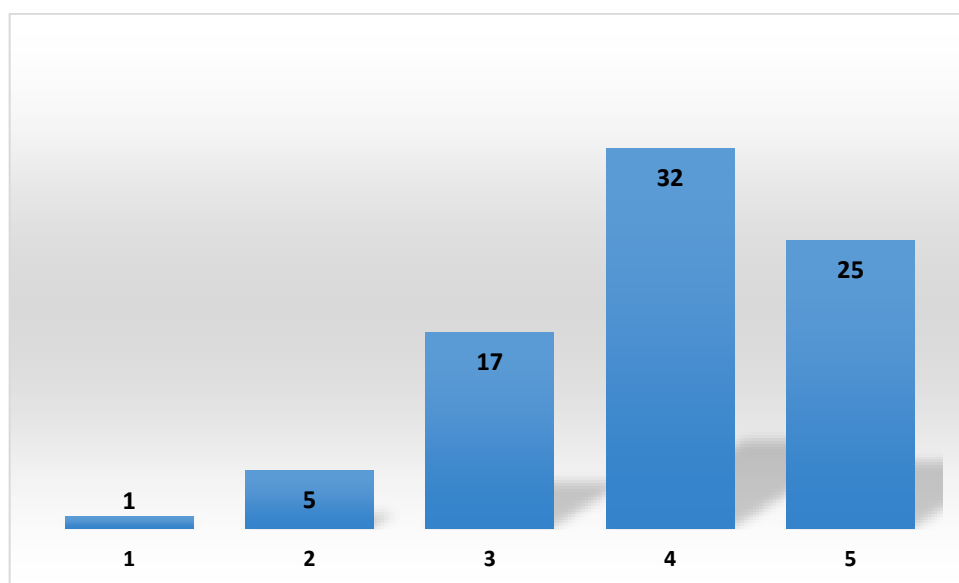
13) Συμβαδίζουν τα καθήκοντα/αρμοδιότητες που έχετε ή είχατε στην Σχολική Μονάδα Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης σε σχέση με αυτά που κατά την γνώμη σας θα έπρεπε να έχετε (σε κλίμακα 1-5, με 1 τη χαμηλότερη βαθμολογία, αν δεν συμβαδίζουν καθόλου, και 5 την υψηλότερη, αν συμβαδίζουν απόλυτα)

Πίνακας 22: Σύγκλιση καθηκόντων αυτών που έχουν στις ΣΜΕΑΕ σε σχέση με αυτά που θα έπρεπε να έχουν

Το 2.4 % πιστεύει πως δεν συμβαδίζουν τα καθήκοντα σε σχέση με αυτά που θα έπρεπε να έχει όπως και το 5% μοιάζει να πιστεύει πως συμβαδίζουν ελάχιστα σε σχέση με αυτά που θα έπρεπε να έχει. Ωστόσο, αν και είναι αναμενόμενο κάποιοι να είναι ελάχιστα ικανοποιημένοι ωστόσο δεν αναμέναμε περίπου το ¼ των συμμετεχόντων να επιλέγει πως ούτε συμβαδίζουν ούτε δεν συμβαδίζουν. Το 34% των συμμετεχόντων μοιάζει να έχει επιλέξει πως συμβαδίζουν αρκετά τα καθήκοντα ενώ το υπόλοιπο 34% δηλώνει απόλυτη συμφωνία ως προς τα καθήκοντα που έχει αναλάβει σε σχέση με αυτά που θα πιστεύει ότι πρέπει να έχει.

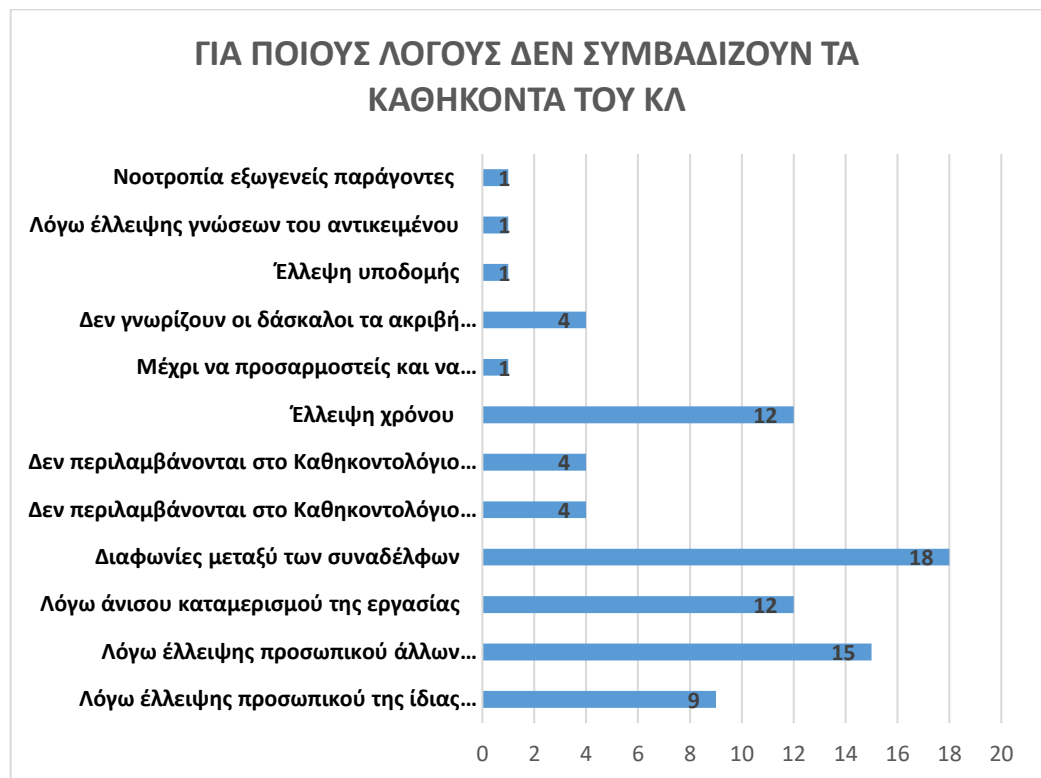
14) Η ερώτηση αυτή να απαντηθεί ΜΟΝΟ από όσους έχουν απαντήσει ΝΑΙ στη ερώτηση 11. Συμβαδίζουν τα καθήκοντα/αρμοδιότητες που έχετε ή είχατε στη Σχολική Μονάδα Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης σύμφωνα με το Καθηκοντολόγιο (σε κλίμακα 1-5, με 1 τη χαμηλότερη βαθμολογία, αν δεν συμβαδίζουν καθόλου, και 5 την υψηλότερη, αν συμβαδίζουν απόλυτα);

Πίνακας 23: Σύγκλιση καθηκόντων αυτών που έχουν στις ΣΜΕΑΕ σε σχέση με αυτά που ορίζει το Καθηκοντολόγιο

Σε αυτή την ερώτηση θα έπρεπε κανονικά να απαντήσουν 80 συμμετέχοντες αντί για 82 επειδή οι 80 από τους 82 έχουν γνώση του Καθηκοντολογίου. Ωστόσο, απάντηση έδωσαν οι 81 οπότε βρέθηκε από τις απαντήσεις και αφαιρέθηκε η απάντηση διαφορετικά θα αλλοίωνε το αποτέλεσμα. Ως εκ τούτου, μόλις ένας (1.25%) πιστεύει πως δεν συμβαδίζουν καθόλου τα καθήκοντα του σύμφωνα με το καθηκοντολόγιο, το 6% πιστεύει πως συμβαδίζουν λίγο, το ¼ περίπου (21%) διατηρεί μια πιο ουδέτερη στάση, το 40% δηλώνει πως συμβαδίζουν και το 31% δηλώνει πως συμβαδίζουν πολύ!

15) Αν εκτιμάται πως δεν συμβαδίζουν τα καθήκοντα/αρμοδιότητες που έχετε ή είχατε αναλάβει ως Κοινωνική/ός Λειτουργός στις Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης για ποιον/ποιους λόγους συμβαίνει αυτό;

Πίνακας 24: Λόγοι που δεν συμβαδίζουν τα καθήκοντα του Κοινωνικού Λειτουργού

Από τους 82 συμμετέχοντες το 50% απάντησε στην ερώτηση γιατί δεν συμβαδίζουν τα καθήκοντα του ΚΛ με το Καθηκοντολόγιο. Οι ερωτηθέντες είχαν δυνατότητα πολλαπλής απάντησης. Οι *διαφωνίες μεταξύ των συναδέλφων* είναι η πρώτη επιλογή για το 44%, δεύτερη επιλογή σε

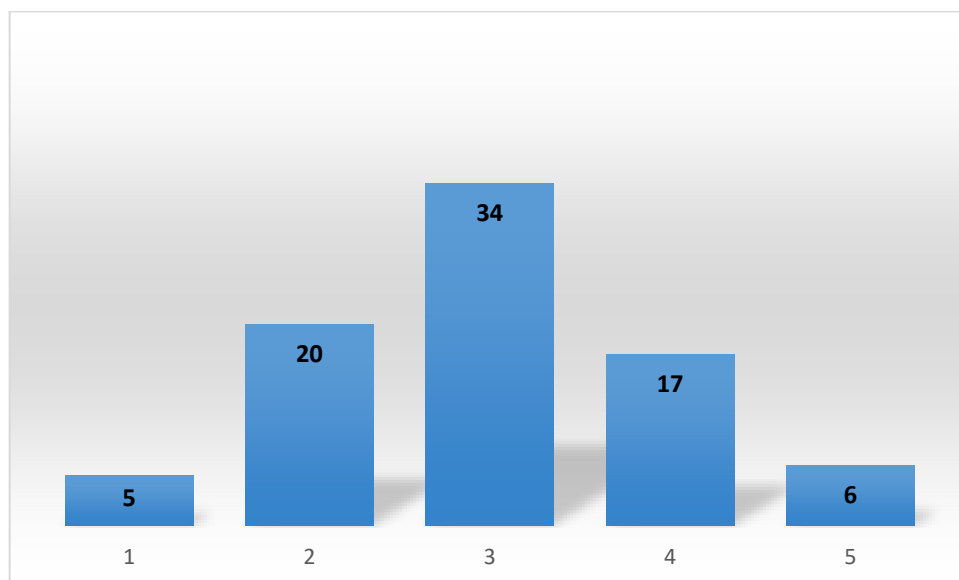
ποσοστό 36% η έλλειψη προσωπικού άλλων ειδικοτήτων, ακολουθούν αντίστοιχα σε ποσοστό 29% αμφότερα η έλλειψη χρόνου και ο άνισος καταμερισμός της εργασίας καθώς και σε ποσοστό 22% η έλλειψη προσωπικού της ίδιας ειδικότητας. Τέλος, από 9.5% έχει δοθεί στις εξής απαντήσεις Δεν περιλαμβάνονται στο Καθηκοντολόγιο ενώ θα έπρεπε να περιλαμβάνονται και Δεν περιλαμβάνονται στο Καθηκοντολόγιο και καλώς δεν περιλαμβάνονται.

Ωστόσο, επειδή ακριβώς σε αυτή την ερώτηση απάντησε το 50% συμμετεχόντων και όχι μόνο αυτοί που φαίνονταν δυσαρεστημένοι ή και ουδέτεροι στην ερώτηση αν πιστεύουν πως συμβαδίζουν τα καθήκοντα τους με το Καθηκοντολόγιο έγινε διαχωρισμός και διερευνήσαμε τι επέλεξαν αυτοί που επέλεξαν χαμηλές βαθμολογίες (1 και 2) στην ερώτηση 15. Συνολικά 6 ερωτηθέντες διάλεξαν την 1 και τη 2 με τις διαφωνίες μεταξύ των συναδέλφων να έχει καθολική αποδοχή⁸.

16) Αντιμετωπίζετε/είχατε αντιμετωπίσει δυσκολίες κατά την άσκηση των καθηκόντων σας ως Κοινωνική/ός Λειτουργός; (σε κλίμακα 1-

⁸ Αυτή η παράμετρος διερευνάται πιο διεξοδικά στην ενότητα που μελετώνται οι Υποθέσεις 1 και 2.

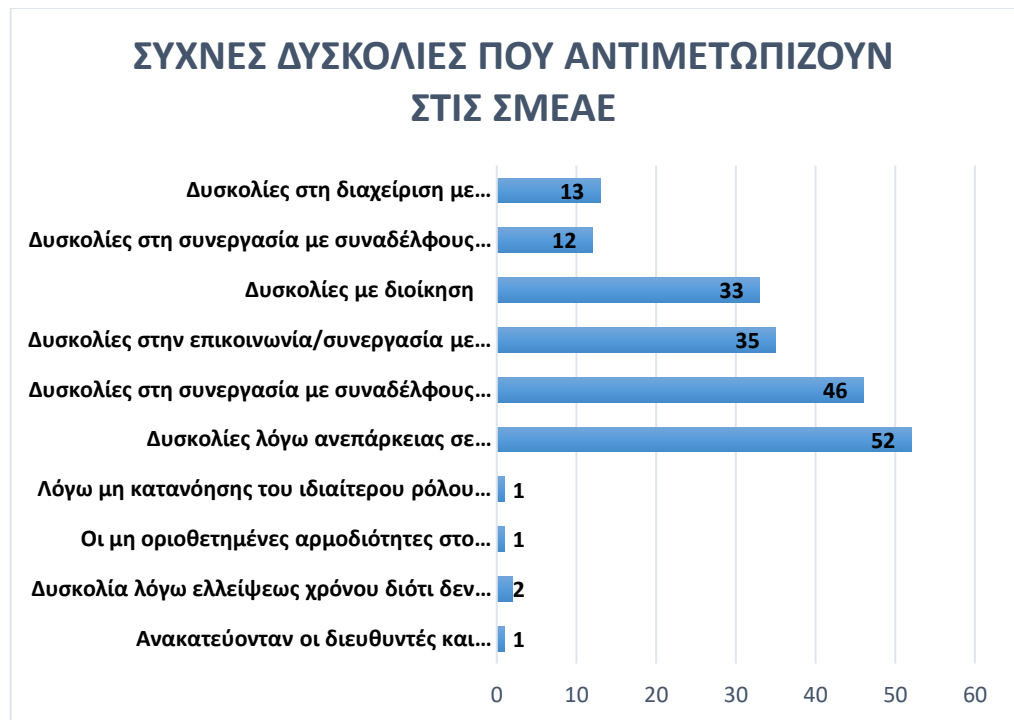
5, με 1 τη χαμηλότερη βαθμολογία, αν συμφωνείτε ότι δεν αντιμετωπίζετε/αντιμετωπίζατε καθόλου δυσκολίες και 5, αν συμφωνείτε ότι αντιμετωπίζετε/αντιμετωπίζατε απόλυτα δυσκολίες)

Πίνακας 25: Αριθμός Κοινωνικών Λειτουργών που αντιμετωπίζουν δυσκολίες

Σε αυτή την ερώτηση διερευνάται αν έχουν αντιμετωπίσει δυσκολίες κατά την άσκηση των καθηκόντων τους. Το 7% δηλώνει πως έχει αντιμετωπίσει απόλυτα δυσκολίες όπως και το 20% δηλώνει επίσης πως έχει αντιμετωπίσει δυσκολίες. Το 41% μοιάζει να κρατά μια ουδέτερη στάση ενώ το 24% έχει αντιμετωπίσει δυσκολίες ενώ το 6% μοιάζει να έχει αντιμετωπίσει απόλυτα δυσκολίες κατά την άσκηση των καθηκόντων του.

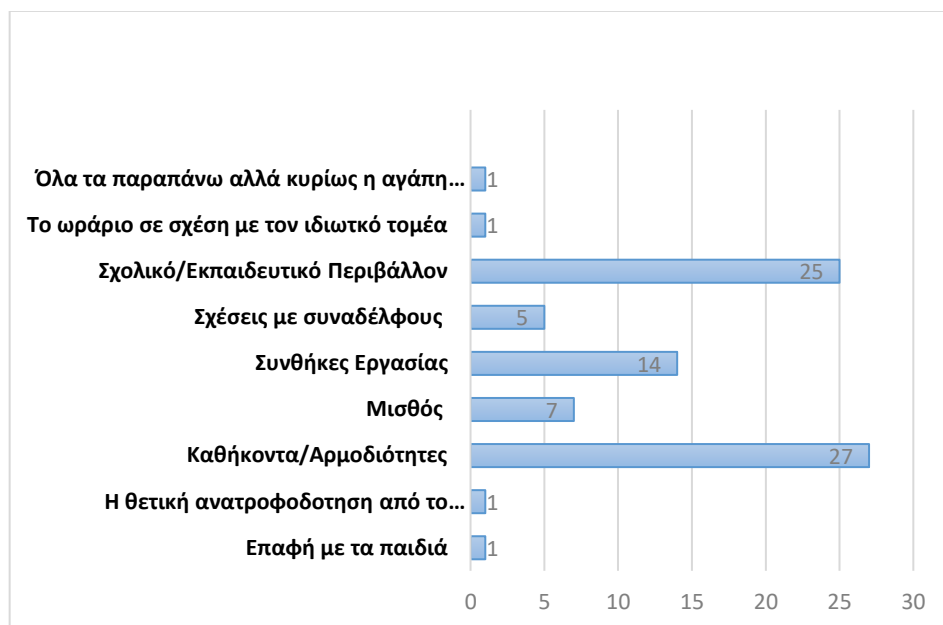
17) Ποιες είναι/ήταν οι πιο συχνές δυσκολίες κατά την άσκηση των καθηκόντων σας ως Κοινωνική/ός Λειτουργός στις ΣΜΕΑΕ; (δυνατότητα απάντησης πολλαπλών επιλογών)

Πίνακας 26: Δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι Κοινωνικοί Λειτουργοί στις ΣΜΕΑΕ

Η δυσκολία που μοιάζει να απασχολεί το 63% των συμμετεχόντων στην έρευνα είναι οι δυσκολίες λόγω ανεπάρκειας σε εξοπλισμό/υποδομές/αναλώσιμα ενώ ακολουθεί με μικρή διαφορά στο 56% οι δυσκολίες στη συνεργασία με συναδέλφους στο ίδιο σχολείο. Στη συνέχεια επόμενη σε επιλογή προτίμησης δυσκολία είναι στην επικοινωνία/συνεργασία με γονείς μαθητών/μαθητριών με ποσοστό 42% ενώ ακολουθεί με πολύ μικρή διαφορά στο 40% οι δυσκολίες με διοίκηση. Επίσης, αμελητέες δεν είναι ούτε οι δυσκολίες με συναδέλφους άλλων φορέων δομών στο 14% ενώ απασχολούν και οι δυσκολίες στη διαχείριση των μαθητών/μαθητριών.

18) Τι σας ικανοποιεί/ικανοποιούσε περισσότερο από την εμπειρία σας ως Κοινωνική/ός Λειτουργός στις Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης;

Πίνακας 27: Αντίληψη μέγιστης ικανοποίησης από τους Κοινωνικούς Λειτουργούς στις ΣΜΕΑΕ

Στην ερώτηση τι τους ικανοποιεί περισσότερο το 33% των Κοινωνικών Λειτουργών απάντησαν τα Καθήκοντα/Αρμοδιότητες των συμμετεχόντων ενώ με μικρή διαφορά ακολουθεί το Σχολικό/Εκπαιδευτικό Περιβάλλον σε ποσοστό 30%. Το 17% των συμμετεχόντων επίσης κρίνει τις Συνθήκες Εργασίας. Ο Μισθός με ποσοστό 8.5% και οι Σχέσεις με Συναδέλφους σε ποσοστό 6% συγκεντρώνουν το χαμηλότερο ενδιαφέρον.

19) Τι σας ικανοποιεί/ικανοποιούσε λιγότερο από την εμπειρία σας ως Κοινωνική/ός Λειτουργός στις Σχολικές Μονάδες Ειδικής

Πίνακας 28: Αντίληψη ελάχιστης ικανοποίησης από τους Κοινωνικούς Λειτουργούς στις ΣΜΕΑΕ

Στην ερώτηση τι τους ικανοποιεί λιγότερο το 29% απάντησε τις Συνθήκες Εργασίας και με μικρή διαφορά το 24% απάντησε τις Σχέσεις με Συναδέλφους αλλά και ο Μισθός μοιάζει να μην ικανοποιεί το 20% των συμμετεχόντων αλλά και το Σχολικό/Εκπαιδευτικό Περιβάλλον δεν ικανοποιεί το 10% των συμμετεχόντων.

Η ερώτηση 20 που αφορά στα ποιοτικά σχόλια των ερωτηθέντων απαντάται διεξοδικά στην επόμενη υπο-ενότητα και προσφέρει πλούσιο υλικό που διευκολύνει στην κατανόηση των απαντήσεων που δόθηκαν μέχρι τώρα.

4.9 ΠΟΙΟΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΡΟΛΟ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥ ΣΤΙΣ ΣΜΕΑΕ

Η 20η ερώτηση είναι μια ερώτηση που είχε προαιρετικό χαρακτήρα και προσπαθεί να διερευνήσει τον ρόλο του Κοινωνικού Λειτουργού στις ΣΜΕΑΕ. Σε αυτή την ερώτηση δεν δίνονται προεπιλεγμένες απαντήσεις αλλά οι ερωτηθέντες είχαν τη δυνατότητα να γράψουν, εφόσον το επιθυμούν, ό,τι πιστεύουν αυτοί για το ρόλο του Κοινωνικού Λειτουργού στα σχολεία ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης.

Συνολικά τριάντα δύο (32) συμμετέχοντες αποφάσισαν να συνδράμουν με τις αντιλήψεις τους για τον ρόλο του Κοινωνικού Λειτουργού σε σύνολο 82 ερωτηθέντων. Από την καταγραφή και ανάλυση των σχολίων αναδεικνύονται κάποια ζητήματα που απασχολούν τους ίδιους τους Κοινωνικούς Λειτουργούς, αναφορικά με τον ρόλο τους στις ΣΜΕΑΕ, αλλά και καταδεικνύουν την ανάγκη για συνεργασία και αναγνώριση του επιστημονικού τους ρόλου και από τους λοιπούς επαγγελματίες του σχολικού περιβάλλοντος.

Πρώτον, αναδεικνύεται ο «απαιτητικός ρόλος» του επαγγέλματος στις σχολικές μονάδες ειδικής αγωγής. Παραθέτουμε μερικά αυτούσια αποσπάσματα από όσα μας έγραψαν:

«...απαιτητικός ρόλος...»

«...απαραίτητος, καίριος...»

«...σημαντικός, ρόλος να κρατά ισορροπίες, ενδιαφέρον αντικείμενο και απαιτητικό...»

«...πολύπλευρος ρόλος...»

«...πολύ σημαντικός...»

«... απαιτητικός και πολλές φορές δύσκολος...»

«...σημαντικό έργο...»

Επειδή ακριβώς τα παραπάνω είναι αυτούσια αποσπάσματα από αυτά που γράφτηκαν από τους ίδιους τους συμμετέχοντες στην έρευνα αναδεικνύεται πως ορισμένοι εκ των ερωτηθέντων αντιλαμβάνονται τον ρόλο τους ως απαιτητικό και σημαντικό ταυτόχρονα.

Επιπρόσθετα, αναδεικνύεται και ένα ακόμη μοτίβο από τα ποιοτικά δεδομένα: η αναγκαιότητα αναγνώρισης του ρόλου του Κοινωνικού

Λειτουργού στις σχολικές μονάδες ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης. Παραθέτουμε σχετικά αποσπάσματα από διαφορετικούς συμμετέχοντες:

«Υπάρχει δυσκολία στην κατανόηση του έργου του κοινωνικού λειτουργού και των αρμοδιοτήτων του κυρίως από ορισμένους μόνιμους εκπαιδευτικούς, οι οποίοι έχουν προσληφθεί αρκετά παλαιότερα και δεν γνωρίζουν τη σημασία της διεπιστημονικής συνεργασίας»

«Απαξιωμένος ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού από τους υπόλοιπους εκπαιδευτικούς οι οποίοι συχνά σε αντιμετωπίζουν ως βοηθό τους για τις "δύσκολες περιπτώσεις", άγνοια των διευθυντών σχετικά με το καθηκοντολόγιο με αποτέλεσμα να έχουν απαιτήσεις για καθήκοντα που δεν προβλέπονται...»

«...Ωστόσο, υπάρχει ακόμα μεγάλη άγνοια και πολλές φορές υποτίμηση του έργου μας από άλλες ειδικότητες και λόγω αυτού ορισμένες φορές τίθεται θέμα με τη διεπιστημονικότητα και την εκτέλεση των καθηκόντων. Αναγνωρίζω βέβαια το γεγονός, ότι αυτό δεν συμβαίνει παντού...»

«Να γνωστοποιηθεί ο ρόλος του κλ σε όλο το προσωπικό του σχολείου κ να αναλυθεί. Δυστυχώς το καθηκοντολόγιο δεν είναι σαφές με αποτέλεσμα να συγχέονται οι ψυχολόγοι κ να κάνουν τον κλ πολλές φορές. Εκκάθαρος διαχωρισμός για τις διαφορές και τους ρόλους»

Συνεπώς, η ανάγκη επιστημονικής εποπτείας/διεπιστημονικής συνεργασίας και η όχι και τόσο καλή συνεργασία με τους εκπαιδευτικούς ή άλλες ειδικότητες είναι μείζονος σημασίας και μοιάζει να απασχολεί τους ερωτηθέντες. Επίσης, η ανασφάλεια που επικρατεί στον κλάδο με μη μόνιμους διορισμούς⁹ είναι επιπλέον ζητήματα που έρχονται να προστεθούν

⁹ Η έρευνα διεξήχθη Μάιο-Ιούνιο 2018. Την ίδια χρονική περίοδο του 2019 η κυβέρνηση έχει εξαγγείλει μόνιμες προσλήψεις με ΑΣΕΠ στις ΣΜΕΑΕ και είναι η περίοδος υποβολής αιτήσεων για τους μόνιμους διορισμούς.

στον απαιτητικό ρόλο του Κοινωνικού Λειτουργού αλλά και στην απαξίωση που βιώνουν ορισμένοι Κοινωνικοί Λειτουργοί. Παραθέτουμε σχετικά αποσπάσματα:

«Η ανασφάλεια που επικρατεί στον κλάδο λόγω των συμβάσεων που υπογράφουμε και η έλλειψη συνέχειας όσον αφορά την παρουσία μας στα σχολεία είναι τα μεγαλύτερα προβλήματα. Επίσης, ο σύμβουλος ειδικής αγωγής είναι εκπαιδευτικός ειδικής αγωγής και όχι κοινωνική/ός λειτουργός, αν όχι διοικητική, θα έπρεπε να είχαμε έστω επιστημονική εποπτεία από κοινωνική/ό λειτουργό. Αγαπούσα πολύ τη δουλειά μου, είχε πολλά θετικά αλλά αναγκάστηκα να αλλάξω κλάδο λόγω του άγχους που βίωνα κάθε χρόνο.»

«Είναι η ωραιότερη δουλειά όταν γίνεται διεπιστημονική δουλειά και υπερασπίζεσαι τη δουλειά σου!»

«Ο ρόλος των συναδέλφων κοινωνικών λειτουργών αλλά και λοιπών ειδικοτήτων συναφούς ή μη με την δική μας, είναι υψίστης σημασίας και θα έπρεπε να υπάρχει διεπιστημονική ομάδα σε μόνιμη βάση ν όχι σε κάθε σχολική μονάδα τουλάχιστον ανά 2.»

Ένα ακόμη ζήτημα που προκύπτει από τα σχόλια πέραν του απαιτητικού ρόλου, της απαξίωσης του ρόλου, της απουσίας επιστημονικής εποπτείας και διεπιστημονικής συνεργασίας, αλλά και της απουσίας μόνιμων διορισμών είναι η έλλειψη χώρου και χρόνου. Σχετικά αποσπάσματα παραθέτουμε:

«Το θέμα με το ρόλο του Κοινωνικού Λειτουργού είναι ότι ελάχιστοι τον γνωρίζουν και ότι οι Σχολικές μονάδες στελεχώνονται στην πλειοψηφία τους από αναπληρωτές οι οποίοι δεν έχουν τον απαραίτητο χρόνο για εδραίωση του ρόλου τους και ανάδειξη του επαγγέλματος.»

«Καθολική απουσία ειδικού διαμορφωμένου χώρου εργασίας ...»

«...έλλειψη χώρου (πχ γραφείο κοινωνικού λειτουργού)»

«Η έλλειψη χρόνου ήταν ένας σημαντικός αρνητικός παράγοντας που δυσχέραινε το έργο μας, ειδικά για τις ΕΔΕΑΥ.»

Στην ερώτηση εικοσιένα (21) υπήρχε χώρος να αναφέρουν οτιδήποτε θέλουν ως παρατήρηση/σχόλιο αναφορικά με την έρευνα ή/και το θέμα της έρευνας. Έντεκα (11) ερωτηθέντες ανέφεραν πολυποίκιλα σχόλια και σε ορισμένα αναδεικνυόταν η ανάγκη για ένταξη των Κοινωνικών Λειτουργών όχι μόνο στις Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης αλλά και στα σχολεία τυπικής εκπαίδευσης. Τέλος, άλλα σχόλια αφορούσαν την ικανοποίηση τους για το υπό έρευνα θέμα, συμβουλές για την συγγραφή της εργασίας. Παραθέτουμε σχετικά αποσπάσματα:

«Να μπουν σε όλα τα σχολεία γενικής αγωγής κοινωνικοί λειτουργοί.»

«Θα επιθυμούσα ο κοινωνικός λειτουργός να γίνει θεσμός και στη Γενική Εκπαίδευση»

«Ο θεσμός της Ψυχοκοινωνικής Υπηρεσίας στο Σχολείο πρέπει να επεκταθεί και στην τυπική εκπαίδευση»

«Επιτακτική ανάγκη να εργαζόμαστε στη γενική εκπαίδευση (Γυμνάσια-Λύκεια κ.λ.π.)»

«Σημαντική έρευνα για την ανάδειξη του ρόλου και των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν οι κοινωνικοί λειτουργοί στην Ειδική Αγωγή»

4.10 ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ

Υπόθεση 1: Υπάρχει διάσταση απόψεων μεταξύ αυτού που πιστεύουν ότι είναι ο ρόλος τους στις Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης και αυτού που εν τέλει βιώνουν καθημερινά στα σχολεία που εργάζονται ως ρόλο.

Ας θυμηθούμε τώρα την Υπόθεση 1 πως υπάρχει διάσταση απόψεων μεταξύ αυτού που πιστεύουν ότι είναι ο ρόλος και αυτού που πραγματικά βιώνουν ότι είναι. Το 7.4% πιστεύει πως συμβαδίζουν καθόλου ή ελάχιστα ενώ η αποκάλυψη αυτής της ερώτησης είναι πως το 25% πιστεύει πως ούτε συμβαδίζουν ούτε δεν συμβαδίζουν. Η Υπόθεση 1 ωστόσο ότι υπάρχει διάσταση απόψεων μάλλον καταρρίπτεται με δεδομένο πως το 68% πιστεύει πως συμβαδίζει ο ρόλος τους στα σχολεία σε σχέση με τον ρόλο που έχουν κατά νου ότι θα έπρεπε να έχουν. Ωστόσο, αυτό που αναδείχθηκε από τα ποιοτικά σχόλια των Κοινωνικών Λειτουργών δεν είναι τόσο η διάσταση που υπάρχει μεταξύ αυτού που πιστεύουν και αυτού που έχουν ως ρόλο αλλά κυρίως διαφαίνεται πως ορισμένοι εκπαιδευτικοί ή και υπόλοιποι εμπλεκόμενοι στο σχολικό πλαίσιο μοιάζει να μην έχουν κατανοήσει τα καθήκοντα και τις αρμοδιότητες των Κοινωνικών Λειτουργών. Μάλιστα διαφαίνεται η ανάγκη να γίνει γνωστός ο ρόλος των Κοινωνικών Λειτουργών.

Υπόθεση 2: Υπάρχει διάσταση απόψεων μεταξύ αυτού που πιστεύουν ότι είναι ο ρόλος τους στις Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης και αυτό που ορίζει η νομοθεσία.

Το 71% δηλώνει πως τα καθήκοντα που έχει στη σχολική μονάδα συμβαδίζουν με αυτά που περιγράφονται στο Καθηκοντολόγιο. Άρα υπάρχει μία συμφωνία ως προς αυτό από την πλειοψηφία του δείγματος. Ομοίως και σε αυτή την υπόθεση όπως και στην προηγούμενη υπόθεση περίπου το ¼ του δείγματος ούτε συμφωνεί ούτε διαφωνεί στην ερώτηση αν συμβαδίζουν τα καθήκοντα που έχει στο σχολείο με αυτά που υποδεικνύει η νομοθεσία. Η υπόθεση 2 καταρρίπτεται γιατί μοιάζει η πλειοψηφία να συμφωνεί πως συμβαδίζει ο ρόλος τους στις ΣΜΕΑΕ με βάση το Καθηκοντολόγιο. Ωστόσο, στην ερώτηση 15 «Για ποιους λόγους δεν συμβαδίζουν τα καθήκοντα του ΚΛ» απάντησαν οι μισοί του δείγματος και επιλέχτηκαν όσοι επέλεξαν τις χαμηλότερες βαθμολογίες (1 ή 2). Απάντησαν 41 συμμετέχοντες εκ των οποίων οι 6 απάντησαν πως οι διαφωνίες μεταξύ των συναδέλφων, ο άνισος καταμερισμός εργασίας, η έλλειψη χρόνου, οι νοοτροπίες και το γεγονός πως δεν περιλαμβάνονται

καθήκοντα και καλώς δεν περιλαμβάνονται είναι οι λόγοι για τους οποίους δεν συμβαδίζουν τα καθήκοντα/αρμοδιότητες που έχουν αναλάβει.

4.11 ΣΥΝΟΨΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΕΡΕΥΝΑΣ

Συνοψίζοντας στα βασικά σημεία της έρευνας έχουμε τα εξής δεδομένα: Το 92% των συμμετεχόντων στην έρευνα είναι γυναίκες Κοινωνικοί Λειτουργοί και μόλις το 8% άνδρες. Στην έρευνα συμμετείχαν από όλες τις περιφέρειες ωστόσο από τις πιο πολυπληθείς, -πληθυσμιακά- περιφέρειες υπήρξε και μαζικότερη συμμετοχή Κοινωνικών Λειτουργών στο ερωτηματολόγιο: Αττική 22%, Κεντρική Μακεδονία 17%, Δυτική Ελλάδα 13.5%, Στερεά Ελλάδα 8%. Μάλιστα, το 64% του συνόλου των συμμετεχόντων ανήκει στην ηλικιακή κατηγορία 22 -36 ετών. Σχετικά με το εκπαιδευτικό επίπεδο το 47% των συμμετεχόντων στην έρευνα είναι κάτοχοι μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών και από αυτούς το 71% όσων έχουν μεταπτυχιακό τίτλο είναι συναφής με την Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση. Ωστόσο, θα πρέπει να διευκρινίσουμε σε αυτό το σημείο ότι τα κριτήρια συνάφειας των μεταπτυχιακών τίτλων ως προς την Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση τροποποιούνται κατά περιόδους από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής οπότε ένας τίτλος που δεν ορίζεται ως συναφής με την ειδική αγωγή το επόμενο έτος μπορεί να είναι.

Η έρευνα διεξήχθη το σχολικό έτος 2018-2019 και ως εκ τούτου το 75% των συμμετεχόντων εργαζόταν ως Κοινωνικοί Λειτουργοί στις ΣΜΕΑΕ τη χρονιά αυτή ενώ το εναπομείναν ¼ εργαζόταν σε κάποια άλλη σχολική χρονιά στις ΣΜΕΑΕ. Αξιοσημείωτο είναι πως το 60% των συμμετεχόντων στην έρευνα είναι σχετικά νέοι στις ΣΜΕΑΕ με δεδομένο πως έχει εμπειρία στις ΣΜΕΑΕ 6-36 μήνες. Επίσης, η πλειοψηφία -65%

των συμμετεχόντων- εργάζεται είτε σε Ειδικό Δημοτικό Σχολείο είτε σε ΕΕΕΕΚ. Το 97.5 των συμμετεχόντων έχει διαβάσει το Καθηκοντολόγιο.

Η Α ή ψ η/Ε π ι κ α ι ρ ο π ο ί η σ η Κ ο ι ν ω ν ι κ ο ύ Ι σ τ ο ρ ι κ ο ύ στις ΣΜΕΑΕ καθώς και η Ε π ι κ ο ι ν ω ν ί α με Γ ο ν ε ί ς έρχονται ως πρωτεύοντα καθήκοντα από το 96% των συμμετεχόντων αντίστοιχα και για τα δύο καθήκοντα. Στη συνέχεια ακολουθούν η Σ υ μ β ο υ λ ε υ τ ι κ ή Γ ο ν έ ω ν αλλά και η Σ τ ή ρ ι ξ η Μ α θ η τ ώ ν σε ποσοστό 92.5% αντίστοιχα. Η Σ ύ ν τ α ξ η Ε κ θ έ σ ε ω ν έχει επιλεγθεί από το 90% των συμμετεχόντων καθώς και η Π α ρ α τ ή ρ η σ η Μ α θ η τ ώ ν από το 85% αυτών. Στην προτίμηση των συμμετεχόντων σε ποσοστό 80% είναι η Σ υ ν ε ρ γ α σ ί α με Σ χ ο λ ι κ ο ύ ς Σ υ μ β ο ύ λ ο υ ς αλλά και οι Π ρ ο γ ρ α μ μ α τ ι σ μ έ ν ε ς Ε π ι σ κ έ ψ ε ι ς στις Ο ι κ ο γ έ ν ε ι ε ς των Μ α θ η τ ώ ν σε ποσοστό 72% αλλά και η Μ ε τ ά β α σ η των Μ α θ η τ ώ ν σε ποσοστό 70%.

Σε σχέση τώρα με το ερώτημα αν συμβαδίζουν τα καθήκοντα που έχουν οι Κοινωνικοί Λειτουργοί στις ΣΜΕΑΕ το 68% συμφωνεί πως συμβαδίζουν με το 34% εξ αυτών να δηλώνει πως υπάρχει απόλυτη συμφωνία. Ωστόσο, διερευνήθηκε τι απάντησαν αυτοί που επέλεξαν το 1 και το 2 ως απάντηση στην ερώτηση 13 (αυτοί δηλαδή που διαφωνούν πλήρως για τα καθήκοντα που έχουν και αυτών που πιστεύουν ότι θα έπρεπε να έχουν ή πιστεύουν ότι υπάρχει μικρή συμφωνία μεταξύ των καθηκόντων που έχουν και αυτών που κατά τη γνώμη τους θα έπρεπε να έχουν). Συνολικά 6 συμμετέχοντες επέλεξαν το 1 ή το 2 (τέσσερις επέλεξαν το 2 και δύο συμμετέχοντες ως απάντηση ωστόσο όσο δεν διαφοροποιήθηκαν οι απαντήσεις τους σε σχέση με τους υπόλοιπους συμμετέχοντες πλην μίας μόνο περίπτωσης που δήλωσε πως το μοναδικό του καθήκον είναι η παρατήρηση μαθητών/μαθητριών). Τώρα, στην ερώτηση αν υπάρχει συμφωνία μεταξύ των καθηκόντων που έχουν και αυτών που αναφέρονται στο Καθηκοντολόγιο μόλις ένας απάντησε πως δεν συμβαδίζουν καθόλου ενώ το 6% απάντησε πως συμβαδίζουν λίγο. Οι 4 από τους 6 συμμετέχοντες που απάντησαν στην ερώτηση 13 με 1 ή 2 στην ερώτηση 14 επίσης επέλεξαν το 1 ή το 2 (όσοι επέλεξαν το 1 στην ερώτηση

13 επέλεξαν και το 1 στην ερώτηση 14, ομοίως και με την επιλογή του 2). Άρα, οι 4 από τους 6 (το 66% των συμμετεχόντων όσων επέλεξαν το 1 ή το 2 στην ερώτηση 13) φαίνεται να πιστεύουν πως τα καθήκοντά τους δεν είναι αυτά που θα έπρεπε να έχουν σύμφωνα με την άποψη τους ούτε σύμφωνα με το Καθηκοντολόγιο. Ωστόσο υπήρχαν και 2 περιπτώσεις που αν και είχαν επιλέξει 1 και 2 στην ερώτηση 13 στην ερώτηση 14 επέλεξαν την επιλογή 4 (πως συμφωνούν πως τα καθήκοντά τους συμβαδίζουν πολύ με αυτά που αναγράφονται στο καθηκοντολόγιο).

Στην ερώτηση 15 διερευνάται ποιες είναι οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν και απάντησαν πως δυσκολίες αντιμετωπίζουν το 50% των συμμετεχόντων με τις Διαφωνίες μεταξύ των Συναδέλφων να είναι η πρώτη σε προτίμηση δυσκολία για το 44% (σε σύνολο 41 συμμετεχόντων που πιστεύουν ότι αντιμετωπίζουν δυσκολίες). Στη συνέχεια το 36% εντοπίζει το πρόβλημα στην Έλλειψη Προσωπικού Άλλων Ειδικοτήτων και υψηλό ποσοστό συγκεντρώνουν επίσης παρουσιάζει η Έλλειψη Χρόνου και ο Άνισος Καταμερισμός της Εργασίας από 29% αμφότερα!

Στην ερώτηση 16 αν έχουν αντιμετωπίσει δυσκολίες σε μια κλίμακα 1-5 (με 1 απόλυτη δυσκολία και 5 καθόλου δυσκολία) το 30% έχει αντιμετωπίσει δυσκολίες στην άσκηση των καθηκόντων του (το 30% έχει επιλέξει το 1 ή το 2). Επίσης, το 63% αντιμετωπίζει δυσκολίες λόγω ανεπάρκειας σε εξοπλισμό/υποδομές/αναλώσιμα και το 59% έχει επιλέξει επίσης πως αντιμετωπίζει δυσκολίες στην συνεργασία με συναδέλφους στο ίδιο σχολείο, ενώ το 42% έχει επιλέξει δυσκολίες στην επικοινωνία/συνεργασία με γονείς μαθητών/μαθητριών και 40% δυσκολίες με διοίκηση. Τέλος, το 14% αντιμετωπίζει δυσκολίες με συναδέλφους άλλων δομών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

5.1 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Συνοψίζοντας, το πρώτο συμπέρασμα αφορά στο γεγονός πως οι Κοινωνικοί Λειτουργοί στις ΣΜΕΑΕ είναι στη συντριπτική πλειοψηφία τους γυναίκες κάτι που διαφαίνεται και από τα επίσημα στατιστικά της ΕΛΣΤΑΤ και η έρευνα αυτή έρχεται να επιβεβαιώσει το γεγονός αυτό.

Ένα δεύτερο συμπέρασμα είναι πως στις ΣΜΕΑΕ εργάζονται σχετικά νέοι σε ηλικία επαγγελματίες και αυτό έχει να κάνει με το γεγονός πως κάθε χρόνο προσλαμβάνονται αναπληρωτές χωρίς να είχε γίνει ωστόσο κάποιος διαγωνισμός μέχρι και το 2019. Αν και το 2019 μέσω ΑΣΕΠ εκδόθηκε προκήρυξη για τις ΣΜΕΑΕ για την πρόσληψη προσωπικού (και Κοινωνικών Λειτουργών).

Ένα τρίτο συμπέρασμα, που αφορά και στην ουσία της συζήτησης είναι πως το 68% πιστεύει πως τα καθήκοντα που έχει είναι κατά τη γνώμη του σύμφωνα με αυτά που εκτιμά το ίδιο ότι θα έπρεπε να έχει. Ποσοστό υψηλό ωστόσο θα μπορούσε να ήταν ίσως και υψηλότερο.

Ένα τέταρτο συμπέρασμα, σχετικά με τα καθήκοντα και τις αρμοδιότητες των Κοινωνικών Λειτουργών είναι πως σύμφωνα με τις απαντήσεις των Κοινωνικών Λειτουργών και σύμφωνα με τα καθήκοντα που υποδεικνύονται στο Καθηκοντολόγιο υπάρχει στις περισσότερες των περιπτώσεων συμφωνία αφού το 71% δήλωσε πως συμβαδίζουν με το Καθηκοντολόγιο. Πιο συγκεκριμένα, διαφαίνεται πως οι Κοινωνικοί Λειτουργοί αναλαμβάνουν καθήκοντα που δεν διαφέρουν από αυτά που τους υπαγορεύει το Καθηκοντολόγιο. Τέτοια παραδείγματα είναι η Λήψη/Επικαιροποίηση Κοινωνικού Ιστορικού, Επικοινωνία με Γονείς, Συμβουλευτική Γονέων, Στήριξη Μαθητών, Σύνταξη Εκθέσεων κλπ. Ωστόσο, το 21% ούτε συμφωνεί ούτε διαφωνεί ενώ δεν είναι αμελητέο το 7.5% που δηλώνει πως συμφωνούν λίγο ή καθόλου με το καθηκοντολόγιο.

Ως εκ τούτου, και στις δύο περιπτώσεις, περίπου το 70%, μοιάζει να πιστεύει πως όχι μόνο αναλαμβάνει καθήκοντα που πρέπει αλλά είναι και σύμφωνα με το Καθηκοντολόγιο καθώς στη συντριπτική τους πλειοψηφία όσοι επέλεξαν την επιλογή 4 ή 5 στην ερώτηση 13 επέλεξαν επίσης το 4 ή το 5 στην Ερώτηση 14.

Ένα πέμπτο συμπέρασμα προκύπτει από την διερεύνηση του γιατί δεν συμβαδίζουν τα καθήκοντα που αναλαμβάνουν και εδώ αναδεικνύεται και με δεδομένη τη δυνατότητα πολλαπλής απάντησης που τους δόθηκε πως το 44% (σε σύνολο 41 συμμετεχόντων που απάντησαν αυτή την ερώτηση) εντοπίζει το πρόβλημα στις *Διαφωνίες μεταξύ των συναδέλφων*. Ως εκ τούτου οι μισοί από τους συμμετέχοντες αντιμετωπίζουν τις διαφωνίες μεταξύ των συναδέλφων ως βασικό πρόβλημα στην άσκηση των καθηκόντων τους. Επίσης, η *Έλλειψη προσωπικού άλλων ειδικοτήτων* σε ποσοστό 36% ίσως και σημαίνει πως αναλώνονται σε άλλα καθήκοντα που δεν είναι στις αρμοδιότητες τους και τα αναλαμβάνουν για να καλύψουν, ενδεχομένως, κενά. Επιπρόσθετα, αμελητέα δεν είναι και η *έλλειψη προσωπικού της ίδιας ειδικότητας* σε ποσοστό 22% που και αυτό ενδέχεται να σημαίνει πως ίσως δεν υπάρχει επαρκής χρόνος να ασχοληθούν όσο θα ήθελαν με τους μαθητές/μαθήτριες στις ΣΜΕΑΕ.

Στο σημείο αυτό, θα βοηθούσε πολύ το να αναδειχθεί ο ρόλος τις διεπιστημονικότητας στο σχολικό σύστημα και πως υπάρχει αναγκαιότητα για συνεργασία μεταξύ των διαφορετικών αλλά την ίδια στιγμή συμπληρωματικών ειδικοτήτων πάντα προς όφελος των μαθητών/μαθητριών. Αυτό πρακτικά θα σήμαινε χρόνος για διεπιστημονικές συναντήσεις μεταξύ του προσωπικού, χρόνος για εποπτεία από τη στιγμή που προκύπτουν διαφωνίες ή ακόμα και για την πρόληψή τους.

Ένα έκτο συμπέρασμα, είναι πως αν και αντιμετωπίζουν δυσκολίες κατά την άσκηση των καθηκόντων τους το 63% των συμμετεχόντων δηλώνει πως οι δυσκολίες είναι λόγω *Ανεπάρκειας σε εξοπλισμό/υποδομές/αναλώσιμα* και το 56% δηλώνει *Δυσκολίες με*

συναδέλφους στο ίδιο σχολείο εξάλλου ορισμένοι πιστεύουν πως οι σχέσεις με συναδέλφους ικανοποιεί μόνο το 6% των συμμετεχόντων. Ομοίως κάτι που συνηγορεί πως οι σχέσεις με συναδέλφους προβληματίζουν τους συμμετέχοντες αυτό που ικανοποιεί λιγότερο πέρα από τις συνθήκες εργασίας (το επέλεξε το 29%) είναι οι Σχέσεις με Συναδέλφους (24%). Οι σχέσεις με συναδέλφους μοιάζει να προβληματίζουν αρκετά τους συμμετέχοντες.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι - ΚΕΙΜΕΝΟ ΕΡΕΥΝΑΣ Ι

Το κείμενο που ακολουθεί είναι το κείμενο που συνόδευε την αποστολή του ερωτηματολογίου στις ηλεκτρονικές διευθύνσεις των Διευθύνσεων της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και αφορούσε τις ΣΜΕΑΕ.

Αγαπητή κυρία/ Αγαπητέ κύριε,

Είμαστε τελειόφοιτες φοιτήτριες του Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας, στο ΤΕΙ Δυτικής Ελλάδας, και στο πλαίσιο της Πτυχιακής μας Εργασίας με τίτλο "Ο ρόλος του Κοινωνικού Λειτουργού στις Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης" πραγματοποιούμε έρευνα για τους Κοινωνικούς Λειτουργούς στις Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης (ΣΜΕΑΕ) με την εποπτεία της κυρίας Βαλσάμη Ουρανίας, καθηγήτριας του Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας, του ΤΕΙ Δυτικής Ελλάδας στην Πάτρα¹⁰. Η έρευνα μελετά το ρόλο των Κοινωνικών Λειτουργών οι οποίοι εργάζονται σε Σ.Μ.Ε.Α.Ε και παρακαλούμε θερμά να σταλθεί και να συμπληρωθεί από τους Κοινωνικούς Λειτουργούς της σχολικής σας μονάδας. Η συμμετοχή στην έρευνα δεν είναι υποχρεωτική ωστόσο η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου από τους Κοινωνικούς Λειτουργούς της σχολικής σας μονάδας είναι εξαιρετικά πολύτιμη για την ολοκλήρωση της Πτυχιακής μας Εργασίας! Τηρείται αυστηρά το απόρρητο και οι αρχές δεοντολογίας που διέπουν την διεξαγωγή της κοινωνικής έρευνας.

Σε περίπτωση που τεθεί αναγκαία η επικοινωνία σας μαζί μας παρακαλούμε πολύ μη διστάσετε να επικοινωνήσετε μαζί μας στις εξής διευθύνσεις: [email ερευνήτριας] και [email ερευνήτριας] . Σας ευχαριστούμε θερμά για τον χρόνο σας και για τη βοήθειά σας στην ολοκλήρωση της έρευνάς μας!

¹⁰ Την περίοδο εκείνη δεν είχε ξεκινήσει ακόμα η συγχώνευση και μετονομασία του Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας του ΤΕΙ Δυτικής Ελλάδας ως Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης και Κοινωνικής Εργασίας του Πανεπιστήμιο Πατρών.

Με εκτίμηση,

Βάσω Μπουγάδη - Σοφία Παπιδάκη

Καλό σας καλοκαίρι!

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ - ΚΕΙΜΕΝΟ ΕΡΕΥΝΑΣ ΙΙ

Το συγκεκριμένο κείμενο συνόδευε το σώμα του κειμένου της έρευνας.

«Ερωτηματολόγιο για το ρόλο των Κοινωνικών Λειτουργών οι οποίοι εργάζονται ή εργάστηκαν στο παρελθόν στις Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης (ΣΜΕΑΕ) στην Ελλάδα. Περίοδος Συμπλήρωσης Ερωτηματολογίου 22 Μαΐου- 22 Ιουνίου 2018»

Στο πλαίσιο της πτυχιακής μας εργασίας με τίτλο "Ο ρόλος του Κοινωνικού Λειτουργού στις Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης" στο Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας, ΤΕΙ Δυτικής Ελλάδας δημιουργήσαμε το συγκεκριμένο ερωτηματολόγιο για να διερευνήσουμε το ρόλο των Κοινωνικών Λειτουργών στις Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης (ΣΜΕΑΕ). Το ερωτηματολόγιο απευθύνεται σε Κοινωνικούς Λειτουργούς οι οποίοι εργάζονται τη σχολική περίοδο 2017 -2018 σε Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης ή έχουν εργαστεί στο παρελθόν ως Κοινωνικοί Λειτουργοί στις ΣΜΕΑΕ. Τηρούνται αυστηρά το απόρρητο και οι αρχές δεοντολογίας που διέπουν την κοινωνική έρευνα. Σας ευχαριστούμε πολύ εκ των προτέρων.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ – ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΕΡΕΥΝΑΣ

1) Παρακαλούμε πολύ επιλέξτε το φύλο σας.

- I. Άνδρας
- II. Γυναίκα

2) Παρακαλούμε πολύ επιλέξτε την ηλικία σας.

- I. 22-26
- II. 27-31
- III. 32-36
- IV. 37-41
- V. 42-46
- VI. 47-51

3) Είστε κάτοχος πτυχίου Κοινωνικής Εργασίας;

- I. Ναι
- II. Όχι (Αν επιλέξατε "Όχι", σας ευχαριστούμε πολύ για την συμμετοχή σας. Η έρευνα σταματά εδώ.)

4) Είστε κάτοχος Μεταπτυχιακού Τίτλου Σπουδών;

I. Ναι

II. Όχι

5) Αν έχετε απαντήσει ΝΑΙ ΣΤΗΝ ΕΡΩΤΗΣΗ 4, το μεταπτυχιακό σας έχει συνάφεια στην Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση; (αν έχετε απαντήσει όχι στην ερώτηση 4, προχωρήστε κατευθείαν στην ερώτηση 6)

I. Ναι

II. Όχι

6) Έχετε εργαστεί στο παρελθόν ή εργάζεστε αυτή τη σχολική περίοδο σε Σχολική Μονάδα Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης ως Κοινωνική/ός Λειτουργός;

i. Ναι, εργάζομαι τη σχολική περίοδο 2017 - 2018 σε ΣΜΕΑΕ

ii. Ναι, έχω εργαστεί στο παρελθόν σε ΣΜΕΑΕ

iii. Όχι (Αν επιλέξατε "Όχι", σας ευχαριστούμε πολύ για την συμμετοχή σας. Η έρευνα σταματά εδώ.)

iv. Άλλο

7) Με ποιο καθεστώς εργάζεστε ως Κοινωνική Λειτουργός;

I. Μόνιμος/η

II. Αναπληρωτής/-τρια

III. Ωρομίσθιος/ια

8) Πόσους μήνες/πόσα έτη προϋπηρεσίας έχετε στις Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης ως Κοινωνική/ός Λειτουργός;

- I. 6-11 μήνες
- II. 12-36 μήνες
- III. 37-60 μήνες
- IV. 61 μήνες και άνω

9) Σε ποιο τύπο Σχολικής Μονάδας Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης εργάζεστε τώρα ή έχετε εργαστεί ως Κοινωνική/ός Λειτουργός; (επιλέξτε τον πιο πρόσφατο τύπο)

- I. Ειδικό Νηπιαγωγείο
- II. Ειδικό Δημοτικό
- III. Ειδικό Γυμνάσιο
- IV. Ειδικό Επαγγελματικό Γυμνάσιο/ΤΕΕ Α΄ βαθμίδας
- V. Ειδικό Επαγγελματικό Λύκειο/ ΤΕΕ Β΄ βαθμίδας
- VI. Εργαστήριο Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης (ΕΕΕΕΚ)
- VII. Ειδικό Λύκειο
- VIII. Άλλο

10) Σε ποια περιφέρεια έχετε εργαστεί ή εργάζεστε τώρα ως Κοινωνική/ός Λειτουργός στις Σχολικές Μονάδες Ειδική Αγωγής και Εκπαίδευσης; (επιλέξτε την πιο πρόσφατη περιφέρεια)

- I. Ανατολική Μακεδονία και Θράκη
- II. Κεντρική Μακεδονία
- III. Δυτική Μακεδονία
- IV. Ήπειρος
- V. Ιόνιοι Νήσοι
- VI. Δυτική Ελλάδα
- VII. Στερεά Ελλάδα

- VIII. Πελοπόννησος
- IX. Αττική
- X. Βόρειο Αιγαίο
- XI. Θεσσαλία
- XII. Άλλο

11) Έχετε διαβάσει το καθήκοντολόγιο για τους Κοινωνικούς Λειτουργούς έτσι όπως ορίζεται από το Νόμο;

- I. Ναι
- II. Όχι
- III. Δεν Γνωρίζω/Δεν απαντώ

12) Ποια είναι τα καθήκοντα/ αρμοδιότητες που έχετε αναλάβει ή είχατε αναλάβει ως Κοινωνική/ός Λειτουργός στις Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης; (δυνατότητα πολλαπλών απαντήσεων)

- I. Επικοινωνία με Γονείς
- II. Συμβουλευτική Γονέων
- III. Συμμετοχή στον σχεδιασμό θεραπευτικών προγραμμάτων για μαθητές/μαθήτριες
- IV. Συμμετοχή στον σχεδιασμό ψυχοεκπαιδευτικών/συμβουλευτικών προγραμμάτων για γονείς
- V. Παρατήρηση μαθητών/μαθητριών
- VI. Στήριξη μαθητών/μαθητριών
- VII. Διασύνδεση με φορείς δημοσίου ή /και ιδιωτικού ενδιαφέροντος
- VIII. Λήψη / Επικαιροποίηση Κοινωνικού Ιστορικού
- IX. Οργάνωση και διαχείριση διοικητικών θεμάτων
- X. Προσαρμογή νέων μαθητών/μαθητριών
- XI. Μετάβαση μαθητών/μαθητριών που πρόκειται να αποφοιτήσουν σε άλλα πλαίσια

- XII. Συνοδεία σε υπηρεσίες
- XIII. Συνεργασία με σχολικούς συμβούλους, ιατροπαιδαγωγικές, κοινωνικές και άλλες υπηρεσίες/δομές
- XIV. Προγραμματισμένες επισκέψεις στις οικογένειες των μαθητών/μαθητριών
- XV. Σύνταξη εκθέσεων
- XVI. Άλλο

13) Συμβαδίζουν τα καθήκοντα/αρμοδιότητες που έχετε ή είχατε στην Σχολική Μονάδα Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης σε σχέση με αυτά που κατά την γνώμη σας θα έπρεπε να έχετε (σε κλίμακα 1-5, με 1 τη χαμηλότερη βαθμολογία, αν δεν συμβαδίζουν καθόλου, και 5 την υψηλότερη, αν συμβαδίζουν απόλυτα)

1 2 3 4 5

14) Η ερώτηση αυτή να απαντηθεί ΜΟΝΟ από όσους έχουν απαντήσει ΝΑΙ στη ερώτηση 11. Συμβαδίζουν τα καθήκοντα/αρμοδιότητες που έχετε ή είχατε στη Σχολική Μονάδα Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης σύμφωνα με το Καθηκοντολόγιο (σε κλίμακα 1-5, με 1 τη χαμηλότερη βαθμολογία, αν δεν συμβαδίζουν καθόλου, και 5 την υψηλότερη, αν συμβαδίζουν απόλυτα);

1 2 3 4 5

15) Αν εκτιμάται πως δεν συμβαδίζουν τα καθήκοντα/αρμοδιότητες που έχετε ή είχατε αναλάβει ως Κοινωνική/ός Λειτουργός στις Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης για ποιον/ποιους λόγους συμβαίνει αυτό; (δυνατότητα πολλαπλών επιλογών)

- I. Λόγω έλλειψης προσωπικού της ίδιας ειδικότητας
- II. Λόγω έλλειψης προσωπικού άλλων ειδικοτήτων
- III. Λόγω άνισου καταμερισμού της εργασίας
- IV. Διαφωνίες μεταξύ των συναδέλφων
- V. Δεν περιλαμβάνονται στο Καθηκοντολόγιο ενώ θα έπρεπε να περιλαμβάνονται
- VI. Δεν περιλαμβάνονται στο Καθηκοντολόγιο και καλώς δεν περιλαμβάνονται
- VII. Έλλειψη χρόνου
- VIII. Άλλο

16) Αντιμετωπίζετε/είχατε αντιμετωπίσει δυσκολίες κατά την άσκηση των καθηκόντων σας ως Κοινωνική/ός Λειτουργός; (σε κλίμακα 1-5, με 1 τη χαμηλότερη βαθμολογία, αν συμφωνείτε ότι δεν αντιμετωπίζετε/αντιμετωπίζατε καθόλου δυσκολίες και 5, αν συμφωνείτε ότι αντιμετωπίζετε/αντιμετωπίζατε απόλυτα δυσκολίες)

1 2 3 4 5

17) Ποιες είναι/ήταν οι πιο συχνές δυσκολίες κατά την άσκηση των καθηκόντων σας ως Κοινωνική/ός Λειτουργός στις ΣΜΕΑΕ; (δυνατότητα απάντησης πολλαπλών επιλογών)

- I. Δυσκολίες στη διαχείριση με μαθητές/μαθήτριες Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης
- II. Δυσκολίες στην επικοινωνία/συνεργασία με γονείς μαθητών/μαθητριών
- III. Δυσκολίες στη συνεργασία με συναδέλφους στο ίδιο σχολείο
- IV. Δυσκολίες στη συνεργασία με συναδέλφους άλλων φορέων/δομών
- V. Δυσκολίες με διοίκηση

- VI. Δυσκολίες λόγω ανεπάρκειας σε εξοπλισμό/υποδομές/αναλώσιμα
- VII. Άλλο

18) Τι σας ικανοποιεί/ικανοποιούσε περισσότερο από την εμπειρία σας ως Κοινωνική/ός Λειτουργός στις Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης;

- I. Καθήκοντα/Αρμοδιότητες
- II. Μισθός
- III. Σχολικό/εκπαιδευτικό περιβάλλον εργασίας
- IV. Συνθήκες εργασίας
- V. Σχέσεις με συναδέλφους
- VI. Άλλο

19) Τι σας ικανοποιεί/ικανοποιούσε λιγότερο από την εμπειρία σας ως Κοινωνική/ός Λειτουργός στις Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης;

- I. Καθήκοντα/Αρμοδιότητες
- II. Μισθός
- III. Σχολικό/εκπαιδευτικό περιβάλλον εργασίας
- IV. Συνθήκες εργασίας
- V. Σχέσεις με συναδέλφους
- VI. Άλλο

20) Παρακαλούμε πολύ εδώ μπορείτε να αναφέρετε οτιδήποτε θέλετε σχετικά με το ρόλο του Κοινωνικού Λειτουργού στις Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης.

21) Παρατηρήσεις/ Σχόλια

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Εκτελεστική Επιτροπή της Διεθνούς Ομοσπονδίας Κοινωνικής Εργασίας (ISFW), Συμβούλιο της Διεθνούς Ένωσης Σχολών Κοινωνικής Εργασίας (IASS), *Αναθεώρηση του Παγκόσμιου Ορισμού της Κοινωνικής Εργασίας*, Διαθέσιμο στο <http://ifsw.org/get-involved/global-definition-of-social-work/> και εδώ http://cdn.ifsw.org/assets/ifsw_63944-8.pdf Τελευταία Πρόσβαση 26 Απριλίου 2020.

Ελληνική Στατιστική Αρχή, (31/10/2017) *Δελτίο Τύπου Έρευνα Σχολικών Μονάδων Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης Λήξης Σχολικών Ετών 2014 - 2015, 2015-2016* Διαθέσιμο στο <http://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SED41/-> και https://www.statistics.gr/el/statistics?p_p_id=documents_WAR_publication_sportlet_INSTANCE_qDQ8fBKKo4IN&p_p_lifecycle=2&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_cacheability=cacheLevelPage&p_p_col_id=column-2&p_p_col_count=4&p_p_col_pos=1&documents_WAR_publication_sportlet_INSTANCE_qDQ8fBKKo4IN_javax.faces.resource=document_documents_WAR_publication_sportlet_INSTANCE_qDQ8fBKKo4IN_in=downloadResources&documents_WAR_publication_sportlet_INSTANCE_qDQ8fBKKo4IN_documentID=346210&documents_WAR_publication_sportlet_INSTANCE_qDQ8fBKKo4IN_locale=el , Τελευταία Πρόσβαση 26 Απριλίου 2020.

Ελληνική Στατιστική Αρχή, (7/12/2018) *Δελτίο Τύπου Έρευνα Σχολικών Μονάδων Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης Λήξης Σχολικού Έτους 2016-2017* https://www.statistics.gr/el/statistics?p_p_id=documents_WAR_publication_sportlet_INSTANCE_qDQ8fBKKo4IN&p_p_lifecycle=2&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_cacheability=cacheLevelPage&p_p_col_id=column-2&p_p_col_count=4&p_p_col_pos=1&documents_WAR_publication_spor

[tlet INSTANCE qDQ8fBKKo4lN javax.faces.resource=document& documents WAR publicationsportlet INSTANCE qDQ8fBKKo4lN ln=downloadResources& documents WAR publicationsportlet INSTANCE qDQ8fBKKo4lN documentID=367571& documents WAR publicationsportlet INSTANCE qDQ8fBKKo4lN locale=el](https://www.statistics.gr/documents/20181/24b914bd-94f6-7b04-f2fad400aa02025) Τελευταία Πρόσβαση 26 Απριλίου 2020.

Ελληνική Στατιστική Αρχή, (6/12/2019) *Δελτίου Τύπου Έρευνα Σχολικών Μονάδων Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης Λήξης Σχολικού Έτους 2017-2018*, <https://www.statistics.gr/documents/20181/24b914bd-94f6-7b04-f2fad400aa02025> Τελευταία Πρόσβαση 20 Σεπτέμβρη 2020.

Ελληνική Στατιστική Αρχή, Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση, (2006-20016, Ο αριθμός Κοινωνικών Λειτουργών/ Ανά έτος στις ΣΜΕΑΕ), <https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SED41/>-Τελευταία Πρόσβαση 20 Σεπτέμβρη 2020.

Ευρωπαϊκός Φορέας Ειδικής Αγωγής, *Ειδική Αγωγή στην Ευρώπη* (Θεματική έκδοση), (2003), Brussels: Cor Meijer, Victoria Soriano, Amanda Watkins.

Ευρωπαϊκός Φορέας Ειδικής Αγωγής, (2003) *Οι Αρχές Κλειδιά για Υπεύθυνους Λήψης Αποφάσεων και Χάραξης Πολιτικής*, Amanda Watwins: Brussels, Διαθέσιμο στο <https://www.european-agency.org/resources/publications/key-principles-special-needs-education-recommendations-policy-makers> https://www.european-agency.org/sites/default/files/key-principles-in-special-needs-education_keyp-el.pdf Τελευταία Πρόσβαση 26 Απριλίου 2020.

European Agency for Special Needs and Inclusive Education, 2017. *European Agency Statistics on Inclusive Education: 2014 Dataset Cross-Country Report*. (J. Ramberg, A. Lénárt, and A. Watkins, eds.). Odense, Denmark.

Green, A., (2010) [1990] *Εκπαίδευση & Συγκρότηση του Κράτους: Η ανάπτυξη των εκπαιδευτικών συστημάτων στην Αγγλία, στη Γαλλία και στις ΗΠΑ*, Επιστ. Επιμ. Π.Γ. Κιμουρτζής, Αθήνα: Gutenberg.

Heward W. L., (2011) *Παιδιά με ειδικές ανάγκες, Μια εισαγωγή στην Ειδική Εκπαίδευση* Δαβάζογλου Αγγελική, Κόκκινος Κωνσταντίνος (Επιστημονική Επιμ.), Λυμπεροπούλου Χαρά (μετάφραση), δ' έκδοση, Πάτρα: Τόπος.

Καλλινικάκη Θ. & Κασσέρη Ζ. (2014) Πρόλογος, Στους Καλλινικάκη Θ. & Κασσέρη Ζ. (Επιμ.) *Κοινωνική Εργασία στην Εκπαίδευση: Στα Θρανία των Ετεροτήτων*, σελ. 11-22, Αθήνα: Εκδόσεις Τόπος.

Καρύδης Β., Μόσχος Γ., Κουβαριτάκη Ι., Στρατιδάκη Σ., Συνήγορος του Πολίτη, (2015) ΠΟΡΙΣΜΑ (Ν. 3094/2003) «Συνήγορος του Πολίτη και άλλες διατάξεις», Άρθρο 3 5) *Προβλήματα στην υλοποίηση του δικαιώματος στην εκπαίδευση των παιδιών με αναπηρία ή/και με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες*, Διαθέσιμο στο <https://www.synigoros.gr/resources/porisma-eidikh-agwgh.pdf>, Τελευταία πρόσβαση 26 Απριλίου 2020.

Κατσαμά, Ε. (2014) Σχολική Κοινωνική Εργασία και Κοινωνική Ένταξη, Στους Καλλινικάκη Θ. & Κασσέρη Ζ. (Επιμ.) *Κοινωνική Εργασία στην Εκπαίδευση: Στα Θρανία των Ετεροτήτων*, σελ. 23-45, Αθήνα: Εκδόσεις Τόπος.

Κέντρο Ανάπτυξης Εκπαιδευτικής Πολιτικής (ΚΑΝΕΠ/ΓΣΕΕ), (2018) *Ετήσια Έκθεση για την Εκπαίδευση 2017-2018 - Τα βασικά μεγέθη της εκπαίδευσης - Σύνοψη Συμπερασμάτων - Η ελληνική πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια ειδική αγωγή & εκπαίδευση - Μέρος Β': το εθνικό πλαίσιο αναφοράς (2007-2016)*, Αθήνα: ΚΑΝΕΠ/ΓΣΕΕ. Διαθέσιμο στο: <https://www.kanep-gsee.gr/wp-content/uploads/2018/11/Ειδική-αγωγή-εκπαίδευση-Μέρος-β.pdf> Τελευταία Πρόσβαση 8 Μάη 2020.

Κέντρο Ανάπτυξης Εκπαιδευτικής Πολιτικής (ΚΑΝΕΠ/ΓΣΕΕ), (2018)

Ετήσια Έκθεση για την Εκπαίδευση 2017-2018 - Τα βασικά μεγέθη της εκπαίδευσης – Σύνοψη Συμπερασμάτων – Η ελληνική πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια ειδική αγωγή & εκπαίδευση - Μέρος Α΄: πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία στην εκπαίδευση & την απασχόληση (2005-2016), Αθήνα: ΚΑΝΕΠ/ΓΣΕΕ. Διαθέσιμο στο: https://www.kanep-gsee.gr/wp-content/uploads/2018/05/Eidiki_agogi_kai_ekpaideusi_A.pdf Τελευταία Πρόσβαση 8 Μάη 2020.

Κυριαζή, Ν. (2001). *Η Κοινωνιολογική Έρευνα: Κριτική Επισκόπηση των Μεθόδων και των Τεχνικών*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Λαμπροπούλου, Β., Παντελιάδου, Σ. (2000) Ειδική Αγωγή στην Ελλάδα – Κριτική Θεώρηση, *Πανευρωπαϊκό Συνέδριο Ειδικής Αγωγής, Κρήτη*, 12-14/5/2000, σελ. 156-170. Διαθέσιμο στο <http://ikee.lib.auth.gr/record/262759/?ln=el> Τελευταία Πρόσβαση 8 Μάη 2020.

Μπουγάδη Β., (2019), Email στην Κωνσταντινίδου Μαρία, 24 Απριλίου 2018.

Νομοθετικό Διάταγμα 4018/1959 (ΦΕΚ τ. Α΄ 247/12.11.1959) «Περί του θεσμού των Κοινωνικών Λειτουργιών».

Νομοθετικό Διάταγμα 195/1974, Άσκηση Κοινωνικής Εργασίας σε σχολικό πλαίσιο.

Νόμος 1143/81 «Περί Ειδικής Αγωγής, Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαιδευσεως, Απασχολήσεως και Κοινωνικής Μερίμνης των αποκλινόντων εκ του φυσιολογικού ατόμων και άλλων τινών εκπαιδευτικών διατάξεων».

Νόμος 1566/85 «Δομή και Λειτουργία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις».

Νόμος 3699/2008 – ΦΕΚ 199/Α’/2.10.2008 «Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση ατόμων με αναπηρία ή με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες».

Νόμος 4115/2013 «Οργάνωση και λειτουργία Ιδρύματος Νεολαίας και Δια Βίου Μάθησης και Εθνικού Οργανισμού Πιστοποίησης Προσόντων και Επαγγελματικού Προσανατολισμού και άλλες διατάξεις», άρθρο 11 «Ρύθμιση θεμάτων ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης».

Νόμος 4186/2013 (ΦΕΚ 193/2013) Αναδιάρθρωση της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και λοιπές διατάξεις, Άρθρο 28 «Θέματα Ειδικής Αγωγής».

Νόμος 4452/2017 «Ρύθμιση θεμάτων του Κρατικού Πιστοποιητικού Γλωσσομάθειας, της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδας και άλλες διατάξεις».

Νόμος 2817/2000 – ΦΕΚ 78/Α/14-03-2000 «Εκπαίδευση ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και άλλες διατάξεις».

Πάρλαλης Κ.Σ. (2011) Πρόλογος, Πάρλαλης (Επιστημ. Επιμ.) Στο *Οι πρακτικές εφαρμογές της κοινωνικής εργασίας στην Ελλάδα και στην Κύπρο*, Αθήνα: Πεδίο Α.Ε.

Προεδρικό Διάταγμα 50/1989-ΦΕΚ23/Α/26-01-1989 Καθορισμός Επαγγελματικών Δικαιωμάτων των πτυχιούχων του τμήματος Κοινωνικής Εργασίας της Σχολής Επαγγελματών Υγείας και Πρόνοιας των Τεχνολογικών Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων.

Συριοπούλου – Δελλή, (2003) *Η παιδεία στη μετανεωτερική εποχή: Η περίπτωση της ειδικής αγωγής*, Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη.

Σταμέλος, Γ., Βασιλόπουλος, Α., Καβασακαλής Α. (2015) *Εισαγωγή στις Εκπαιδευτικές Πολιτικές*, Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, Διαθέσιμο στο <https://repository.kallipos.gr/handle/11419/226> Τελευταία Πρόσβαση 30 Απρίλη 2020.

Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, (2015) *Όλα τα σχολεία ΕΑΕ α/θμιας και β/μιας* (22/12/15), Διαθέσιμο στο: <https://www.minedu.gov.gr/eidiki-agwgi-2/sxoleia-eidiki-ekpaideusi-5?start=10> και <https://www.minedu.gov.gr/eidiki-agwgi-2/sxoleia-eidiki-ekpaideusi-5/16872-22-12-15> Τελευταία Πρόσβαση 30 Απριλίου 2020.

Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού Κύπρου, *Ετήσια Έκθεση Υπουργείο Πολιτισμού*, Διαθέσιμο στο: <http://www.moec.gov.cy/etisia-ekthesi/index.html> , Τελευταία Πρόσβαση 26 Απριλίου 2020.

Υπουργική Απόφαση 27922/Γ6 Αρ. Φύλλου 449/3/4/2007 Καθορισμός των ιδιαίτερων καθηκόντων και αρμοδιοτήτων α) Του εκπαιδευτικού προσωπικού που υπηρετεί σχολικές μονάδες ειδικής αγωγής (ΣΜΕΑ) της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (ειδικά σχολεία, τμήματα ένταξης) και σε προγράμματα ειδικής αγωγής (παράλληλη στήριξη και παροχή διδασκαλίας στο σπίτι) β) Του ειδικού εκπαιδευτικού προσωπικού και του ειδικού βοηθητικού προσωπικού που υπηρετεί στις σχολικές μονάδες ειδικής αγωγής, πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

ΦΕΚ 2103/Β/19-06-2017, Υπουργική Απόφαση 100371/Δ3/2017 – Ωρολόγιο πρόγραμμα υποχρεωτικού και ολοήμερου προγράμματος Ειδικού Νηπιαγωγείου και Ειδικού Δημοτικού Σχολείου.

ΦΕΚ 3032/2017 (ΦΕΚ, Αριθμός 142628/ΓΔ4) Άρθρο 3 «Καθήκοντα και αρμοδιότητες των κλάδων ΠΕ23 και ΠΕ30 Κοινωνικών Λειτουργών στα σχολεία Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Γενικής και Επαγγελματικής Εκπαίδευσης».

ΦΕΚ 5614 Τεύχος Β. 13/12/2018 Υπουργική Απόφαση, «Ενιαίος Κανονισμός λειτουργίας των Κέντρων Εκπαιδευτικής και Συμβουλευτικής Υποστήριξης και Συμβουλευτικής Υποστήριξης (Κ.Ε.Σ.Υ.) και ειδικότερα καθήκοντα και αρμοδιότητες του προσωπικού τους.

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, Ministry of Education and Science, (1994), The Salamanca Statement and Framework for Action on Special Needs Education, *World Conference on Special Needs Education: Access and Education*, Salamanca, Spain, 7-10 June 2014, Διαθέσιμο στο <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000098427>, Τελευταία Πρόσβαση 28 Απριλίου.